

משיעורי

הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א

מו"ץ וראש כולל הוראה רמות

הלכות מצויות לחול המועד

עשיית מלאכה

איסור מלאכה

אסור לעשות מלאכה בחוה"מ, פרט לאופנים שהתירו חז"ל כגון לצורך המועד וכדו' כמבואר להלן. י"א שאיסור זה הוא מהתורה. נעיי רש"י (מור"ק יא: ד"ה אלא, ועייז כא: ד"ה כותל) שכתו שהוא מדאו' דכתיב (שמות כב) את חג המצות תשמור ז' ימים לימד על כל החג שהוא אסור. וכן דעת הרמב"ן (עייז שם) דכתיב מקראי קדש. וכן דעת הרשב"א (סי' תרצ) והחינוך (מצוה שכג) אלא שנמסר הפסוק לחכמים, עייש[. וי"א שהוא מדרבנן. [תוסי' (עייז כב. ד"ה תיפוק ליה), רמב"ם (יו"ט פ"ז ה"א) ורא"ש (מור"ק פ"א סי' א.))]. ולמעשה אין להקל לדון אותו כדרבנן רק לצורך גדול. [בהל' (רס"י תקל) דלא כהב"י שנקט בעיקר שהוא מדרבנן. ועיי בזה בשמעתא עמיקתא גליון ז'].

הומרתו משום עשה או לאו (לסוברים שהוא מה"ת)

אף לפי הסוברים שמלאכת חול המועד אסורה מה"ת, מ"מ אין בה לאו. [רמב"ן (מור"ק שם) ומאירי (עייז כב. ד"ה הכותיים). ועיי עוד בפמ"ג (סי' תקל א"א ס"ק א) ובמנ"ח (מצוה שכג). ועיי ברמ"ע מפאנו (סי' קח) שכתב שעשה של חוה"מ נכלל במצות יו"ט].

הומרת האיסור (אף לסוברים שהוא מדרבנן)

אמרו חז"ל שכל המבזה חולו של מועד כאילו עובד ע"ז. [פסחים (ק"ח) ומכות (כג). ועיי ברשב"ם (פסחים שם) ורש"י (מכות שם) שפירשו שעל חוה"מ קאי. ועיי במ"א (סי' תקלא ס"ק א) שכתב שאפי' להסוברים דמלאכת חוה"מ דרבנן עונשו גדול דאמרינן המחלל את המועדות כאילו עע"ז. ועייש[במחצה"ש שתמה על המ"א בזה. ובמב"ם (שם ס"ק א) הביא דברי המ"א ובשעה"צ ציין למחצה"ש]. ולא ניתן לנו המועד אלא להדבק ביראתו ואהבתו ולעסוק בתורתו התמימה. [מ"ב (סי' תקל ס"ק ב) בשם הכל בן].

במקום ספק

ספק במלאכת חוה"מ לסוברים שהוא מדרבנן הוא לקולא. [כן מבואר בבלב"ש, בפמ"ג ובמחצה"ש על המ"א ר"ס תקל"ז. ומה שני' ברא"ש (מור"ק פ"א סי' טז) ה"פן זה, כבר עמד בזה בביאור הגר"א (סי' תקמא על סעי' ח) וכת' דהתם א"א ללכת לקולא, וביאר בדמשק אלעזר שהתם שאני שכל א' מהאמוראים מחמיר בחדא ומיקל בחדא ועייכ א"א לפסוק כחד מהם. ובשפ"א (מור"ק שם) נאמר בצ"ע, עייש[. ולסוברים שהוא מה"ת הוא לחומרא. [נעיי במקורות דלעיל]. וכבר מבואר לעיל שלהלכה יש לנקוט שאיסור מלאכת חוה"מ אמה"ת אס' לא לצורך גדול, ועל כן במקום ספק אין להכריע לקולא רק באופן זה. [בה"ל (סי' תקל) ומ"ב (סי' תקלו ס"ק ז)]. ומ"מ אף למחמירים במקום שמה"ת היה מותר וחכמים הגדילו את האיסור, כגון הפסד מועט שמה"ת מותר לעשות מלאכה עבורו וחכמים החמירו, ספקו לקולא. [חזו"א (א"ח) סי' קלז ס"ק יד ד"ה ורשע]. ועיי במ"ב (סי' תקלח ס"ק ו) ובבה"ל (ד"ה בין קטנה) שנקטו לגבי זופתין כותאם שהוי ספק דרבנן לקולא ולא תלו במח' ראשונים האם איסור מלאכת חוה"מ מה"ת. וצ"ל דהתם ההפסד הוא דבר שאנשים טורחים בשבילו דבכה"ג כבר כת' הרמב"ן אפי' להסוברים שמלאכת חוה"מ מה"ת ככה"ג מותר לעשות מלאכה עבור ההפסד אלא שרבנן אסרו, אבל ביצה שברחה התרנגולת ממנה לא הוי הפסד שטורחים בשבילו ועיי לסוברים שמלאכת חוה"מ מה"ת הוי ספק דאוי לחומרא].

מלאכות האמורות

י"א שהמלאכות שנאסרו בחוה"מ הם המלאכות שנאסרו בשבת וביו"ט (פרט לאופנים שהתירו חז"ל כגון לצורך המועד וכדו', כמבואר להלן). [הרמב"ן (סוף פסקי מלאכת חוה"מ ד"ה וי"ל שמן התורה). וכיכ המנ"ח (מצוה שכג אות ד) בדעת הרמב"ן]. וי"א שלא נאסרו אלא מלאכות שיש בהם טורח, אבל אלו שאין בהם טורח אין בהם איסור. [יראים (סי' שד) והגהות הסמ"ק (מצוה כהה אות יג). וכיכ בעמק ברכה (פורמנצ'יק חוה"מ עמי ק"ט אות א) ומי"מ כת' דמלאכה שיש בה טורח אפי' עושה ממנה שיעור קטן אסור כי גם זה נכלל בגדר המלאכה]. והעיקר כדעת הראשונה. [חזו"א (מכלל קז), וכן מבואר במ"ב (סי' תקמ ס"ק ז וסי' תקלג ס"ק כ). וכן פסקו הגרש"א וצ"ל (לשכנו תדרשו ח"א עמי קצ), הבאר משה (ח"ו סי' מב) והגר"ק וצ"ל (חוט שני חוה"מ פ"א). ועיי בשש"כ (פס"ח אות כז והגה קו) בשם הגרש"א וצ"ל. ומי"מ אין למחות ביד המקילין בזה כי יש להם על מי שיסמכו. [כנ"ל. ועיי עוד בזה בשמעתא עמיקתא גליון ח].

גדר מלאכות שאין בהם טורח (למקילין לעיל)

מלאכה שאין בה טורח היינו שאין בה שיהוי, כגון הדלקת גפרור וכדו'. [א"א מבאטשאטש (סס"י תקלג, א"רחות רבנו ח"י עמי קכא) הגרש"א וצ"ל (חוה"מ כהלכתו פ"ב אות ג בהגה). וכן הוא בעמק ברכה (פורמנצ'יק חוה"מ עמי ק"ט אות א)].

מלאכת הוצאה (למחמירים לעיל)

אף לדעת הסוברים שנאסרו אף מלאכות שאין בהם טורח, מ"מ מלאכת הוצאה מרשות לרשות לא נאסרה לכל הדעות. [מאירי (מור"ק יח: ד"ה אין כותבין), וכן משמע מהפוסקים בסימן תקל"ה שכתבו שהאיסור שאין מפנין הינו משום טרחא ולא כתבו שהוא משום איסור הוצאה אע"פ דשם מייירי שלא לצורך המועד, עייש[. וכן הביאו השבה"ל (ח"ו סס"י סח), המעי"ז (סי' רחצ) והשש"כ (פס"ח אות כז), אולם מטו בשמיה דהחזו"א (א"רחות רבנו ח"י עמי קכא) שהחמיר בזה. ועיי בבה"ל (סי' תקלו ד"ה ומותר). כמו כן אין איסור לצאת מחוץ לתחום. [כן מוכח מהרמ"א (סי' תקלט סעי' ה)].

שביתת בהמתו ומחמר

אין משום שביתת בהמתו ומחמר בחוה"מ. [מכתם (סוף מור"ק שאלה א) הביאו השש"כ (פס"ח הגה קז). ועיי בבה"ל (סי' תקלו ד"ה ומרת) ובשש"כ (שם)].

לצורך המועד או דבר אבר

מלאכת חול המועד הותרה מהתורה (אף למחמירים לעיל) לצורך המועד אף עיי מעשה אומן, ובאו חכמים והגבילו דבר זה לוא התירו אלא מעשה הדיוט לצורך המועד (כמבואר להלן), וכן דבר האבד מותר לגמרי מה"ת וחכמים החמירו והתירו רק במקום הפס"מ. והגבלות אלו אינם בכלל איסור תורה אלא בכלל איסור דרבנן. [רמב"ן (פסקי מלאכת חוה"מ ד"ה וי"ל שמן התורה) ודלא כהחינוך (שם) דס"ל דכיון שנמסר הפסוק לחכמים הכל אסור מה"ת].

שמעתא עמיקתא

גדר מעשה אומן

כל פעולה שצריכה שתעשה עיי ידים מאומנות, כלומר שצריך לאמן ולהרגיל את ידיו למלאכה זו ושיהיה לו נסיון בזה, כדי שתצא מתחת ידו תוצאה משובחת ומדוקדקת, נחשבת למעשה אומן, אבל פעולה שא"צ לידים מאומנות, אלא צריך רק ידיעה או לימוד אינה נחשבת למעשה אומן. [הגר"ק וצ"ל (חוט שני פ"ג עמי קצג). ועיי להלן משי"כ בדיני בנין ובידני תפירה בחוה"מ. וכן משי"כ לענין תספורת אם חשיב מעשה הדיוט]. וי"א שכל מלאכה שיש ללומדה משך זמן מסוים בכדי לדעת איך לעשותה הרי היא בגדר מעשה אומן. [הגרש"א וצ"ל (חוה"מ כהלכתו פ"ב הגה רחצ). ועיי בתרוה"ד (סי' יז) שכת' דמלאכת תפירה חשיב טפי מלאכת אומן ממלאכת לבלרין דשכחי טפי, דידעו לה בה בי"א, ולכן מקילין בה להתיר בה בשינוי מועט, עייכ. מבואר שעיי"מ לקבוע מה בכלל מלאכת אומן יש להתייחס גם אל שכוחות המלאכה].

מלאכה בשינוי (מלאכה כלאחר יד)

מלאכה האסורה במועד, אסורה אף בשינוי (כלאחר יד). [נעיי בתרוה"ד (סי' יז) שכת' דלענין כתיבה מועיל שינוי באחיות הקולמוס. אולם השו"ע (סי' תקמה סעי' ז) כת' דכל מה שאסור לכתוב, אפי' עיי שינוי אסור. ועייש[בגר"א דשינוי לא מהני כי חוה"מ משום טרחא. והשעה"צ (אות מט) הביא סברת הגר"א והוסיף דהיינו טעמא כי איכא יותר עמל וטורח עיי השינוי. ולפי' יוצא שאיסור מלאכה בשינוי בחוה"מ אינו משום שבשבת אסור נמי בכה"ג אלא מטעם טרחא. ועיי במב"י (ח"א סי' יט) שצירף דמעשה כלאח"י אינו מעשה אומן. ועיי עוד בתוס' (מור"ק יט. ד"ה וטווח)].

טרחא מרובה

מלבד איסור מלאכה מצינו בכמה מקומות שחז"ל אסרו טרחא מרובה אף לצורך המועד כדי שלא ינמנע עצמו משמחת החג. [כן מבואר בשו"ע (סי' תקמז סעי' ב). ויעוי בפמ"ג (סי' תקלו א"א ס"ק ג ומי"ז ס"ק ג) ובמ"ב (ס"ק טו) שהכריעו ע"פ הרמב"ן שדוקא מכשירי אוי"ג מותר לעשותם בטרחא יתירא ומשמע ששאר צורך המועד אסור בטרחא יתירא. שוב העירוני מהריטב"א (מור"ק ב. ד"ה והא דזנן אין) שכת' דאפי' לצורך המועד אסרו טרחא יתירא. וכן הוא בנשמ"א (כלל קי אות א). אולם לצורך רבים מותר כמבואר בסי' תקמ"ד. ועיי לקמן בענין טרחא יתירא במקום הפסד. ובשבת הלוי (ח"ו סי' טז) הוכיח שלסדר סחורה בחנות תוך המועד אסור משום טרחא במועד. ועיי בסי' תקי"ט ס"ק י"ג ובמ"ב (סי' תקלו ס"ק ט וסי' תקל"ג ס"ק טז)].

טרחא מרובה במקום הפסד

אע"פ שאסור לטרוח במועד מ"מ יש מקילים במקום הפסד אפי' הוא מועט. [שו"ע (סי' תקלו סעי' ד)]. ויש חולקים. ועיי אין להקל אלא במקום הפסד מרובה. [מ"ב (ס"ק ז) ובבה"ל (שם) התיר אפי' במקום שאינו לצורך המועד].

פסיק רישא (למחמירים לעיל)

פס"ר במקום צורך המועד מותר. [כן מבואר במרדכי (מור"ק סי' תתמה ותתלת) הובא בב"י (סס"י תקלא). וכן פסק הרמ"א (סי' תקלא סעי' ח), וכן הוא בב"ח (סי' תקמא סוף אות א). וכיכ במ"ב (סי' תקלו ס"ק ח). ועל כן מותר ליטול ידים על צמחים שבגינתו או לשפוך מי שטיפה שאינם נקיים ע"ג קרקע, ואפי' אם ישפכם על זרעים שאסור להשקותם בחוה"מ. [נשש"כ (פס"ו אות מז והגה קפא). וכעני זה הובא בשם הגר"ק וצ"ל (חוט שני חוה"מ עמי קעז). ועיי בתשובת בעל הבאר משה (זכרון שלמה תשובה יח) ובמשנה מלכות (ח"א סי' תלו). ועיי עוד בזה בשמעתא עמיקתא גליון ח].

מלאכה שאינה צריכה לגופא (למחמירים לעיל)

מלאכה שא"צ לגופא אסורה בחוה"מ. ועיי אסור להרוג זבובים ויתושים אלא אם כן הם מצערין את האדם (ואע"ג שיכול להבריחם כיון שאם לא יהרסו יחזרו אליו מותר). [מ"ב (סי' תקלג ס"ק כ). ועיי בבה"ל (סי' תקלט על סעי' ה ד"ה אינו מותר)].

ריבוי בשיעורים

ריבוי בשיעורים מותר בחוה"מ, ועל כן כשמבשל לצורך המועד מותר לו להרבות באותו סיר גם לצורך אחר המועד. ועיי להלן בדיני הערמה. [נעיי בשו"ע (סי' תקג) שביי"ט מותר עכ"פ כשעושה בטרחא אחת, ואי"כ ק"ו בחוה"מ. וכן מבואר בתשובת בעל הבאר משה וצ"ל (חול המועד שכרון שלמה תשובה סד) ובשש"כ (פס"ז הגה קלז)].

"הואיל" ו"מתוך" בחוה"מ כמו כיו"ט

בחול המועד אומרים "הואיל שהותרה מלאכת אוכל נפש לצורך הותרה שלא לצורך" וכמו כן אומרים "הואיל דאיכלעו אורחיים". [מנ"ח (מצוה שכג אות ב) בשם הטו"א. וכן מבואר ברע"א (סי' תקלו על הטי"ז ס"ק א) בקושייתו על המגיד משנה המובא בט"ז (סי' תקלו ס"ק ג) ובמ"ב (ס"ק טז). ועיי בא"א מבוטאשאטש (ר"ש סי' תקלג) שכתב שמותר לבשל בחוה"מ לצורך יו"ט שני וא' מטעמיו משום דחזי גם בחוה"מ. ועיי בישועות יעקב (סי' תקלג וסי' תקמא ס"ק א). וכן נקט השש"כ (פס"ח הגה צו ופס"ח אות מד והגה קפז)].

עשיית מלאכה במקום כבוד חבריות

במקום כבוד חבריות מותר לעשות מלאכה אפי' מעשה אומן (אם א"א לעשות מעשה חדיוט). [כן יוצא מהריב"ש (סי' רכז) והמקור חיים (לחוי"י סי' תקמא על סעי' ד). וכן דעת הגרש"א וצ"ל (אשרי האיש פי"א אות י) והגרבי"צ שאול וצ"ל (נלאט תשע"ג עמי 48 הגה 17). ועיי בפת"ש (א"ח"ע על סי' יג) ובדעת תורה להמחש"ס (סי' יג סעי' ב) שבכל מקום שיש היתר מפני כה"ב לא מועיל מחילתו על כבודו. ועיי בכל זה בשעמતા עמיקתא גליון נ"ח].

טלטול מוקצה

אין איסור מוקצה בחוה"מ. [מאירי (מור"ק יח: ד"ה מחפין). ועיי בדרכ"מ (סי' תקמז אות ב)].

נגינה בכלי שיר (שבותרים במועד)

יש שאסרו לנגן בכלי שיר בחוה"מ משום גזרא שמה יתקלקל הכלי ויבא לתקנו במועד עיי מעשה אומן כמו שאסור לענין שבת. [שער אפרים (סי' לו) וזכרון יוסף (סי' יז)]. ויש מתירים. [שביו"י (ח"א סי' כה) כי אף אם תפסק נימא א' או ב' מותר לתקן אלא שאם אפשר לשות קצת ישנה. ובמחז"ב (סי' תקמו אות ב) ובשע"ת (סי' תקלד אות ה) הביאו עוד פוסקים כשביו"י. וציין לדבריהם הכה"ח (סי' תקמו אות ז). ועיי בציו"מ (מד' ו סי' ג)]. והעיקר כדעת השניה, וכן פשט המנהג להקל לנגן בכלי זמר בחוה"מ.

[ומצינו ראייה לדברי השש"כ דלא גזרו על שבותים בחוה"מ, בסימן תקל"ו שהתירו רכיבה שהוא דבר האסור בשבת משום גזרה דשמא יתלוש (ועיי בב"י שם שאפי' רוכב שלא לצורך כלל לא חששו). וכן בבה"ל (סי' תקלו סעי' א ד"ה ומותר לרכוב) מבואר להדיא דליכא משום שבות בחוה"מ. ועיי בדרכ"מ (סי' תקלא אות א) שכתב שמתירים נדרים במועד אפי' שלא לצורך המועד. אע"פ שבשבת מתירים רק לצורך שבת כמבואר בשו"ע (סי' שמא סעי' א). ועיי בשבילי הלקט (סי' רכה). ועיי משי"כ לעיל לענין מלאכה בשינוי (כלאחר יד). ועיי להלן בדיני כתיבה משי"כ לענין כתיבה שאינה מתקיימת].

הכנה לאחר המועד

אין משום איסור "מכין" בחוה"מ, ועל כן דבר שאין בו משום מלאכה מותר להכינו לצורך אחר החל. [כן מוכח מהשו"ע (סי' תקדמז סעי' ב) והמ"ב (סי' יז). וכן מבואר בסי' תקל"ה לענין האיסור ד"י אין מפניו". ועי' בא"א מבוטאטאטש (רסי' תקל) שכת' שמותר לבשל בחוה"מ לצורך יו"ט שני וא' מהטעמים שכתב להתיר הוא משהיו דחוי גב בחוה"מ. ועיי' להלן לענין האם אמרין "הואיל" בחוה"מ].

דבור במשא ומתן במועד

אין איסור "ממצוא חפצך ודבר דבר" בחוה"מ, וע"כ מותר לדבר על עסקאות וכדו' שרצונו לבצע לאחר המועד. [הגרשו"א זצ"ל (שש"כ פס"ח הגה קב) כדמוכח בשו"ע (סי' תקמג סעי' ג), עיייש].

התרת נדרים

מתירים נדרים אפי' שלא לצורך המועד. [נדרכ"מ (סי' תקלא אות א) אע"פ שבשבת מתירים רק לצורך שבת כמבואר בשו"ע (סי' שמז סעי' א) ועיייש במ"ב (סי"ק א) דלא מתירין כי למה לן לאסרוהי בכדי. ובשחי"צ (שם אות ב) כתב משום ממצוא חפצך. ועיייש בפמ"ג (מ"ז ס"ק א)].

אורשא מלתא (שימוש בכלי עבודה מרעישים)

מותר לעשות מלאכה לצורך המועד, לצורך דבר האבד וכדו', אף אם הדבר גורם רעש, כגון שיש צורך בשימוש בכלי עבודה מרעישים (מקדחה וכדו'). [נעי במ"ב (סי' תקמ ס"ק יב) שכת' שאין משום אושא טובא דבבר האבד. וכן במ"ב (סי' תקלו ס"ק נ) כת' שמי שאין לו מה יאכל, אפי' מוצא בשוק לקטת אין מצריכין אותו ליקח מן השוק, אלא קוצר ומעמר ודש וזורה ובורר כדרכו. ועייני בשו"ע (סי' תקלו סי' ח) שמותר לצוד דגים רק לצורך אכילה, ועיייש במ"א (סי"ק ח) שתמה ע"ז אמאי לא מתיר אם אינו רוצה לאוכלם, שהרי כיון שאפשר שיאכל מהן שרץ, ויתירך דשאני התם דאושא טובא. אולם י"ל דשאני התם שכוונתו להערמה וע"כ החמירו טפי, ובלא"ה המ"ב (סי"ק ט) השמיט דברי המ"א. ועיי' בערוה"ש (סי' תקמ אות א) שמשמע שלצורך המועד נמי שרי]. ואם הוא לצורך מצוה ואינו מוכח שהוא לצורך המועד אסור. [נעי במ"ב (סי' תקמה סי' א) שאסור לטוות ציציתו במועד בגלל דאוושא מילתא טובא. ואע"פ שהוא לצורך המועד אפשר דשאני הכא שאינו מוכח שהוא לצורך המועד].

אורשא מלתא במלאכות גדולות

מלאכות גדולות במיוחד כגון בנין וחרیשה ע"י מכוונות בשדה אסורות משום אוושא מלתא. [נעי במו"ק (יב :) שמבואר דמי שאין לו מה יאכל קוצר ומעמר וכו' ובלבד שלא ידוש בפרות. ופרש"י (ד"ה כיון דכל יומא) משום דאוושא טובא. וכן פסק המ"ב (סי' תקלו ס"ק נב). ועיי' בערוה"ש (סי' תקמ אות א) שכת' שבנין אסור לגמרי אפי' לצורך המועד ואין לו מקום לדור אסור משום אוושי מילתא וטורה מרובה].

מלאכה שנעשה באיסור

אם עשה מלאכה בחוה"מ באיסור, בדיעבד אין המלאכה נאסרת כי חכמים לא קנסו (כמו שקנסו בשבת). [נעי במ"א (סי' תקלח ס"ק ב) שכתב דלפי השיטות דמלאכת חוה"מ מה"ת קנסיןו כמו ביו"ט. וכת' בשבת הלוי (חו"י סי' סח) שמצד דכיון שהוי מח' למעשה הוי ספק דרבנן לקולא. ובשש"כ (פס"יו אות מא) בשם הגרשו"א זצ"ל כתב שמי שעשה מלאכה בחוה"מ נאסר הדבר כמו שמצינו בענין מעשה שבת בסי' שיי"ח ולמעשה נשאר בצי"ע. ובמ"ב (סי' תקלו ס"ק לא) כת' שהיכן שא' עשה א' מהמלאכות המותרות רק באופן שניכר שעושה לצורך היתר אם עשה באופן שאינו ניכר לא קנסין ליה. ועיייש (סי' תקמג ס"ק ג) שלגבי שכיר יום מחמיר. אולם י"ל דהתם חמיר טפי כי הוה מלתא דפרהסיא כמבואר במ"ב (סי' רמד ס"ק יט). ועיי' עוד בסי' תקל"ח (סי' ח) ובמ"ב סי' תקל"ז (סי"ק ח) בענין הערמה אם קנסו מעשיו. ומי"מ אין ראיה משם להחמיר כי ערמה חמירא טפי כמבואר בססי' תשכ"ז. ועיי' עוד במ"א (הובא בשש"כ (סי' ג) שמיקל לענין בנייה באיסור בקבלנות וכת' כי אף אליבא דהשו"ע. וכן הוא במ"ב (שם ס"ק ג וסי' רמד ס"ק ח). ועיי' עוד בבח"ל (ססי' תקלח ד"ה אם). ומה שמצינו בענין מכוון מלאכות שמאבדים את מלאכתו הוא חומרא בענין מכוון. וכן הוא בשע"ת (סי' תקלח אות א)].

לכוון מלאכתו למועד

אסור לכוון מלאכתו למועד, כלומר אסור לאחר עשיית מלאכה ע"מ לעשותן במועד (כגון שיש בה משום דבר האבד וכדו') שהוא זמן שהוא פגוי. ואם כוון מלאכתו קונסים אותו ואסור לעשותה כמבואר להלן. [שו"ע (ססי' תקלח)]. ומי"מ מעיקר הדין א"צ לחפש תחבולות לפני חגג כדי שלא יהיה דבר אבד ולא יצטרך לעבודו, גם אם בתחבולת אין כל גרם הפסד. [א"א מבוטשאטש (ססי' תקלח) הובא בשש"כ (פס"ו הגה קג), ועיייש (פס"ו הגה כא) בשם הגרשו"א זצ"ל. ודעת החזו"א (ססי' קלה ד"ה שם פ"ב) והגרשו"א זצ"ל (שש"כ פס"ו הגה קג) שאף אם יש צורך להביא פועלים ע"מ לסיים המלאכה לפני המועד צריך לעשות כן, ואם לא הביא בכלל מכוון מלאכתו למועד הוא].

בשונה אז באונס

מי שאירעו אונס ומחמת זה זקוק לעשות מלאכתו במועד אינו בכלל כוון מלאכתו למועד. [שו"ע (רסי' תקלח)]. וי"א שאף אם שגג בדבר הדין כן. [נעי בביאור הגר"א (שם) דשכת לא חשיב מכוון מדאמריי ובלבד שלא יכוין כי דאינו אסור אלא כיוון במזיד, עיי"כ. וכן משמע מהמגמק"י (מו"ק ב : ברי"ף ד"ה ומקרין, ד : ברי"ף ד"ה ובלבד) ורש"י (יא. ד"ה ובלבד) שפרשו שהיה יכול יו"מינחוי' למועד]. וי"א שכל שלא נאנס בדבר בכלל מכוון מלאכתו הוא. [כן משמע מהט"ז (סי' תקמה ס"ק יא) הובא המ"ב (שם). וכן פסק דעת תורה (רסי' תקלח). ועיי בסמוך]. והעיקר כדעה הראשונה. [כן משמע מלשון המ"ב (סי' תקמ ס"ק טו). ולא יהיה אלא ספק ובמדי דקנס מקילינן בכה"ג כמבואר במ"ב (סי' שיוח ס"ק ב)].

נתעצל

מי שנתעצל כי היה סבור שהיה יכול לשהות המלאכה לאחר החג ולא יצטרך לעשותה במועד, אינו בכלל מכוון מלאכתו למועד, אבל אם נתעצל סתם בכלל מכוון מלאכתו הוא. [שו"ע (סי' תקלח סעי' א) וחת"ס (חו"מ סי' מב ד"ה ומה שרמז)].

שכת לעשות המלאכה לפני המועד

אם שכת לעשות המלאכה אינו בכלל מכוון מלאכתו למועד. [שו"ע (רסי' תקלח) ומ"ב (סי' תקמ ס"ק טו)]. ואף אם התעצל ואחר כך שכת, בדיעבד יש להחשיב שכיחה כאונס, ולא קונסים אותו. [הגרשו"א זצ"ל (שש"כ פס"ו הגה קנח) דלא כהחת"ס (חו"מ סי' מב ד"ה ומה שרמז) שמצדד שיש להחמיר בכה"ג. ולדעת הגר"א לדעיל בלא"ה יש להקל כי לדעתו דוקא אם כוון במזיד אסור].

לא יכול לעשותה בזמן אחר

אם יש לו סיבה מיוחדת לכוון מלאכתו למועד, כגון שאין בידו לעשותה לפני (ולמחמירים להלן אף לאחר המועד לא יכול לעשותה) וע"כ קבע לעשותה במועד, אינו בכלל מכוון מלאכתו למועד. [כן משמע מהפוסקים שלא אסרו אלא מה שיכול לעשות לפני המועד ודוחה לעת הפנאי, עיי רמב"ם (יו"ט פ"ז הי"ד) נמוק"י (ו : ברי"ף) וחינוך (מצוה שכת). וכן מוכח מהברכ"י (סי' תקלח אות א), עיייש. ובשש"כ (פס"ו הגה קנא) כת' שכן נ"ר מהאחרות חיים (סי' תקמה אות ד)].

עשיית מלאכה לפני המועד כדי שלא יצטרך לעשותה במועד

אפילו מלאכות שהם לצורך המועד, אם יכול לעשותם לפני המועד, לכתחלה יש לעשותם לפני המועד. [נעי בהג"מ (פ"ח דפוס קושטא הי"ד) שכת' שצריך לזוהר לקשור החביות קודם המועד אם ידוע שהיה לו יין ויגיע הבציר תוך המועד דהיינו כיוון מלאכותו במועד, אבל אם אין ידוע לו מקודם ועתה קנה יין או נתנו לו בחביו מותר, וכן הביא הרמ"א (רסי' תקלח)]. ומי"מ מלאכות שהדרך לעשותם בכל רגע מזדמן לפי הצורך, לא יחייבוהו לעשותם לפני המועד. וע"כ אין חובה להכין נייר חתוך ע"מ שלא יצטרך לחתוך במועד. [הגרשו"א זצ"ל (שש"כ הגה עח), והביא שהגר"ד בחר"ן שנהג לחתוך נייר קודם המועד לצורך המועד, חומרא נהג עיינ, כמו שמצינו לענין ביקוע עצים במ"ב סי' תקיא ס"ק ח, ומי"מ מסתבר שדוקא בזמנם שהיה צריך לחתוך נייר מגילין גדול והיה חותך קצת לפי מידה החמיר בזה, אבל בנייר שלנו שבקלות נחתך א"צ להחמירו. עיי"כ. ובדרך זה נקט הגרני"ק זצ"ל (חוט שני עמ' קצא). ועיי בפמ"ג (סי' תקלא מ"ז ס"ק ב) שכת' בא' מתירוסי' דד"יל דין חוה"מ כדן יו"ט דלדעת הרמ"א בסימן תצ"ה אפילו צרכי או"ני שאפשר להכניס מערב צריך להכניס מעיז"ט].

מלאכה שיכול לדחותה לאחר המועד

י"א שאם המלאכה שעושה אינה מלאכה שהיתה לפניו מקודם המועד לעשות אלא שעתה נתחדש הדבר שצריך לעשותה, אף שאסור לעשותה לפי שיכול להמתין אחר המועד, עס כל זה אם עשאה אין לו דין מכוון מלאכתו במועד ועל כן לא קונסים אותו. [ברכ"י (סי' תקלח) בשם הרב מוה' אליעזר בן ארחא]. ויש מפקפקין בזה. [נעי בשע"ת (אות א') שהשאיר דברי הברכ"י בצי"ע].

עבר וכוון מלאכתו

אם כוון מלאכתו במועד, אסור לעשותה, ואם עשאה יאבד. [שו"ע (ססי' תקלח)].

עושה מלאכת אחרים

אם כוון מלאכת אחרים במועד, שאי אפשר לקנסו, כגון חייט או סופר שעושה מלאכת אחרים, משמתין אותו, ובזמנן היו אף מלקין אותו. [רמ"א (סי' תקלח)]. וכמו כן מאבדין השכירות ממנו, ואפילו אם כבר קבלו ואכלו אפשר שצריך לפרוע לב"ד. [והא"ר (סוף אות ה) הביאו המ"ב (ס"ק יח)].

אם קנסו בנו אחריו

אם מת, לא קנסו בנו אחריו ומותר לו לעשותה אם הוא דבר האבד. [שו"ע (ססי' תקלח) ובה"ל (שם) דלא כהמ"א].

דבר שיש בו משום חשש סכנה

בדבר שמותר לעשותו משום חשש סכנה, מותר לעשותו אף אם כוון מלאכתו למועד, כי באופן זה בדיעבד לא קנסו. [פסקי תוספות (מו"ק ז. אות ו) הביאו הב"י (ססי' תקלח). וכן פסק הפמ"ג (סי' תקמ א"א ס"ק ג)].

עשה אביו בדבר שאינו אכזר ומת

אם אביו עשה מלאכה שאינה אבודה במועד, לא קונסים את בנו אחריו. [מ"ב (ס"ק כא). ועיי מה שנוגע לזה לעיל].

תספורת

להתגלח ערב החג

מצוה לגלח בערב יו"ט כדי שלא יכנס מנוול למועד. [שו"ע (סי' תקלא סעי' א). ועיי בפמ"ג (סי' תקלא מ"ז ס"ק ב) מה שביאר בשו"ע שכתב דהוי מצוה]. בין קודם חצות ובין לאחר חצות, חוץ מערב פסח שאסור להסתפר לאחר חצות. [מ"ב (סי"ק ב). ועיייש בשעה"צ]. וכל זה כדי שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול. [מ"ב (סי"ק א)].

הסתפר כמה ימים לפני החג

אם הסתפר כמה ימים לפני החג, אם בחג שערו לא יהיה ארוך מהרגיל לא צריך להסתפר שוב ערב החג כי אינו בכלל כנס מנוול למועד. [נעי בשעה"צ (אות א'). ועיייש בשם הפמ"ג (שם) שניוויל הוא ל' יום].

הזמן הראוי להתגלח

אם מתגלח ג' ימים לפני הרגל אין ניכר שמגלח לכבוד הרגל [פסקי תוספות (מו"ק אות פב)], וע"כ לכתחלה יסתפר בערב יו"ט. [משמעות הפמ"ג (סי' תקלד א"א ס"ק א) הובא בשש"כ (פס"ו הגה קג)].

איסור תספורת

תגלחת במועד

אין מתגלחים ומסתפרים במועד [שו"ע (סי' תקלא סעי' ב) ומ"ב (ס"ק ג)], בין ע"י ישראל ובין ע"י עכו"ם. [בה"ל (שם ד"ה איהן)]. ואף שתספורת וגילוח הוא דבר של יפי ותיקון הגוף שהוא צורך המועד, מי"מ אסרו חכמים בתוך המועד כדי שיזדרז לגלח קודם המועד. [מ"ב (ס"ק ג). ועיי בפמ"ג (סי' תקלא מ"ז ס"ק ב) שמבואר שגילוח כל הראש הוא בגדר מעשה הדיוט. ובהכ"א (סי' תקלא ד"ה ואלו) משמע שתספורת בכלל מעשה הדיוט. אולם השעה"צ (סי' רנא אות ח) הביא מהמ"א (סי' ח) דתספורת מעשה אומן הוא דלא ככל בו שהביא שם דס"ל שיש תספורות שהם בגדר מעשה הדיוט. ועיייש במחצה"ש שמסתפק בהבנת מסקנת המ"א. ולפי"ז אלו שהתירו לגלח במועד היינו כי הוי מעשה אומן לצורך יפוי דשרי כמבואר להלן בדיני צרכי הגוף, ועיי משכ"כ בזה שם].

מהתורה או מדרבנן

י"א שלסוברים שמלאכת חוה"מ אסורה מה"ת ונמסר הפס' לחכמים, א"כ כל שלא התיירו חכמים מאיזה טעם הדבר אסור מהתורה, ובכלל זה איסור תספורת. [הגהות חת"ס (מו"ק ד. ד"ה ומנודה). ועיי בפמ"ג (מ"ז ס"ק ב) שכת' שלמ"ד חוה"מ דאוי י"ל מ"ה אסור לגלח כל הראש כי אין בו כ"כ יפוי. ועיייש בא"א ס"ק ב' וס"ק ט'. וכן משמע בכס"מ (יו"ט פ"ז הי"ח) ובב"י (רסי' תקלא), אלא דעיי בהמשך הב"י שמשמע שהוא מדרבנן לכוי"ע]. וי"א שאיסור זה הוא מדרבנן לכל הדעות. וכן עיקר. [גאנ"מ (או"ח ח"א סי' קסג ד"ה ומפורש, וד"ה ומה) ודחה דברי הנובי" (או"ח סי' קי ג) דלא ס"ל כן. וכן מבואר במ"ב (ססי"ק ח). ועיי בשש"כ (פס"ו הגה רמ) משי"כ בשם הגרשו"א זצ"ל]. וספקות בגזרה זו הם בכלל ספק דרבנן ולקולא. [כן מבואר בב"י (שם) ושם נ"ר שלסוברים שמלאכת חוה"מ מה"ת הולכים גם בזה לחומרא, עיי משי"כ הפמ"ג (מ"ז ס"ק ב)].

נשים

נשים בכלל איסור תספורת הראש. [מ"ב (סי' תקמו ס"ק טז)].

שער הראש, הזקן ושאר הגוף

אסור לספר בין שער הראש בין שער הזקן. [נובי" (או"ח ק' סי' יג), אג"מ (שם) וכה"ח (אות ד) ע"פ התוס' (מו"ק ד. ד"ה ומנדה)]. ומי"מ שער שאר אברים מותר לספר. [נעי בשעה"צ (אות טו) ע"פ המ"א (סי"ק יב) ושש"כ (פס"ו הגה קח) בשם הגרשו"א זצ"ל].

שער השפה

מותר לטויל שער השפה בחול המועד אפילו בפרהסיא [שו"ע ורמ"א (שם סעי' ח)], בין במספרים ובין בתער ואפילו אינו מעכב האכילה. [מ"ב (ס"ק כא)].

סירוק

מותר לחוף ולסרוק ראשו במועד, אע"פ שמסיר שער, ואין בזה משום גילוח. [רמ"א (שם)].

גילח לפני המועד

אף אם גילח קודם המועד אסור לגלח במועד, ואע"פ שבאופן זה לא שייך טעם הגזרה שיכנס לרגל כשהוא מנוול כי הרי גילח עצמו קודם הרגל, מי"מ אסור משום שהרואה לא ידע שגילח עצמו ויאמר שמותר לגלח בכל אופן. [שו"ע (שם סעי' ב) ומ"ב (ס"ק ד) דלא כר"ת המובא בטור שם שמיקל בכה"ג. ועיי בפמ"ג (שם מ"ז ס"ק ג) דלא קי"יל כר"ת אפי' לצרפו לס"ס. ומי"מ עיי במ"ב (סי' תקלב ס"ק ב) שעני"כ מצריפם דעת ר"ת כסניף לקולא]. ויש מי שאומר שבזמננו במדינות שרגילין בתספורת הזקן בכל יום, או א' לי ימים, אין איסור. אבל מי"מ אין להתיר אלא למי שיש לו צורך ביותר או מצטער ביותר, ואם אחד ירצה לסמוך ע"ז גם בשביל היפוי לבד אין למחות בידו. [גאנ"מ (ח"א סי' קסג וח"ד סי' קיא)].

לצורך מצוה

תספורת שהיא לצורך מצוה, כגון מחמת חציצה בטבילת מצוה או בהנחת תפילין מותרת.

נעני בתרהו"ד (ח"א סי' פו) הובא להלכה ברמ"א (שם סעי' ח) שמבואר שאונס מחמת עיכוב במצות דוחה איסור תספורת במועד אפילו כשהאונס אינו אלא מחמת מנהג. ולפי"ז יש לדון להתיר להסתפר לאשה הנוהגת לעשות כן תמיד לפני טבילת מצוה. וכן פסק המהרש"ם בדעת תורה (שם על סעי' ב) לענין אשה שחלק משערה יוצא חוץ למתפתח ורוצה לקצרו כדי שלא יראה לחוץ. וכן פסק הגרשז"א זצ"ל (שלאחן שלמה חוה"מ עמ' ריז הגה א) לענין חציצה בתפילין. וכן פסק הגרשי"א זצ"ל (ספר זכרון מבשקי תורה חוה"מ עמ' סח). וכן בשיעורי שבט הלוי (סי' קצח על סעי' יא אות ה ד"ה והנוהגת) כתי' שהנוהגת לקצוץ שערותיה לפני המקוה משום חשש חציצה מותרת לקצוץ גם בספירת העומר, בין המצרים, ולענין חוה"מ הדעת נוטה להקל.

היה אנוס בערב יו"ט

אפילו אם היה אנוס ומפני כך לא גילח בערב יו"ט, אינו מגלח במועד. [שו"ע (שם סעי' א)].
אא"כ אם הוא אנס גלוי כמבואר להלן.

היה חולה

אף מי שהיה חולה בערב המועד בחולי שהתספורת מזיקה לו, ונתרפא במועד, אסור לא לגלח במועד [שו"ע (שם סעי' א)], כי אין זה אונס גלוי כ"כ ויבואו להתיר אף שלא מתוך אונס. [מ"ב (סי"ק)].

מקצת שערות

אפילו מקצת שערות אסור לספר. [כן משמע מהמ"א (שם ס"ק יב)].
ויש מתירים. [רע"ב (מו"ק פ"ג מ"א) הובא בפמ"ג (א"א שם), וכן מבואר בריטב"א (יג: ד"ה והעולה). ועי' בשו"ת כפי אחרון (עפשטיין סי' נא)].
והעיקר כדעה הראשונה. [כך משמע מהבה"ל (שם ד"ה כל אדם)].

השלמת תספורת

מי שהסתפר בערב המועד ונשאר לו קצת שערות, מותר לו לגמור תספורתו במועד אף אם אין בזה משום כבוד הבריות. [דבכ"ה"ג לא שייך הגזרה שלא יכנס מנוול אף לחולקים על ר"ת שמתיר אם הסתפר לפני המועד, דשאני התם שכוונתו להסתפר לגמרי משא"כ בני"ד שרק בא להשלים מה שכבר התחיל דיו"ל דכו"ע ידדו להתיר. וכן העירוני שכת' בכפי אחרון (עפשטיין סי' נא) להתיר למי שהתחיל להסתפר ערב המועד כיוון שהתחיל בהיתר, ואף במקום שאין כה"ב כיוון שגילח עיקר ראשו לא שייך הטעם שלא יכנסו מנוולים למועד].

פאה נכרית

מותר להחליק השערות של פאה נכרית, וכן לסרקן. [פשוט. וכ"כ השש"כ (פס"ו הגה קלא)].
ואף מותר לתקן הפאה ע"י מעשה אומן. [בעל האר משה (זכרון שלמה ס"ק לא) כי זה בכלל קישוטי נשים דשרו כמבואר להלן. ודעת בעל האגנימ (שם ס"ק יד) לאסור כי אולי נחשב למעשה אומן. וצ"ע אמאי לא החשיב זה בכלל תכשיטי אשה דשרו אף בכה"ג].

עבור עכו"ם

אסור לספר את העכו"ם משום איסור מלאכה בחוה"מ, אא"כ אין לו מה יאכל (ועי' עוד לענין פועל שאין לו מה יאכל להלן). [מ"ב (סי' תקלא ס"ק טו)].

המותרים בתספורת

חוזר מחו"ל בחוה"מ

מי שיצא מאר"י לחו"ל (וה"ה ממדינה למדינה בחו"ל) וחזר בחוה"מ או בערב הרגל ולא היה שהות ביום לגלח [שו"ע (סי' תקלא סעי' ד)], וכן הבא ממקום רחוק מאד אע"פ שהוא בתוך אותה המדינה, מותר להם לגלח, כי אונס מפורסם הוא שהבא ממקום רחוק מאוד אין לו פנאי להתגלח. וי"א שכל שבא מחוץ לעיר נחשב כבא מחו"ל אע"פ שאינו מקום רחוק ומותר לו לגלח. [עני' מ"ב (ס"ק יב) בשם הריטב"א ונשאר בצ"ע].
וי"א שבזמננו כמעט שאינו נוהג דין זה כי גם הסינעה מחו"ל היא רק כמה שעות ויש אפשרות להתגלח. [הגרשי"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ג פ"ז)].
ומ"מ כשהסינעה ארוכה לכל הדעות מותר. [הלכות בן בחג (חוה"מ פ"ו הגה י]].

יצא לחו"ל באיסור

מה שהתירו להסתפר למי שחוזר לאר"י במועד היינו כשיצא מאר"י לצורך פרנסתו אפי' להרויח, אבל אם יצא לחו"ל רק לטייל אסור לגלח כי יצא באיסור (כי באופן זה אסור לצאת מאר"י לחו"ל). [שו"ע (שם)].
ואם יצא לצורך מצוה וחזר מותר לגלח כי נחשב שיצא בהיתר, ואף לראות פני חבירו נחשב מצוה לענין זה. [מ"ב (שם ס"ק יז)].
וכן אם הלך לזמן מועט מאד לראות פלאי הטבע של יוצר בראשית ב"ה יש מקום להקל להחשיבו כיצא לדבר מצוה. [שבט הלוי (ח"ה סי' קעז ד"ה אחדש"ט)].
ועי' עוד בזה בשמעתא עמיקתא גליון ס"ט].

היה בידו להתגלח בחו"ל

אף כשהיה בידו להתגלח בחו"ל אלא שלא עשה כן מחמת טרדתו וכדו', מותר לו להתגלח במועד. [כן מוכח מהשע"צ (סי' תקלב אות ב)].

היה בשבייה או בכית אסורים

מי שיצא מבית השבייה מותר לו לגלח [שו"ע (סי' תקלא סעי' ד)], וכן מי שיצא מבית האסורים ואפילו היה חבוש ביד ישראל שהיו מניחין לו לגלח מ"מ כיוון שהיה בצער לא גילח וע"כ מותר לו לגלח במועד. [שם ומ"ב (ס"ק טו)].
וכ"ז אם לא היה לו פנאי לגלח קודם המועד, כגון שיצא בתוך המועד או אפי' בעיז"ט סמוך לחשיכה שלא היה לו שהות לגלח מבעוד יום. [שו"ע (שם) ומ"ב (ס"ק ז-ח) דלא כמשמעות החי"א שאף כשיצא מעיז"ט בזמן שהיה לו שהות לגלח ורק שלא היה לו פנאי לזה גם רשאי לגלח].

מנודה או מי שנדר והתירו להם במועד

גם המנודה שהתירו לו ברגל, וכן מי שנדר שלא לגלח ונשאל על נדרו ברגל, מותרים לגלח. כי מקודם היו אסורים בתגלחת ובכלל אנוסים הם במה שלא גילחו מקודם. ויש חולקין בזה וסוברים שאם היה יכול לבקש ולפליס שיתירו לו קודם הרגל ולא פליס, או היה בידו להתיר נדרו ולא עשה כן הוי פושע ואסור לו לגלח ברגל. ומ"מ המיקל יש לו על מי לסמוך כיוון שהוא מילתא דרבנן. [שו"ע (שם) ומ"ב (ס"ק פ)].

נאנס

אפילו אם היה אנוס ומפני כך לא גילח בערב יו"ט, אינו מגלח במועד, והוא הדין למי שהיה חולה ונתרפא במועד. [שו"ע (סי' תקלא סעי' א)].
ומה שהתירו במקרים הנ"ל היינו כי הם אונסים מפורסמין וגלויין לכל שלא היה אפשר להם לגלח מקודם (ואין הדבר תלוי בהאם התפרסם הדבר שהיה אנוס), אבל שארי אונסין שאינם מפורסמין וידועים לא, כי הם נתיר להם יבואו להתיר אף שלא מתוך אונס. [מ"ב (ס"ק ה)].
ולפי"ז יש לדון בכל מקרה לגופו שאם קרה לו אונס שכל אחד מבין שלא היה אפשר לו לגלח במצב זה רשאי לגלח.

לא היה בידו להסתפר מחמת סגר או בידוד

אם המספרות היו סגורות לפני החג מחמת סגר כללי ועל כן לא היה בידו להסתפר, כיוון שהוא אונס מפורסם וגלוי לכל, אם מתאפשר לו להתגלח במועד רשאי להתגלח. [עני' במ"ב (שם ס"ק ה) ועי' בשע"צ (סי' תקלב אות ב) שמובח שבמקום שהוא אנוס מחמת אונס מפורסם אף אם היה בידו להתגל אלא שמחמת טרדה לא עשה כן רשאי להתגלח במועד].
וכן הדין למי שהיה מבודד במלון או בביתו לפני החג ויצא במועד או בעיז"ט סמוך לחשיכה ועל כן לא היה בידו לגלח לפני החג רשאי לגלח במועד. [עני' בשי"ע (סי' תקלא סעי' ד) ובמ"ב הנ"ל].

צנעה

אף על פי שהתירו להסתפר, לא יסתפר ברשות הרבים אלא בצנעה. [שו"ע (שם סעי' ה)].

קטן

מותר לגלח קטן עד י"ג שנים במועד אפילו יכלו לגלחו לפני הרגל. ומ"מ דוקא כשיש לו שער רב כי מצטער על ידי זה. [שו"ע (שם סעי' ו) ומ"ב (ס"ק טו) וביאר הגרשז"א זצ"ל (שש"כ פס"ו הגה כז) הטעם אמאי דוקא כשמצטער התירו, והיינו דאל"ה אין זה תספורת לצורך המועד, עיי"ש]].
ומותר לעשות כן ע"י ישראל בשכר (ועי' עוד בזה להלן). [שש"כ (פס"ו אות ל)].

צנעה בתספורת של קטן

מותר לגלח קטן אפי' בפרהסיא. [רמ"א (שם)].
וכשהקטן נרא' כגדול לכתחלה אין להקל בפרהסיא. [עני' במ"ב (ס"ק טו) בשם המ"א שמסתפק בכח"א אם שרי בפרסיא. וע"כ עכ"פ לכת' יש להחמיר].

חלאקה

מותר לעשות חלאקה בימי חוה"מ, ומותר אפילו להשהותה למועד כדי להגדיל השמחה במועד, ואף מצוה יש בזה. [שע"ת (סי' תקלא ס"ק ב) בשם גן המלך].
ויש מפקפקים על היתר זה. [נחפה בכסף (דף יח-ט)].
ודעת הגרישי"א זצ"ל (מבשקי תורה קובץ יט עמ' קה) שאין לעשות חלאקה בחוה"מ אלא ידחנו לל"ג בעומר או יקדימונו קודם החג].
וי"א שהמנהג הוא שלא לספר קטן בחוה"מ אף בתגלחת הראשונה. [הגרח"ק שליט"א (תורת המועדים אות ה)].

עכו"ם

אסור לגלח עכו"ם כי אינו עדיף משאר מלאכות שאסור לעשותן במועד אא"כ אין לו מה יאכל. [מ"ב (ס"ק טו)].

אבל שחל יום השביעי שלו בערב הרגל

אבל שחל יום השביעי שלו בערב הרגל שהדין הוא שמותר לו להסתפר, לכבס ולרחוץ בערב הרגל כל שחל שמיני שלו בשבת שבערב הרגל שמסתפר בער"ש, אם לא הסתפר בערב הרגל או בער"ש אסור לו להסתפר בחוה"מ, כיון שהיה אפשר לו להסתפר קודם החג. אבל אם חל יום שביעי שלו בשבת שהוא ערב הרגל, שאינו רשאי להסתפר בער"ש משום שעדיין הוא ביום הששי, מתירין לו להסתפר בחוה"מ אחרי שלא היה אפשר לו להסתפר קודם החג. וכל זה באבל לשאר קרובים, שאחר שלשים אין לו עוד דין אבל, לא כן באבל על אביו ואמו שגם אחר ל' יש עליו אבלות, ואי"א לו לגלח בחוה"מ ולא בערב הרגל כל זמן שאין לו שערות בשעת הגערה (במתאבל על אביו או אמו, אבל בשאר קרובים לא צריך גערה). [שו"ע (סי' תקלא סעי' ז ווי"ד סי' שצט סעי' א) ונשה"ח (פכ"ג אות ג ס"ק ד)].

אבל שהגיע יום השלשים בתוך הרגל וגערו בו

אבל על אביו ואמו ושלמו ל' יום ביום א' של חג וגערו בו בחוה"מ (במתאבל על אביו או אמו שצריך גערה) מותר לו לגלח, ויש אוסרים. [דברי סופרים (פ"מ אות לד) ע"פ שכנה"ג, נוב"י ומסגרת השלחן].
ומ"מ אף למחמירים דוקא כשלא היה לו היתר מצד אבלות קודם הרגל, אבל אם הגיע זמן הגערה בערב הרגל אלא שהיה אנוס מצד אחר כגון שערב הרגל היה שבת מותר לגלח בחוה"מ. [דברי סופרים (שם אות לה) ע"פ שכנה"ג ונוב"י].

אבל שהגיע יום השלשים לפני הרגל וגערו בו ברגל

אבל על אביו ואמו ששלמו שלשים יום בערב הרגל ולא גערו בו באותו יום (במתאבל על אביו או אמו, אבל בשאר קרובים מותר בתספורת ללא גערה) רק ברגל, אסור לו לגלח בחוה"מ, כי אע"פ שלא היה יכול לגלח בערב הרגל שהרי עדיין לא גערו בו מ"מ התירו לגלח דוקא לאותם המפורשים בגמ' (כגון הבא מחו"ל במועד) משום שהם אנוסים מפורסמים, אבל שאר אונסים לא משום שאינו ידוע לכל, ובאופן זה מי יודע ומי מכיר שלא גערו בו. [דברי סופרים (פ"מ אות לו) ע"פ תשובת בית דוד].

עשיית תספורת כדרכו או בשינוי

אלו שמותר להם להסתפר עושיין כדרכם בחול, וא"צ לעשות בשינוי. [בה"ל (סי' תקלא על סעי' ד ד"ה ואלו מחלוקין) ואע"פ שהיא מלאכה לצורך המועד והרי היא צריכה שינוי, אולי מפני שהיו עד כה אנוסים בדבר עשאוּם חז"ל כדבר האבד דקיי"ל דא"צ שינוי. ועדיין צ"ע, ע"כ].

קבלת שכר

עיי' בזה להלן בדיני קבלת שכר.

נטילת ציפורנים

דעת השו"ע (סי' תקלב סעי' א) שמותר בחוה"מ ליטול ציפורנים בין של יד בין של רגל, אפילו כדרכו. אולם דעת הרמ"א (שם) שהמנהג הוא להחמיר שלא ליטלן, בין בסכין בין במספרים. וכן מנהג בני אשכנז. ויש מקומות שבני ספרד מחמירים כדעת הרמ"א. [כח"ח

(שם אות ח). ובזמננו שאין הדרך לקוצצם במספרים רגילות וכ"ש ע"י סכין, י"ל שאף באופנים אלו מותר, שהרי מבואר בראשונים שפסק כוותיהוה ברמ"א שע"י אלו לא חשיב שינוי כי הדרך לקוצצם בסכין ובמספרים וי"ל שבזמנו שלא משתמשים בהם כלל חשיב שינוי].

היה טורד בערב החג (למחמירים לעיל)

יש מי שאומר שבשעת הדחק מי שהיה טרוד הרבה קודם הרגל יכול ליטול צפרניו בחוה"מ. [ערוה"ש (שם אות ב) כי כן הוא דעת ד' עמודי עולם].
אולם משמעות הפוסקים להחמיר אף באופן זה. [כן נראה מסתימת הפוסקים].

בשינוי או בידו

אף למחמירים לעיל בידיו או בשינוי מותר. [מ"ב (ס"ק א)], אף אם קוצצם יפה. [כן משמע מסתימת הפוסקים והמ"ב הנ"ל שלא חילקו בדבר, דלא כמשמעות ההגהות אשרי"י (פ"ג סי' יט) המובא בב"י שם שצריך גם שינוי בתוצאה].

להתחיל עם כלי ולפיים בידו

דוקא ליטול כולו בכלי אסור, אבל אם הותך קצת בסכין ואח"כ נוטל צפרניו ביד או בשינוי מותר. [נשבות יעקב (ח"ג סי' ק) ושם מייירי לענין אבלות וק"ו לענין חוה"מ דקיל טפ"ל].

המותרים בזה

כל המותרים לגלח מותרים ליטול ציפורנים. [מ"ב (ס"ק ב) דלא כהבאר היטב].

נטלן מערב יו"ט

אם נטלן מערב יו"ט מותר ליטלן בחוה"מ לכל הדעות. [מ"ב (ס"ק ב) כי יש מתירין לעולם כשגילה מעיז"ט, ואף דאגן לא קיי"ל כן כמבואר לעיל, מ"מ לענין זה דיש בלא"ה הרבה דעות להקל אין להחמיר].
ואם נטלן כמה ימים קודם הרגל ובעיז"ט לא היה לו מה ליטול מותר ליטלן. [ערוה"ש (אות א)].

נהגה לנטולן עם ערב יו"ט

יש מתירים למי שזהיר לנטלם בכל ערב שבת ליטלם בחוה"מ בערב שבת. [נחלת שבעה (סי' נו) הביאו הבה"ט (ס"ק א)].
ויש מחמירים בזה. [שבז"י (ח"א סי' יז)].
וכן עיקר. [כן משמע מהמ"ב שהשמיט דברי הנ"ש. והכה"ח (שם אות ה) כתי' דהמיקל יש לו על מי לסמוך. ובשש"כ (פס"ו אות לג) פסק להקל בזה והוסיף דכיון שחטעם הוא משום כבוד שבת, ה"ה דמותר לגזוזם בעיז"ט ואחרון אם רגיל בכך].

לצורך מצוה

לצורך מצות טבילה שחובה ליטול (אף אם אין תחתיהן לכלוך), נוטלן כדרכן בחול. [רמ"א (שם)]. ואפיו הטבילה במוצאי יו"ט אחרון ורצתה לגזוז הצפורנים בערב יו"ט י"א שמותר. [הגרש"א זצ"ל (הלכות המצוויות ביו"ט - דינר פכ"א אות לה). דעת הגרש"א זצ"ל (שש"כ פס"ו הגה קלה) דאם חלה טבילתה במוצאי יו"ט האחרון דלא תגזוז ציפורניה אלא במוצאי יו"ט ולא בעיו"ט. ודעתו שאם האשה מאר"י ונמצאת בחו"ל ששומרת חג רק יום א', וטבילתה בליל יו"ט האחרון שם, מכיון שאסור לה לגזוז צפורניה באותו לילה משום מלאכה דאסרינן אף בצנעה תגזוז צפורניה בעיו"ט אחרון כי אין לה דרך אחרת, ומ"מ אפשר שתגזוז בליל יו"ט ע"י נכרית דבזה אין זלזול של יו"ט שני].

למנוע הציצה בנטיילת ידיים

לצורך נט"י יש מתירים לקצוץ הציפורנים. [נחלת שבעה (שם)]. וי"א שאף לצורך נט"י אין ליטול ציפורנים אף אם יש לכלוך מתחתנם אלא ינקרנם. [שבות יעקב (ח"א סי' יז) הובא בשע"ת (סי' תסח סוף אות א)]. ואם אי אפשר לנקרם יש להתיר לכל הדעות. [משמעות השבות יעקב הני"ל].

ע"י עכו"ם

יש מי שמתיר לקצוץ ציפורנים ע"י עכו"ם. [כה"ח (אות ח) בשם בית יעקב (סי' מ)]. והעיקר לאסור בזה. [כן מבואר בשבות יעקב (ח"א סי' יז). וכן משמע מהראשונים המובאים ב"י ושאר פוסקים הני"ל שהתירו ע"י עכו"ם לצורך מצוה בלבד].

כיבוש וגיהוץ

מצוה לכבס בגדים לפני החג

מצוה לכבס בגדים לפני החג, כי מכבודו של החג לכבדו בכסות נקיה. [שו"ע (סי' תקכט סע' א) ומ"ב (סי' ק-ג-ד)].

איסור כיבוש

אין מכבסין במועד אפילו לצורך המועד. [שו"ע (סי' תקלד סע' א) ומ"ב (סי"א)]. וגזרו שלא יכבסו במועד כדי שיכבסו מעיו"ט לצורך יו"ט ולא יכנסו למועד כשהם מנוולים [מ"ב (שם)], ועוד כי יש בדבר משום טרחא. [מ"ב (סי' יד)].

מהתורה או מדרבנן

ע"י מש"כ בזה באיסור תספורת וה"ה לכאן.

כיבס לפני המועד

אף אם כיבס בגדיו מערב הרגל (דלא שייך טעם האיסור שלא יכנס מנוול למועד), מ"מ אסור לכבס כי עדיין שייך טעם של טרחא. [ע"י ב"ח (אות א) שמבואר דאף לר"ת שמיקל לענין תספורת מודה לענין כיבוס דאסור. ונראה דהיינו טעמא כי אכתי שייך טעם השני של הגזרה והיינו משום טרחא].

מכונת כביסה

אף כיבוס ע"י מכונת כביסה אסור. [אע"פ שהטעם דטרחא י"ל דליכא במכונה, מ"מ משום הטעם דלא יכנסו מנוולים למועד שייך לגזור אף ע"י מכונה. וכן פסק השש"כ (פס"ו אות ט)].

לכוון שעון שבת כדי שמכונת כביסה תרלק במועד

מותר לכוון שעון שבת מערב החג שיפעיל את מכונה הכביסה בחוה"מ כי אין כאן מעשה מלאכה. [הגרש"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ג פ""א אות ה)].

שריית בגד במים

אסור לשרות בגדי במים ע"מ לנקותו כי יש בזה משום כיבוס (כי שרייתו זהו כיבוס).

[מהרש"ם (ח"ז סי' קל). ועיי"ש שבאופן שראשי לשרותו כגון שעושה כן לצרכי רחיצת גופו לכבדו המועד שמוכרח גם לסחוט מימיו על פניו וראשו שוב רשאי לגמור לכבסו, ועיי"ש עוד שאף בפרהסיא רשאי לעשות כן כי דבר שניכר שעושה לצורך המועד מותר בפרהסיא].

ניקוי כתמים

מותר לנקות כתם מקומי אף אם היה על הבגד מערב החג, כי אין זה בכלל כיבוס לענין זה. [בעל האג"מ (זכרון שלמה), בעל השבט הלוי (חוה"מ כהלכותי פי"ה הגה פו), הגרש"א זצ"ל (מבקשי תורה חוה"מ עמ' תעא אות מח), דלא כהשש"כ (פס"ו אות עב) האוסר בזה וא"כ אין לו בגד מתאים אחר וגם לא היה מלוכלך מערב המועד. ואין להקשות ע"ז ממה שפסק השו"ע (סי' תקלד סע' א) שמותר לבעלת הכתם לכבס לצורך מצוה ומשמע דדוקא בכה"ג שרי, כי התם מיייר לענין שהתירו לכבס כל הבגד וע"כ בעי להאי טעמא].

ליבוץ בגד ע"י ניעורו וכדו'

מותר ללבן בגד לצורך המועד. [כן יוצא מהשו"ע (סי' תקמא סע' ג) והמ"ב (סי"ק ו-ז) שכת' שמותר למעך בגדי פשתן בדים או ע"י כלי אחר הכיבוס לצורך המועד, כדי ללבן ולרככו. עיי"ש שלענין שבת בסימן ש"ב סי"ה אסור לעשות כן בבגדי פשתן ואפילו בחלוק אם מתכוין כדי ללבנו אסור].

הסרת אבק ע"י מברשת – להבריש כובע

מותר להסיר אבק מבגד אף ע"י מברשת, וע"כ מותר להבריש כובע כדי להסיר ממנו את האבק. [נקמור חיים (לחיו"י סי' תקמא אות ג), הגרש"א זצ"ל (מבקשי תורה ספר הזכרון עמ' תעא) ושש"כ (פס"ו הגה רעד), דכיון שמצוי שמגבעת מתלכלכת תדיר באבק י"ל דאינו בכלל הגזירה של כיבוס בגדים].

ענה וכיבס

ע"י מש"כ לעיל לענין קנס במלאכת חוה"מ.

למסור בגדים למכבסה של עכו"ם לאחר המועד

ע"י מש"כ להלן בדיני מלאכה ע"י עכו"ם.

צחצוח נעליים

י"א שצחצוח נעליים אסור בחוה"מ. [שבילי דוד (רס"י תקלד). ועיי"ש שאם אין לו נעליים אחרות אז מותר להשחירן בעודן ברגליו או אחר שחלצו והוא עומד בלי נעליים ומשחיר. ובילקוט הגרשוני (שם אות ד) כתי' דע"י עכו"ם נראה להתיר בכל ענין. והביאם בבצל התכמה (ח"ה סי' צה)]. ויש מתירים. [נגל יעקב (או"ח סי' כה) ומלמד להועיל (ח"א סי' קיג אות י) בשם הר"י וואלף]. ולמעשה מותר לצחצחם צחצוח רגיל אמנם צחצוח ע"י הברקה גדולה אסורה [אג"מ (ח"ה סי' לו אות ד). והאור לציון (ח"ג פכ"ד אות ב) כתי' להתיר בזה כי הוא מעשה הדיוט], וע"כ מותר לכתחילה לצחצח נעליים באמצעות התכשירים המצויים בזמנינו שאין צורך להבריקם. ומ"מ יש שנהגו שלא לצחצח נעלים כלל. [חזו"א (שש"כ פס"ו הגה קפה)].

המותרים בכיבוש

הבא מחו"ל וכדו'

המותרים בגילוח במועד, כגון הבא מחו"ל וכדו' כמבואר לעיל בדיני גילוח, מותרים

בכיבוס. [שו"ע (סי' תקלד סע' א) ומ"ב (סי"ק ב)].

בגדי פשתן

בגדי פשתן מותר לכבסן [שו"ע (שם סע' ב)], כי קלים להתלכלך, ואפ"י אם היה מכבסן קודם המועד היו חוזרים ומתלכלכים, ועוד שאין טורח בכיבוסן. [מ"ב (סי"ק יב)]. אלא שנהגו איסור בדבר, וזה בכלל דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור שאי אתה רשאי להתירם. [שו"ע (שם)].

כיבוש בגדי פשתן ע"י עכו"ם

כיון שמעיקר הדין מותר לכבס בגדי פשתן, נתפשט המנהג להקל ליתן לעכו"ם לכבס כתונת אחת מחוץ לבית. [מ"ב (שם סי"ק ד)].

בגדים מחומרים סינטטיים

בגד מחומר סינטטי מותר לכבסו במועד אם אין לו בגד אחר. [ע"י בשה"ל (ח"ג סי' ל אות ג) ודבריו מסתברים להלכה עכ"פ להחשיבם כבגדי פשתן להתיר במקום שאין לו בגד אחר, וכן מצינו בשש"כ (פס"ו אות סו) שהתיר מח"ט לכבס בגד ניילון שדרכו להתלכלך לפי הצורך במועד, משום שאין טורח לכבסם, וי"ל דה"י בכה"י שאין לו אלא בגד א' אין להחמיר. וע"י בבאר משה (ח"ז סי' ז וסי' י). וע"י עוד בשמעתא עמיקתא גליון קנ"ד].

מגבות וכדו'

מותר לכבס מגבות לידיים ולגוף [שו"ע (שם)], כי דרכן להתלכלך תיכף וא"כ אפילו אם היה מכבסן מעיו"ט היו חוזרין ומתלכלכין. ולכן אפילו יש לו הרבה מגבות מותר לכבסן, מצריך לכל יום מגבת אחרת. ומ"מ במקומות שנוהגים להחליפם משבוע לשבוע אפילו יש לו רק שנים אין לכבסן בחוה"מ כי די להם בכביסה שמעבר יו"ט. [מ"ב (סי"ק ד) ע"פ המ"א]. והכל לפי המקום והזמן. וע"כ אם רבים הם בני הבית וצריכים להחליף הרבה מגבות במועד, מותר להם לכבסם. [דהרי מהמ"א מבואר דהכל לפי המקום והזמן. וכן פסקו הגרני"ק זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמ' רלה ד"ה ואף) והבאר משה (ח"ז סי' י)].

בגדי זיעה

בגדי זיעה כגון גרביים, גופיות וכדו', מותר לכבסם, כי דינם כמטפחות הידים הנ"ל וכבגדי קטנים דלהלן. [שש"כ (פס"ו אות סו)].

במקום ציבורי

מותר לכבס מגבות שרגילים לכבס אותן אחרי כל שימוש, כגון במקום ציבורי כמקוה טהרה וכדו', אם אמנם יש לשער שאין מספיק מגבות לכל אלה המבקרים שם במשך ימי החג. [הגרני"ק זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמ' רלה ד"ה ואף) ושש"כ (פס"ו אות ז)].

שריית כבסים בחומר חיטוי ע"מ הרבקות של חולי

אף שאסור לשרות כבסים בתוך מים במועד, מותר לשרות את הכבסים של חולים במחלה מדבקת בחומרי חיטוי כדי למנוע הדבקות. [פשוט, דלא גרע מכיבוס במקום דבר האבד שמותר כמבואר להלן].

בגדי קטנים

מותר לכבס בגדי קטנים. [שו"ע (שם סע' א)]. מיהו לא יכבסו רק הצריך להן, והיינו חלוק א'. [רמ"א (שם)]. מיהו בגדי הקטנים ביותר מותר לכבס ד' וה' בפעם א', כי צריך להרבה מהם כל רגע. [שם]. ובזמנינו שמכבסין ע"י מכונה אחת לכולם, רשאי לכבס כל בגדי הקטנים ביחד כל שיש בהם צורך במועד. [מנח"י (ח"ח סי' ג) ושש"כ (פס"ו אות סד ואות סח)].

עד איזה גיל מותר

כל שדרכם של אותם קטנים להתלכלך תדיר מותרים בכיבוס. והכל לפי טבעו של הילד, ואפ"י בן י"ב שנים מותר לכבס את בגדיו אם דרכו להתלכלך. [הגרפ"ח"ש זצ"ל (אבני ישפה ח"א סי' קד). ודעת הגרש"א זצ"ל (מבקשי תורה פסקי הגרש"א זצ"ל) שהתיר זה הוא בערך עד גיל ו' שנים].

יש לקמן בגד אחר אלא שאינו נאה כל כך

י"א שאם הבגד של הקטן לא מתאים לו כל כך (כי השני נאה יותר) מותר לכבס מה שמתאים לו. [בעל האג"מ (חוה"מ אנגליט בסוף הספר אות יא)]. ויש אוסרים בזה. [הגרש"א זצ"ל (אשרי האיש פ"א אות א). וכן דעת הבאר משה (ח"ז סי' סד) ע"פ הריב"ש (סי' רכו) המובא במ"ב (סי' תקמא סי"ק יג) שפסק אסור לעשות לו בגדים חדשים במועד למול אותו, דאין זה חשוב צורך המועד הואיל ויכול לכורכו בשיראין. אולם יש לחלק דשאני תיקון בגדים דחמיר טפי וע"כ באופן זה אינו בכלל צורך משא"כ גזירת כיבוס דקיל טפין].

להוסיף בגדים של גדולים

אסור להוסיף בגדים של גדולים האסורים בכיבוס בכביסה לצורך קטנים ואע"פ שמכבס במכונת כביסה. [בעל האג"מ (זכרון שלמה פסקים אות ט), בעל השבט הלוי, הגרני"ק זצ"ל (הל' המצוויות ביו"ט - דינר פכ"א הגה מח), מנח"י (ח"ח סי' ג) ושש"כ (פס"ו אותיות סד וסח, וע"י בהגה רנא)].

אין לו אלא בגד אחד

מי שאין לו אלא בגד אחד מותר לכבסו במועד. [שו"ע (שם)]. כי בגד א' מתלכלך אפ"י כיבסו קודם יו"ט. [פ"ט (סי"ק ט)]. ויש מן הפוסקים שסוברים שכל זה דוקא בזמן התלמוד שהיה ניכר בעת שמשבט חלוקו לכבסו שאין לו אלא חלוק א' (שמתחלה היה חוגר איזורו על החלוק וכשפושטו חוגר חגורו על בגד העליון שלו), אבל לפי מנהג מלבושים שלנו שאין לנו חגור על החלוק שלנו אין להקל בזה, ומ"מ אם היה החלוק של פשתן אין להחמיר בזה. [מ"ב (שם)]. ויש מקילים בזה בכל אופן. [כה"ח (אות יא)]. ומ"מ כל זה בזמנם שהיו מכבסים בפרהסיא, אבל בזמננו שמכבסים בבית אין צורך בהיכר לכל הדעות. [כנלע"ז. שו"מ שכן דעת השש"כ (פס"ו הגה רמ), וכן נ"ר מהגרש"א זצ"ל המובא שם. וכ"כ בהלכות חג בחג (פי"ה סוף הגה ד)].

לא כיבסו ערב הרגל

מי שאין לו אלא חלוק א' אף אם פשע ולא כבסו קודם המועד והתלכלך מותר לכבסו. [כה"ח (שם אות יב) שכן משמע מסתימת השו"ע דלא כדמשמע מהטור לאסור. וע"י באג"מ (או"ח ח"א סי' קסג)].

הבגד עלול להפסד

אם הבגד התלכלך ואם לא יכבסנו יתקלקל מותר לכבסו. [כן יוצא מהאורחות חיים (הל' חוה"מ). וכן נקטו המהרש"ם (ח"ז סי' קל), הגרש"א זצ"ל (מבקשי תורה סי' ק אות מז) והבאר משה (ח"ז סס"י לג)].

התלכלכו כל בגדיו

אף אם כבס כל בגדיו ערב המועד והתלכלכו כולם במועד אסור לכבסם. [ב"ח (סי' תקלא). וכן משמע בתוס' (מו"ק יח. ד"ה אע"פ) ובטור (סי' תקלד) דבתרי ומטנפי אסור, עיי"ש].

ארם שמזיע הרבה

אדם שזמזיע הרבה מותר לו לכבס בגדיו במועד, שהרי אף אם יכין את כל בגדיו קודם המועד לא יספיקו לו. [הגרני"ק זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמ' רלה ד"ה ואף)].

דרכו להחליף בגדיו כל יום

מותר לכבס במועד למי שאסטניס בבגדיו. [ד"ש לדמות זאת למטפחות הידים שהתירו לכבסן מהאי טעמא. וכן פסקו הגרני"ק זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמ' רלה ד"ה ואף)]. וי"א שאין להקל בזה עד שמרגיש שהבגד התלכלך ממש ולא מחמת אסטניסות. [שבט הלוי (ח"ח סי' קכד אות ב). והבאר משה (ח"ז סי' ו) כתב שהכל לפי המקום והזמן].

התלכלך הבגד של שבת, יו"ט או חוה"מ

מי שאין לו ליו"ט או לשבת או לחוה"מ כי אם בגד א', כגון הנוהגים ללבוש ביו"ט או בחוה"מ בגד ארוך, או שהחליפה המיוחדת לשבת או יו"ט התלכלכה, מותר לו לכבס בגד זה אף שיש לו בגדים אחרים לימות השנה, דכיון שאין זה כבוד החג שילך בבגד שניכר שאינו של חג, נחשב כמי שיש לו רק בגד אחד. [הגרני"ק זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמ' רלט), אור לציון (ח"ג פכ"ד אות ג), באר משה (ח"ז סי' לג) והלכות חג בחג (פ"ה אות יט)].

לצורך לבישת לבנים

מותר לכבס לצורך לבישת לבנים בז"נ. [מ"ב (שם סי"ק ח)].

כביסה שאינה לצורך לבישה (**פמרטוטיזם** ו**כדו'**)

מותר לכבס בגדים או בדים שלא לצורך לבישה או כבוד הבית אלא לצרכים אחרים, כגון לצורך ניקוי כלים, רצפות, סינון יין וכדו'. [הגרשו"א זצ"ל (חול המועד כהלכתו, הוספות פ"ה עמי תמא אות קנז)]. ומי"מ בגדים שמשתמשים לכבוד מצוה וכדו', כגון פרוכת, מעיל ספר תורה וכיוצא בהם אסור לכבסם, ועיי' עוד בסמוך . (טוב עין לחדי"א (סי יח) בשם הרב מהרי"א בהגהותיו.

וכן יוצא מדברי היש מפרשים המובא במי"ב ס"י תקלד ס"ק ה).]

בר מוכה שהתלכלך

בד סוכה שהתלכלך אסור לכבסו במועד (כנ"ל לענין בגד המשמש לכבוד מצוה) ומי"מ אם עשוי מחומר סינטטי ואין לו אחר מותר לכבסו . [ואף אם הוא מחומר שאינו סינטטי יש לדון להתיר כי מחמת שאין לו אלא בד אחד לסוכה הוי כאין לו אלא בגד אחד שמבואר להלן שרשאי לכבסו, רצ"ע].

במקום כבוד הבריות

מותר לכבס בגד מלוכלך במקום כבוד הבריות. [עיי' במקור חיים (לחוי"י סי' תקמא על סעי ד) בענין אסור תפירה, דהתיר למי שרוצה לילך בין אנשים ובוש מבגדיו הקרועים ואי"ל לו להשאיל, דשרי אפי' לישראל לתקנו, עיי"כ וכן מבואר בריב"ש (סי' רכו ד"ה ובשביל) דאיכא היתר של כה"ב בחוה"מ בתנאי שאי"א לעשות מעשה הדיוט]. ויש מתירים זאת אף במקום גנאי קטן. [הגרבי"צ שאול זצ"ל (גלאט תשע"ג עמי' 48 הגה 17)]. ויש מתירים דוקא במקום גנאי גדול. [וכן עיקר. [הגרשי"א זצ"ל (אשרי האיש פי"א אות ל). וכן מסתבר כי על זה גופא תיקנו לא לנקות הבגדים אע"פ שהדבר כרוך בקצת בושה. ועיי' עוד בשמעתא עמיקתא גליון נ"ה].

יבול לקנות חדשים

במקום שמותר לכבס יכול לעשות כן אף אם בידו לקנות חדשים. [עיי' בשעה"צ (סי' תקמא אות ט) שנקט שמלבושים ומנעלים שיתקלקלו בהשתמשותם לצורך המועד מותר לתקנם משום דבר האבד, אולם אם יש לו כדי לקנות צריך לקנות ולא לתקנם. ומוכח שלכתחילה צריך להימנע מלהיכנס למצב של דבר האבד. אלא שיש לחלק דשאני התם שאם ימנע מלהשתמש בהם לא יהיה משום דבר האבד משא"כ כססיבת ההיתר כבר לפנינו. ועוד ד"יל דבכה"ג לא גזרו חז"ל על הכיבוס. שו"מ שכן פסקו בעל האג"מ (זכרון שלמה אות ז) ובעל הבאר משה (זכרון שלמה אות כא). וכן נקט השש"כ (פס"ו הגה רנב), וכתב לחלק מהא דמנעל דשאני התם שבכל אופן היה קונה או עשוי או לאחר זמן. ובדרך זה כתב נגב הגר"ק זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמי' רלט ד"ה דוע).]

לכבסם בדרבנן

המותרים לכבס מכבסין כדרכן עם חומרי ניקוי ובפרהסיא. [שו"ע (שם). ועיי' ברמ"א (שם) ובמי"ב (ס"ק י) הביא שיי"א שמותר לכבס בפרהסיא דוקא משום שמתכבס יותר יפה על גב הנהר, אבל אם אינו כובס על גבי נהר, לא יכבס רק בצנעה ולא בפרהסיא]. וכמו כן אינם צריכים לעשות בשינוי. [בה"ל (סי' תקלא על סעי' ד ד"ה ואלו מגלחין) ואע"פ שהיא מלאכה לצורך המועד והרי היא צריכה שינוי, אולי מפני שהיו עד כה אנוסים בדבר עשאוּם חז"ל כדבר האבד דקיי"ל דבדבר האבד אי"צ שינוי. ועדיין צ"ע, עיי"כ].

לתת לנכרי שיכבס אחר המועד

מותר לתת לנכרי שיכבס אחר המועד ובלבד שלא ימנה כדרך שהוא עושה בחול. [מי"ב (ס"ק יד)].

בישוּם כגדים

מותר לבשם בגדים במועד. [ב"ח (סי' תקיט אות ה) הובא בפמ"ג (סי' תקמא אי"א ס"ק ה) וכה"ח (אות יב)]. **יבוש כגדים שנרטבו במועד**

בגדים שנרטבו, מותר לסחטם ולשטחם בשמש כדי לייבשם, ואין לחוש למראית העין. [שש"כ (פס"ו אות ע) ע"פ האחרות חיים (סי' תקלד ס"ק א) והגר"ז (סי' רנב אות ג)]. ומותר להשתמש לצורך

זה אף במכונת יבוש. [הלכות חג בחג (פ"ה אות ח)].

לתקן מכונת כביסה שהתקלקלה

אסור לתקן מכונת כביסה תיקון אומן, גם אם נתקלקלה בחוה"מ והוא צריך לכבס בה דברים שמותרים בכיבוס, אבל תיקון שאינו מעשה אומן מותר אם יש בדבר משום צורך המועד. [משום שאין היתר לעשות מעשה אומן לצורך המועד. וכן פסק השש"כ (פס"ו אות עא) וכתב טעם נוסף משום שבלא"ה יכול לכבס בלי מכונת]. ואם יש צורך להזמין טכנאי ע"מ לתקנה ויכול לתקנה תיקון שאינו מעשה אומן אך יצטרך לבא שוב אחר המועד ע"מ לתקנה כראוי, ויקח עי"ז כסף נוסף, נראה שרשאי המעשה אומן כי יש לבעה"ב משום דבר האבד (ועיי' להלן הפרטים לענין קבלת שכר במועד).

שטיפת רצפות

מותר לשטוף רצפות וכדו', ומותר אף לסחוט את הסחבה בגמר השטיפה, ואין זה כיבוס כיון שזו דרך מלאכת השטיפה. [הגרשו"א זצ"ל (שש"כ פס"ו הגה קפ). ועיי' במנחת יוי"ט (על קש"ועי' כלל קד ס"ק ב אות ח)].

קבלת שכר

עיי' בזה להלן בדיני קבלת שכר.

גיחזין

מותר לגחץ אם עושה לצורך המועד ולא כוון מלאכתו לעשותה במועד. [רמ"א (סי' תקמא סעי א), מי"ב (ס"ק ט) ואור לציון (ח"ג כפ"ד אות כ) כי הוא מעשה הדיוט]. ומי"מ אסור לעשות קפלים חדשים שאינם מתפשטין כשלובשן, כיון שהקמטים חזקים כ"כ הוא בכלל מעשה אומן ואסור אפילו לצורך המועד. [שו"ע (שם) ומי"ב (ס"ק ח). ובזמנו שבקל ניתן לעשות כן נראה שלא תמיד הדבר בכלל מעשה אומן, והכל לפי הענין. ודעת בעל הבאר משה (חוה"מ כהלכתו אנגילית אות כז) שמנחה יוצאי הונגריה לאסור גיחזין בכל אופן].

קיפול בגדים

מותר לקפל בגד או מפה וכדו' בקיפולו הקודם. [מקור חיים (לחוי"י סי' תקמא אות ד), הגריש"א זצ"ל (ישא' יוסף ח"א סקי' ק) ושש"כ (פס"ו אות נו). ומי"מ עיי' בלקט יושר (ח"א אור"ח עמי קנ ענין ב) שרבו התרה"יד לא קיפל סליתו במועד משום דהוה תיקון כלי, אבל רצועות של תפילין היה קופל כי לא שייך כלי על תפילין. וכן נהג החזו"א (הנהגות חזו"א פי"ח אות יב)].

צורכי המועד

מעשה אומן או מעשה הדיוט

צרכי המועד הותרו מעשה הדיוט ולא מעשה אומן. [שו"ע (סי' תקמא סעי ה), מ"א (סי' תקמ ס"ק ז), ביאור הגר"א (שם על סעי ה), לבריש (שם על המ"א ס"ק א) ומי"ב (שם ס"ק טז)]. ואף מלאכה גמורה בלא שינוי מותרת אם אין בה טורח. [עיי' בשו"ע (סי' תקמ סעי ב) שמותר ליטול גבשושית שבבית, וביאור הפמ"ג (שם אי"א ס"ק ה ז) והלבוש"ש (שם) שאע"פ דהוי מלאכה גמורה והו"ל להצרץ שינוי אפי"ה כיון שהוא לצורך המועד שלא יתקל בה שרי כיון שאין בה טורח], אבל אם יש בה טורח צריכה שינוי. [פמ"ג ולבוש"ש (שם) ועיי"יש בפמ"ג שכת' שכן משמע מהלבוש (אות ה). וכן פסק המי"ב (סי' תקמ ס"ק ז וסי' תקמב ס"ק א). ועיי' בבה"ל (סי' תקלא על סעי' ד ד"ה ואלו מגלחין) שכת' לענין אלו שמכבסין ומתגלחין במועד דמשמע שעושין בלא שינוי אע"פ שהיא מלאכה לצורך המועד, וכתב דאולי מפני שהיו עד כה אנוסים בדבר עשאוּם חז"ל כדבר האבד דקיי"ל דבדבר האבד אי"צ שינוי. ועדיין צ"ע, עיי"כ. ומה שמצינו בבי"י (רסי' תקמא) מח' בטעם דמסרגים את המטות בלא שינוי האם משום שהיו מצרכי דבר האבד או משום שהיו מעשה הדיוט, משמע שיש סוברים שמלאכת לצורך המועד מותרת בלא שינוי, עיי"כ צריך לחלק שהאלו שהתירו מינעו משום דס"ל דאין בזה טורח כולי האי (וכן מבואר בערוה"ש אות ב), ועיי' לומר כן דהרי המי"ב נקט כהר"י שהרי כתי' בדענין צורך המועד (ולפי הטעם דדבר האבד לא שייך זה) ואעפ"כ פסק בדענין שינוי. ועוד דאם היה מח' ראשונים הפמ"ג היה מוכיח מראשונים אלו].

לעשותה בדרך שעושה בחול

כשיש לו צורך בעשיית מלאכה לא יעשה אלא הכמות שצריך למועד. [מי"ב (סי' תקלג ס"ק יא)]. ומי"מ כל שיש צורך באותו הדבר עצמו כגון שצריך לקטוף חיטה וכדו' קוטף כל הגבעול ולא רק ראש הגבעול בלבד אע"פ שדי לו בזה כי לא הטריחו חכמים לשנות, אלא עושה כפי מה שהיה עושה בחול. [מי"ב (שם). ועיי' בפמ"ג (שם אי"א ס"ק ח) שביאר שאע"פ שכשעוקר כל הגבעול יש משום תולש וחופר ואילו היה קוצר רק ראש השיבולת הוה קוצר בלבד, אפי"ה התירו בזה. ועיי' בבה"ל (סי' תקמא על סעי' ד) שכתב בביאור דברי הרמ"א שחתיר לתקן "קצת" המנעלים ע"יי מעשה הדיוט לצורך המועד, דמשיכ' י"ל דהיינו דס"ל שלא יתקנם לגמרי רק שישתתא התיקון עד לאחר המועד ונשאר בצ"ע, עיי"כ].

במקום טרחה

צרכי המועד מותרים אף במקום טורח, אלא שבאופן זה צריך שינוי כמבואר לעיל. [מי"ב (סי' תקמ ס"ק ז)]. אבל במקום טרחה גדולה אסור. והכל לפי הענין. [ערוה"ש (אות ד) ומי"ב (ס"ק ט), ועיי' בפמ"ג (סי' תקלו מ"ז ס"ק ג) שהיקל בכה"ג. והכל לפי עיני המורה. וכי"כ השש"כ (פס"ו הגה קמח)].

מכשירי צורך המועד

מכשירי צורך המועד מותרים ע"י מעשה הדיוט. [כן מבואר בשו"ע (סי' תקלו סעי' א) שהרי פסק דמותר לעשות האופק של הסוס לצורך רכיבה שהיא לצורך המועד, ולפי"ז יוצא שמכשירי מכשירים לצורך המועד נמי מותר ע"יי מעשה הדיוט (ולא כמו לגבי מכשירי או"י שחילקו בין מכשירים למכשירי מעש"ם בענין לעושותם ע"יי מעשה אומן)].

בצנעה

כל מלאכות שהם לצורך המועד, כשעושה אותה מי שעסקו בהם כגון צידה ע"יי הציידים (של חיות ועופות), והטוחנין והבוצרים למכור בשוק, הרי אלו עושים בצנעה לצורך המועד, כי דרכם לעשות הרבה ביחד ועל כן אנשים תולים שבמלאכתו הוא עוסק כבשאר ימות השנה ולא שליו"ט הוא מכין. [שו"ע (ססי' תקלג)]. אבל אדם פרטי שעושה לעצמו אינו עושה בשיעור מרובה ועיי"כ ידוע שלצורך היום הוא עושה. [מי"ב (ס"ק כב)].

לצורך מהר או מועד אחר

מלאכה לצורך המועד מותרת אף מיום לחברו, אבל לצורך חול מועד של רגל אחר אסורה. [אג"מ (אור"ח ח"א סי' קסג ד"ה ומפורש דמה). ועיי' בפמ"ג (סי' תקלג מ"ז ס"ק א) שמסתפק בענין צורך המועד האם מותר ליום לחברו].

מלאכה עבור יו"ט שני

מותר לקנות ואף לעשות מלאכות בחול המועד עבור יו"ט שני. [רמ"א (סי' תקלט סעי' יא), מ"ב (ס"ק לט) ומנח"ש (ח"א סי' יט אות ב)]. והדן כן אף אם הדבר שהוכן אינו ראוי עתה, כגון בחוה"מ פסח למי שנוהג שלא לאכול שרויה רק ביו"ט אחרון של פסח. [אי"א מבוטשאטש (רסי' תקל)].

עשיית מלאכה עבור יו"ט שני של בן הוי"ל

מותר לבן אר"י לבשל או לעשות איזה מלאכה בחוה"מ עבור יו"ט שני אחרון של בן חו"ל [אע"פ שהוא חול אצל הבן אר"י]. [הגרשו"א זצ"ל במנח"ש (ח"א סי' יט אות ב). אלא דעיי' בשש"כ (פס"ו הגה כז) שהובא שדעתו שמותר דוקא אם קשה לאורח בן חו"ל לעשות לעצמו. ודעת הגרני"ק זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמי' רמג) להחמיר בכל אופן. אולם מהא דסתמו הפוסקים בסיומן תקל"ט סעי' י"א שהתירו לעשות מלאכות לצורך יו"ט שני אע"פ שבוה"ז אנו בקיאין בקביעה דירחא כדי שלא יבואו לזלזל בו, מסתבר לומר דה"ה לענין מלאכת בן אר"י לצורך בן חו"ל התירו שלא יבואו לזלזל בו, ועיי"ן].

ספק צורך המועד

מותר לעשות מלאכה שיש בה ספק אם יש בה משום צורך המועד. [כן מוכח לכאוי מהטור (סי' תקלט) הובא ברמ"א (סעי' יא) שפסק שמותר לקנות לצורך יו"ט שני של גלויות אפי' בזה"ז דבקיאתן בקביעה דירחא. נמצא שאף כשלא היו בקיאים שהיו ספק אם היה יו"ט היה מותר לעשות מספק לצורך יו"ט שני. ועיי' בפמ"ג (סי' תקלו אי"א ס"ק א) שכת' ע"פ המ"א דסם שהתיר ספק דבר האבד כי חוה"מ מדרבנן דה"ה ספק צורך המועד. אולם לפי הא דכתב הרמב"ן (מבוא כאן בריש ערך חוה"מ) על הצד שאין כאן צורך המועד הוי ספק תורה, ועיי' בבה"ל (סי' תקל) שמחמיר כהרמב"ן, אולם המי"ב (רסי' תקלו) הביא מהרמב"ן שמתיר בספק דבר האבד. ומוכח שבמקום ספק התירו].

יש לו אחר מוכן (יש לפניו נייר חתוך ולא חתוך האם רשאי לחתוך)

אם עושה לצורך המועד אף אם יש לו אפשרות להימנע מהמלאכה מותר, ועל כן מותר לו לתקן בגד באופן המותר כשרוצה ללבשו במועד אע"פ שיש לו אחר. וכן אם יש לו צורך בנייר חתוך ויש לפניו חתוך ולא חתוך רשאי לחתוך. [כ"י מלאכת צורך המועד הותרה בפרט בכה"ג דחשיב צורך הנוף וצרכי הנוף בכלל צרכי או"י, וכעין זה מצינו ברמב"ן (פסקי חוה"מ ד"ה וקשוט הנוף) ובריטבי"א (מו"ק ריש יד.) שמותר לכונן מלאכת או"י למועד. אלא דעיי' בחשו"ע (רסי' תקלו) שכתב שמותר לתקן צרכי רכיבה לצורך המועד בתנאי שלא נסה ללכת ברגליו אבל אם נסה ללכת ברגליו או אפי' אם לא נסה ללכת ברגליו אם הוא שלא לצורך המועד אסור לתקן צרכי רכיבה. ולפי"ז נמצא שאע"פ שיש כאן צורך המועד מ"מ במקום שמנוסה ברגליו אסור. ולפי"ז משמע שצרכי המועד בגד דחווה ולא הותרה. ויש לחלק דשאני התם דמיייר במכשירי צרכי המועד דוקא או אף בצרכי המועד עצמם. ועיי' בישועות יעקב (סי' תקמא ס"ק א) שדן האם מלאכה לצורך המועד הותרה או דחווה. ועיי' במיו"ק (י.) שאמרו כיון דאפשר לממליה במאני לא טרחינן (דהוי טורח דלא צריך, רש"י) משמע שמלאכת לצורך המועד אינו הותרה. אולם דעת הגרני"ק זצ"ל (חוט שני עמי' קצז) שאם יש לפניו נייר חתוך ונייר רגיל יש להשתמש בנייר החתוך אם אין בזה הפסד ממון].

צירת דגים – מלאכה לצורך תענוג

צד אדם דגים כל מה שיכול לצוד, ומולח הכל במועד, שהרי אפשר שיאכל מהם במועד אם יסחוט אותם בידו פעמים רבות עד שיתרככו. [שו"ע (סי' תקלג סעי' ד)]. וי"א שמותר לצודן בפרהסיא שניכר לכל שהוא לצורך המועד. [רמ"א (סעי' ה). ועיי' במי"ב (ס"ק כג) שיש מחמירים אף בדגים שיש לצודם בצנעה. אלא שבבה"ל (שם ד"ה של חיות) הכריע שמי שנוהג לחלק בפרהסיא יש לו על מי לסמוך. ומי"מ עיי"ש בשו"ע שמנינם שאינו מוכח שהצידה היא לצורך המועד צד ומוכר בצנעה]. ומותר לצוד דגים לשם תענוג, ומי"מ נכון יותר לאכול מהם במועד. [בעל האג"מ (הלכות חול המועד אנגילית פסקים אות ג). וכן נראה להלכה כי חשיב צורך המועד דלא גרע תענוג זה ממה שמצינו לקמן שמותר לעשות מלאכה לצורך טיול. וכעין זה הוכיח מהא דטיול בהתעוררות תשובה (סי' שכד). שו"י שדעת שהגרשו"א והגר"ש ואזנר זצ"ל (חוה"מ כהלכתו מ"ז הגה סז) להחמיר בזה. ואפשר שהם מודים במקום שעושים לתענוג ממש].

מקומות שנהגו להחמיר שלא לצוד

אם נהגו ציידים שלא לצוד בחוה"מ רשאים לחזור ממנהגם ואין זה כמי שנהג מנהג של מצוה כי אדרבה ממעטים הם בשמחת הרגל. [מי"ב (סי' תקלג ס"ק כג)].

חליבת בהמה

מותר לחלוב בהמה אפילו שלא לצורך המועד כי הוא דבר האבד. [רמ"א (סי' תקלג סעי' ח)].

הריגת זבובים

זבובים ויתושים אם הם מצערין את האדם מותר להורגן בחוה"מ, שאין לך צורך אדם גדול מזה, ואף על גב שיכול להבריחם מ"מ הרי מיד יחזרו עליו. [מי"ב (סי' תקלג ס"ק ב)].

צילום תמונות

מותר לצלם במועד כי הוא מעשה הדיוט לצורך המועד שהרי נהנים מהם ע"י ראייתם במסך [כן מבואר בדברי בעל האג"מ (זכרון שלמה תשובות אות לא ושש"כ פס"י הגה קו) דבכה"ג חשיב מעשה הדיוט לצורך המועד. וכן הגריש"א זצ"ל (נשא יוסף ח"ג ססי קלו) החשיבו למעשה הדיוט], ועוד שאין זה בכלל כתב. [כמ"ש להלן לענין מלאכת כתיבה במחשב, ואינו דומה למה שנקט המנח"י (ח"י ס' עב) שצילום הוי ככתיבה כי הם מיירי לענין צילום ע"י "פילם", אבל במצלמות המצויות בזמננו שהם כתב דיגיטלי לית כן בה]. ואם היא תמונת משפחתית או של קרובים שנפגשים בחוה"מ ואחרי המועד לא תחזור להם הזדמנות זו, מותר משום טעם נוסף כי הוא בכלל דבר אבד, וכן הדין בעורך טיול בחוה"מ. [הגריש"א זצ"ל (שם) והשש"כ (פס"ז אות יט). אולם דעת החזו"א (נשא יוסף ח"ג ססי קלו בשם הגרח"ק שליט"א) דאסור לצלם כלל בחוה"מ ואפילו נדמנן לו אירוע שלא יוכל לצלמו לאחר ההג, ואין זה נכלל בכלל דבר האבד. ואולי במצלמות של זמננו מרן החזו"א היה מודה להתיר].

צלם – קבלת שכר

באופן שיש בצילום התמונה משום היתר של דבר האבד (ע"י לעיל), מותר לתת שכר לצלם שיצלם (ות"י עוד להלן לענין קבלת שכר במועד במקום דבר האבד).

פיתוח תמונות

אסור לפתח תמונות במועד כי הפיתוח הוא מעשה אומן. [שש"כ (פס"ז אות יט)]. אולם נראה שהדין כן בזמנם שהיו מצלמים באמצעות "פילם", אבל בזמננו שהפיתוח הוא הדפסה ע"י מחשב י"ל שהוא בכלל מעשה הדיוט כי אינו כפוף באומנות [כן נראה לעי"ד], וכן אם מצלם במצלמה שמפתחת התמונה מיד אחר הצילום מותר. [בעל האג"מ (זכרון שלמה תשובות אות לא ושש"כ שם הגה קו)].

בנייה לצורך המועד

בנין אסור לגמרי ואפי' לצורך המועד ואפי' אין לו מקום לדור, ואף אם נשרפה דירתו במועד וביכולתו לבנותה או לשפצה במועד וליכנס בה במועד אסור משום כי יש פרסום בדבר (אוושי מילתא) וטורח מרובה אסור. [ערוה"ש (ס' תקמ אות א)].

בניית סוכה בחוה"מ

ע"י מש"כ בזה להלן בדיני עשיית צרכי מצוה במועד.

קבלת שכר

ע"י מש"כ בזה להלן בדיני קבלת שכר במועד.

כוון מלאכתו

כוון מלאכתו אסור אף בצרכי המועד. [כן משמע מהרא"ש (מו"ק פ"ב ס' יז) שכתב שלצורך או"י לא אסרו כוון מלאכתו במועד. והביאו בביתאור הגר"א (רס"י תקלג) ומשמע שלצרכי המועד אסרו. וכן הוא להדיא במ"ב (ס' תקמ ס"ק ט)].

השקיה

טיפול בננות נוי ועציצים

גנות נוי שבבית אסור להשקותם אא"כ יש חשש שיבא לידי נזק מחמת מניעת ההשקיה. [ע"י בשו"ע (ס' תקלו) שהשקיה במועד אסורה אם לא במקום הפסד]. ועציצים שבבית מותר להשקותם לפי הצורך שלהם כל שבוע אף כשאין משום חשש הפסד אלא משום יפוי הבית. [כי מלאכה לצורך המועד שריא כ"ל. וכן הוא בבאר משה (ח"ו ס' קז)]. וכן מותר להשקות הדשא שבגינתו אם מתחיל להצהיב ע"מ ליפותו בימי המועד אם עושה כן באופן שאין משום טרחא (כגון שמפעיל השקיה אוטומטית וכדו'). [ע"י במ"ב (ס' תקלו ס"ק כח) שמותר להשקות לצורך השבחה במקום שאין טורח. ועיי"ש (ס"ק טז) ובשעה"צ (אות כג). וע"כ מותר להפעיל מכונת השקיהה לצורך המועד. וכן מבואר בכה"ח (אות יג) ובחזו"א (ס' קלד ס"ק יד). וע"י מש"כ בזה בשער המועדים (פ"ח אות יט) ושש"כ (פס"ז אות יז)].

ירקות וכדו' לצורך המועד

ירקות שרוצה לאכלן (או למכור) במועד, יכול לדלות מים להשקותן כדי שיגדלו ויהיו ראויים למועד כי כל שהוא לצורך אוכל נפש אפילו טרחא יתירא התירו. אבל אם אינו רוצה לאכלן במועד, ועושה כדי להשביחן, אסור. [שו"ע (ס' תקלו סעי ד) ומ"ב (ס"ק יד וטו)]. וע"י בהגה לדעיל במקום שעושה להשביח וליכא טרחא. וע"י עוד בזה חול המועד כהלכתו (פ"א אותיות ה – ו ובהגה)]. ואם יש משום פסידא מותר. [מ"ב (ס"ק טז)].

אין עושה המלאכה בידים

כשאסור לעשות מלאכה אפילו אינו עושה אותה בידים אסור, ועל כן אסור להכניס צאן לדיר בחול המועד לזבל הדשה [שו"ע (ס' תקלו סעי ד)], והטעם כי נראה כמזבל בעצמו והמזבל הוא תולדה דחורש מפני שמיפה את הקרקע לזרוע בה. [מ"ב (ס"ק מב)].

עכו"ם עושה מעצמו עבור הישראל

אם עכו"ם עושה מעצמו, מותר, אפילו אם מחזיק לו טובה על שהכניסן, ואפי' אם נותן לו שכר מותר, ובלבד שלא ישכירנו ולא יסייענו. [שו"ע (ס' תקלו סעי יד) ומ"ב (ס"ק מז)]. ויתן לו השכר לאחר המועד (וצ"ע אם מותר אף תוך המועד). [בה"ל (שם ד"ה ובחוה"מ)].

לשכור מפקח על העכו"ם

אף כשהעכו"ם עושה בהיתר עבור הישראל מ"מ לא ימסור לעכו"ם מפקח על מלאכתו, מפני שנראה כאלו שכרו לעכו"ם מתחלה לשם זה. [שו"ע (ס' תקלו סעי יד) ומ"ב (ס"ק מז)]. ואם העכו"ם שכיר שבת, שכיר חדש, שכיר שנה מסייעין אותו בחוה"מ ומוסרין לו שומר. [שו"ע (ס' תקלו סעי יד)]. אבל לשכור לו מפקח במועד אסור. [מ"ב (ס"ק מט)].

נסיעה

רכיבה

מותר לרכוב במועד אפילו מעיר לעיר, אפילו ללא צורך המועד, כי ברכיבה אין משום עשיית מלאכה. [רמ"א (ס' תקלו סעי א)].

נסיעה במכונית

מותר לנסוע במכונית במועד לצורך המועד (אבל שלא לצורך המועד אסור כי יש בזה משום מלאכת הבערה). ואפי' כשהולך למקום סמוך שדרכו ללכת ברגליו מותר, כי בזמנינו הכל רגילין ברכיבה במכונית ומתענגים בה יותר מהליכה ברגלים. [בעל האג"מ (הל' חוה"מ אנגליה עמ' 39). וע"י בשש"כ (פס"ו הגה רכד) בשם הגרש"א זצ"ל שמצדד דנהיגה הוי מעשה אומן שהרי לצורך נהיגה צריך ללמוד. אולם יש לדחות דעד כאן לא אסרו מלאכת אומן אלא כשהאומנות היא בגוף המלאכה האסורה, אבל חול האומנות היא הנהיגה ואיסור המלאכה הוא ההבערה שלא שייך בה אומנות כלל, ועי"ן. שו"מ בישא יוסף (ח"ג ססי קלו) בשם הגריש"א זצ"ל שלדעתו נהיגה אינו בכלל מעשה אומן דאע"פ שאין כל או"א יודע לנהוג היינו כי חוסר יכולתם לנהוג נובע מכך שאינם רוצים ורופצים להפסיק ללמוד לנהוג, עיי"ש].

תיקון מכונית במועד

לצורך טיול

עשיית צרכי רכיבה מותרת לצורך המועד. [שו"ע (ס' תקלו סעי א)]. ועל כן מותר לתקן מכונית וכדומה ע"י מעשה הדיוט אם הוא לצורך המועד כגון טיול וכדו'. [ע"י בב"י (שם) שצורך טיול הוא בכלל צורך המועד. ומש"כ להתיר רק מעשה הדיוט היינו כי הרי לצורך המועד מותר רק מלאכת הדיוט כנ"ל. וכן פסק הגריש"א זצ"ל (מבקשי תורה חוה"מ עמי תע). וכן הוא בשש"כ (פס"ו אות נט)]. ויש שהקילו אף ע"י מעשה אמן. [נאר לציין (ח"ג פכ"ד אות ה) כי השו"ע והפוסקים לא חילקו בין מעשי הדיוט ומעשי אומן בזה. אולם צ"ע דהרי אדרבה מסתימת לשונם יש לדייק איפכא דכיון דהתירו רק משום צורך המועד הדרין לכלל לצורך המועד מותר רק מעשה הדיוט ואם כוונתם להתיר אף מעשה אומן היו צריכים לומר כן בהדיא]. ובאופן שהוא רגיל מאוד לנסוע במכונית ולולי המכונית יהיה לו צער גדול לנסוע באוטובוס וכדומה, מצב זה הוא בכלל צער הגוף שמותר לעשות עבורו אף מעשה אומן לכל הדעות. [וכעין זה כת' הבה"ל (ס' תקמ ד"ה סדקים), ובדבר זה פסק הגרנ"ק זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמי ר"ז)].

על ידי נכרי

מותר לתקן מכונית ע"י מעשה אומן ע"י עכו"ם אם התיקון הוא לצורך מצוה. [ע"י במ"א (ס' תקמג ס"ק א) שלצורך מצוה הצריך בחו"ה התירו אמירה לעכו"ם]. וה"ה במקום צורך הרבה. [כמבואר לענין אמירה לעכו"ם בשבת בשו"ע (ס' שו שו ע"ה)].

במקום הפסד (יצטרך לשכור רכב אחר וכדו')

מותר לתקן רכב במקום הפסד אפי' במקום שההפסד יהיה לאחר המועד. ובאופן זה מותר לעשות מעשה אומן לכל הדעות כגון רכב שצריך לו לפרנסתו ואם לא יתקנוו עתה לא יוכל למלא את תפקידו בימים לאחר המועד. וכמו כן אם נעצר הרכב במקום שאם לא יתקנוהו עלול להיגנב חלב וכדו' מותר לתקנו אומן כי יש בזה משום דבר האבד. [שש"כ (פס"ו הגה רל-רלא)]. וכן אם שכר מכונית והתקלקלה וצריכה תיקון ע"י מעשה אומן מותר לתקנה, שאם לאו נמצא מפסיד דמי השכירות והוי דבר האבד. וה"ה אם לא יוכל לנסוע מחמת זה להשתתף בשמחה משפחתית י"ל שהוא בכלל דבר האבד (ואף אם בידו לנסוע במונית אם הדבר מחייב הוצאה גדולה חשיב דבר האבד). [ע"י בראב"ד (יו"ט פ"ז ה"י"ד) שמותר לכתוב אגרות שלומים משום שמא לא יודמנן לו מוליך הכתב, ופירש הב"י (ס' תקמה ד"ה ומ"ש אגרות) משום דהוי דבר האבד. ומבואר שהפסד רנשי בכלל דבר האבד. וכעין זה מצינו בפוסקים שהתירו צילום משום דבר האבד].

רכב ציבורי או להובלת מזון

מותר לתקן אוטובוסים ציבוריים בחוה"מ אפי' ע"י מעשה אומן (אף למחמירים לעיל), באופן שצריכים להם במועד לנסיעות של הרבים ממקום למקום, כי יש בזה משום צרכי רבים, ואם היא נסיעה לשם טיול אסור לעשות תיקון מעשה אומן (אולם למקילין לעיל מותר לעשות מעשה אומן אף באופן זה). [באר משה (ח"ו ס' נו וס"י עא)]. וכן רכב המשמש להובלת חלב ושאר דברי מזון לצורך המועד, משום שהוא צרכי רבים וצורכי או"י. [שם].

תיקון גלגל

מותר להחליף בחוה"מ גלגלי המכונית ליסע ממקום למקום. [שבה"ל (ח"ה ס' קסו אות א), כי

לא גרע מהא דמבואר בס' תקל"ו דמותר לתקן צרכי רכיבה דע"י מלאכה].

תיקון גלגל הרזרבי

י"א שאסור לתקן גלגל רזרבי במועד כי יש בזה טרחא שלא לצורך המועד. [שבט הלוי (ח"ה ס' קסז)]. וי"א שאם נוגע למקום שהדךר הוא שלא נוסעים לשם ללא גלגל רזרבי הדבר בכלל צרכי רכיבה ומותר לתקנו. וכן נראה עיקר. [משנה הלכות (ח"א ס' תלה ד"ה ומיהו)].

להביא מכונית למוסך

מותר להביא רכב מהמוסך לבית כשיש בו צורך למועד. [דמביאין כלים מבית האומן כמבואר בשו"ע (ס' תקלד סעי א). וע"י עוד בזה להלן]. ואף מותר להביא למוסך רכב הטעון תיקון המותר במועד. [ע"י בב"ח (ס' תקלד) שדקדק שלהביא כלים להבית האומן אסור אפילו לצורך המועד. וכן פסק הא"ר (שם). אולם [ע"י סקס]. וי"א שאם נגנל רכב להחמיר טפי בהבאתם ממלקחתם. ודחה דבריו. והמ"ב (ס"ק טו) פסק כהב"ח. ולפ"ז לאכאור יש להחמיר בנ"ד. אולם יש לדחות דשאני התם שהוא לצורך המועד, אבל לצורך דבר האבד וכדו' שהתירו אפי' מעשה אומן י"ל דשרי. דהנה בענין איסור זה מצינו שני טעמים כמ"ש המ"ב (ס"ק טז) משום טרחא וי"א משום שיאמרו שהאומן תקנו במועד. ולאכאור טעם הראשון לא שייך בנ"ד כי אף אם איכא טרחא כיון שדבר האבד מותר בכה"ג לית כן בה. וכמו כן טעם השני אינו שייך בב"ד כי דבר האבד מותר לעשותו במועד. והנה תמו הפוסקים שדברי הב"ח סותרים לדברי השו"ע בסיומן תקמ"ג (סעי ג) שמבואר להדיא שמותר בכל אופן. ושמא י"ל דחתם מיייר שהאומן מגיע לבית של הישראל וצ"ע. וע"י בספר חול המועד כהלכתו (פ"ז אות פ והנה שם)].

שטיפת מכונית

אסור לשטוף מכונית כשיש צורך בעשיית מלאכה, אם לא לצורך המועד. [ע"י בשו"ע (ס' תקלו סעי א) מותר לטרוק הסוס כדי ליפותו. וביאר במ"ב (ס"ק ה) שמותר כי הוא בכלל צרכי רכיבה שהתירו כשצריך לרכוב לצורך המועד או לטייל. ועיי"ש שמותר אפי' ע"י מלאכה. וכת' המאירי (מו"ק י' ד"ה ובונה אבוס) שמותר כי כל שאינו נסרך כראוי אינו חשוב כ"כ לבני אדם. אלא שכ"ז כשדרכו בכך דאל"ה לא חשיב צורך המועד].

תיקון אופניים

מותר לתקן אופניים שהתקלקו (אם לא כוון מלאכתו למועד). ויכול לתקנם ע"י מעשה הדיוט, ולפי המקילין לעיל לענין תיקון רכב אף ע"י מעשה אומן ה"ה בזה. [הגרנ"ק זצ"ל (חוט שני ספ"ח)]. ונראה שה"ה כשהתיקון הוא לצורך קטנים מותר לעשות עכ"פ מעשה הדיוט כי יש כאן צורך המועד לטיול הקטנים. [בנלע"ד. ודעת הגרנ"ק זצ"ל (שם) לאסור בכה"ג. אלא שדבריו צ"ע. ושו"ר בשער המועדים (פ"ו הגה ג) שגם תמה עליו].

צורכי אוכל נפש

מותר לעשות מלאכה גמורה לצורך או"ינ כגון לטחון קמח, לבשל וכדו'. [שו"ע (רס"י תקלג)]. ומותר לעשותה כדרכו ללא שינוי. [מ"ב (ס' תקמ ס"ק כא). וע"י בס"י תקל"ז סעי ט"ו ובשעה"צ (ס' תקלג אות א) שיש פוסקים דס"ל שבמקום שיש צורך בעשיית הרבה מלאכות לא התירו לעשות אלא בכדי מחייתו].

לצורך אחר המועד

מלאכת או"ינ הותרה לצורך המועד, אבל שלא לצורך המועד, אסורה. [שו"ע (ס' תקלג סעי א)]. ומ"מ אם העשייה לצורך חוה"מ בלבד לא מתאפשרת מחמת שהיא כמות מצומצמת, כגון שבעל המטחנה אינו רוצה לטחון שיעור מועט, יכול לטחון אפילו הרבה ולא נחשב כמכוין להותיר שהרי טוחן המותר בשביל אותו מועט שהוא צריך. [מ"ב (ס"ק ה)].

ברווה

א"צ לצמצם, אלא עושה בהרוחה, ואם נותר נותר. [שו"ע (ס' תקלג סעי א)].

טריחה מרובה

מותר לעשות צרכי או"ינ אף כשיש צורך בטרחא מרובה. [שו"ע (ס' תקלג סעי א) ומ"ב (ס"ק ד)].

יכול לקנות

אפילו יכול לקנות או לשאול מחבירו מותר לו לעשות מלאכות אלו וא"צ לקנות ע"מ למעט במלאכה. [מ"ב (ס' תקלג ס"ק א וס"י תקלו ס"ק נא)].

כוון מלאכתו למועד

אף אם כיון מלאכתו למועד רשאי לעשות מלאכות אלו [ש"ע (סי' תקלג סעי' א)], ואפי' היה יכול לתקן מעיז"ט ומדעתו הניחו לעשותו בחוה"מ בצרכי אוכל לא החמירו. [מ"ב (סי"ק ב)]. ואף לכתחלה יכול לעשות כן. [חיי"א (כלל קו את ה) ושע"כ (פס"י אות י)].

מלאכת או"י בשכר

ע"י להלן בדיני קבלת שכר במועד.

מכשירי אוכל נפש

מלאכת אומן

מותר לעשות מלאכה אפי' ע"י מעשה אומן לצורך מכשירי או"י. ולא צריך שינוי. [רמב"ן (פסקי חוה"מ ד"ה וכן במכשירין ד"ה ושאינו אוכל נפש ומכשיריו) וש"ע (סי' תקמ סעי' א) ומ"ב (סי"ק כא)]. ואף אם יש משום טרחא גדולה מותר. [מ"ב (סי' תקלו סי"ק טו) דלא כחפמ"ג].

גדר מכשירים

כל שהוא נהנה מגופו של דבר כאוכל נפש עצמו הוא, אבל מכשירין היינו שאין אדם נהנה מן הדבר עצמו אלא ממה שהוכשר על ידו, כסכין, שפוד ותנור. [ר"ן (ביצה ז: ברי"ף)]. וע"י עוד בסמוך לענין מצודות דגים.

מכשירי מכשירים

מכשירין כל שהן קרובין לאו"ינ עצמו דינם כאו"ינ ומותר לעשותם אפי' במלאכת אומן. אולם מכשירי מכשירים מותר לעשותן רק במעשה הדיוט כיון שהוא בגדר צורך המועד. [רמב"ן (שם)].

גדר מכשירים ומכשירי מכשירים

כל דבר המתקן גוף האוכל הוא בכלל מכשירים, אבל דבר המקרב המאכל בכלל מכשירי מכשירים. [כן מבואר במ"א (סי' תקמא סי"ק א) לענין מצודות דגים המובא להלן].

תנור

מותר לעשות או לתקן תנור אפילו מעשה אומן לצורך בישול (או חימום הבית) במועד, כי הוא בכלל מכשירי אוכל נפש. [נעי' ש"ע (סי' תקמ סעי' ז) ומ"ב (סי"ק יח)].

קציצת עצים – מכשירים קרובים לתיקון המאכל

מותר לקוף עצים מהמחובר להסיק תנורו. [ש"ע (סי' תקלג סעי' א) ומ"ב (סי"ק ג)].

מקרר

מקרר שהתקלקל במועד מותר לתקנו אפילו מעשה אומן, כי שמירת המאכל מקלקול היא בכלל דברים המכשירין את האוכל. [הגר"נין זצ"ל (חוט שני עמ' רכב)].

שלחן

שלחן בכלל מכשירי או"י. [נמ"ג (סי' תקמב מ"ז סי"ק א). ולכא' דבריו אשתמיטיה מהשש"כ (פס"ו) שכתב שהוא בגדר של מכשירי מכשירים].

ריחים

ריחים בכלל מכשירי או"י. [ש"ע (סי' תקמ סעי' ח). וכן מבואר ברמב"ן (פסקי חוה"מ) והמאירי (מור"ק יט. ד"ה כשתתבונן) שמותר לעשות ריחים מעשה אומן. אולם בריטב"א (י. ד"ה מעמידין תנור וכירים) מבואר דריחים היו מכשירי מכשירים. וע"י בבה"ל (שם)].

בלנדר, מיקסר וכדו'

בלנדר, מיקסר וכדו', שהתקלקלו במועד מותר לתקנם אפילו מעשה אומן כי הם בכלל מכשירי או"י. [כן יוצא מהש"ע (סי' תקמ סעי' ח). וכן נקט הגר"ניק זצ"ל (חוט שני עמ' רכב)].

סכנים

סכין שנשבר במועד מותר לעשות אחר [רמ"א (סי' תקמ סעי' ח)], ואם נשבר קודם המועד אסור כיוון שאינו אלא מכשירי אוכל נפש וכז' הוא באם היה יכול לעשותו מעיז"ט וכיוון והניח המלאכה ליו"ט אבל אם לא כיוון מותר. [מ"ב (סי"ק כז)]. ומותר לחדד סכין במועד אפי' מעשה אומן כי בכלל או"ינ הוא. [רמ"א (שם) ומ"ב (סי"ק כז)].

מצודות דגים וכדו'

מותר לעשות מצודות דגים ע"י מעשה הדיוט לצורך המועד, אבל לא ע"י מעשה אומן. [ש"ע (סי' תקמא סעי' א) ומ"ב (סי"ק א)]. ואינו בכלל מכשירי אוכל נפש כמו תנור וסכין שמותר אפילו מעשה אומן, משום שאינו בכלל מכשירין אלא דבר המכשירו לאכילה (כתנור ע"י האפיה וסכין ע"י השחיטה) משא"כ ברשתות. [מ"ב (סי"ק ב)].

תיקון שקע לצורך הפעלת מכשירי או"י

מותר לתקן שקע שיש בו צורך להפעלת מכשירי או"י. [נעי' בשו"ע (סי' תקמ סעי' ח) שפסק שנוקרים את הרחיים, ופותחים להם עין (פירוש נקב שעושים באמצע הרחיים). ועיי"ש בשו"ע שקוצצים צפרני החמור של רחים. וביאר המ"ב (סי"ק כה) דהיינו החמור המגלגל הרחיים גידולד צפרניו מרעי' ליה ולא מצי למיול כ"כ וכל הני משום דלאו לצורך המועד שרי. ומבואר דכל צרכי הסחינה וכדו' בכלל מכשירים וה"ה בניד]. וע"י עוד מש"כ בדיני צרכי הגוף לענין תיקון חשמל במועד.

יש לו כלי אחר – יכול להשיג אצל אחרים

אם יש לו כלי אחר וכדו' אלא שרוצה להשתמש בכלי שנשבר, אסור לתקנו, ומ"מ א"צ לבקש מאחרים. [שעה"צ (סי' תקמ אות כד) וערוה"ש (סי' תקמ אות ו) ע"פ המ"א (סי"ק י). ובעין זה מצינו בסי' תקל"ז סי"ק י"א לענין פועל שאין לו מה יאכל, עיי"ש].

כוון מלאכתו במכשירי אוכל נפש

אסור לכוון מלאכתו לעשות מכשירי או"ינ במועד, ואם כוון אסור לעשותם מעשה אומן, אבל מעשה הדיוט מותר. [מ"ב (סי' תקמ סי"ק יח ושעה"צ אות כג)]. ומ"מ מכשירים הקרובים להכנת האו"ינ משם כגון בקיעת עצים להבעיר אש לבשל המאכל מותר. [מ"ב (סי' תקלג סי"ק ב). ומש"כ לחלק בעצים משאר המקומות, כן הירגירו דמוכח בערוה"ש, שהרי בסי' תקי"מ (אות ו) אסר כיון מלאכתו בענין מכשירי או"י, ומאיידך גיסא בסי' תקל"ג (אות ב) כתב דאפי' קציצת עצים שאינן לאכילה כיוון שבהן מתקנין האוכלין ג"כ מותר לצורך המועד אפי' כיון מלאכתו. וכחילוק זה חילק הר"ן (ביצה יא: ברי"ף ד"ה כל) בשם הרמב"ן (מלחמות שם ד"ה אמר) לענין מכשיר או"ינ ביו"ט. וע"י בשש"כ (פס"י הגה פא) שכתב לתרץ בדרך זה. וע"י בא"ר (סי' תקלג אות א)].

קבלת שכר

ע"י מש"כ להלן בדיני קבלת שכר במועד.

דבר האבד

מלאכת אומן

צרכי דבר האבד מותרים ע"י מעשה אומן וללא שינוי. [ש"ע (סי' תקלו סעי' א)].

איזה הפסד בכלל דבר האבד

כל הפסד שבני אדם חושבין אותו להפסד וטורחין בו משום כך מותר מן התורה, ומ"מ חכמים החמירו בזה אם יש טורח גדול ביחס להפסד [ראב"ד (הובא בנמק"י שם א: ברי"ף ד"ה אסור) ורמב"ן (פסקי חוה"מ ד"ה דבר האבד יפה כוון וד"ה וי"ל שמן התורה). והביאו בה"ל (רס"י תקל), והכל לפי המקום והזמן. [בה"ל (רס"י תקלח). וכן הביא בשש"כ (פס"י אות טו והגה ג), וכן דעת הגר"ניק זצ"ל (ספר חוטי שני חוה"מ פ"ב אות ב) הביאו דברי הראב"ד הני"ל להלכה. וע"י בספר הלכות חוה"מ [אנגלית, פסקי בעל הבאר משע' אות לט]. וע"י עוד בשמעתא עמיקתא גליון נ"ד].

הפסד שלאחר המועד

הפסד שלאחר המועד בכלל דבר האבד. [מ"ב (סי' תקמה סי"ק ח, לו ולז) ובה"ל (רס"י תקלו). וכן נראה מראיית הנשמת אדם (כלל קן אות א), עיי"ש].

מניעת רווח

מניעת רווח דהיינו שאין הפסד בקרן, אינו בכלל דבר האבד, ואסור לעשות מלאכה עבור זה ויתבאר עוד להלן. [ש"ע (סי' תקלט סעי' ד)].

מלאכה ע"י טרחא במקום הפסד

מלאכה בטרחא מותרת במקום הפסד (ואם ההפסד הוא מועט או הטרחא היא יתירה, ע"י להלן). [כן משמע מהשו"ע (סי' תקלו סעי' א – ב ורס"י תקלח) ומהמ"ב (סי' תקמ סי"ק ח). וע"י במחצ"ש (סי' תקלו סי"ק ג)].

טרחא גדולה

פעמים שאם הטרחא גדולה אסרו לעשות אפילו במקום הפסד. [ש"ע (סי' תקלח סעי' ב)]. והדבר תלוי בגודל הפסד נגד גודל הטרחא. והכל לפי ראות עייני המורה. [נמ"ש לעיל בשם הראב"ד בגדר הפסד שהוא בכלל דבר האבד].

מלאכה שיש בה טרחא במקום הפסד מועט

מלאכה לצורך הפסד מועט אם יש בה טרחא גדולה אסורה אפילו ע"י מעשה הדיוט. [מ"ב (סי' תקמ סי"ק ב וס"ק ד, סי' תקלו סי"ק לט וע"י סי' תקמא סי"ק ז)], אבל אם אין בה כ"כ טרחא מותרת ע"י מעשה הדיוט (או ע"י שינוי). [מ"ב (סי' תקלו סי"ק נ וסי' תקמ סי"ק ב). ומש"כ או ע"י שינוי היינו כי מעשה ע"י שינוי חשיב מלאכת הדיוט כמבואר ברס"י תקי"מ וכן שם בסעי' ה', עיי"ש במ"ב (סי"ק טז)]. ואם אין בה טרחא כלל מותר אף ע"י מעשה אומן. [נעי' מ"ב (סי' תקמ סי"ק ב) ועיי"ש (סי"ק ד) שיוצא דמה שאסרו לגדר פרצה שאין בה כ"כ טרחא אסורה במקום הפסד מועט. אלא משמש אין ראייה לאסור במקום שאין טרחא כלל]. ויש לשקול טרחא נגד הפסד שאם הטורח גדול דוקא במקום הפסד ממש מותר, אבל אם ההפסד הוא מועט והטרחא גדולה אסור. [כמבואר ברמב"ן הני"ל. וכן דעת הגר"ניק זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמ' קפב). וע"י במ"ב (סי' תקלו סי"ק י) שמבואר שאם יש הפסד של כמה פריטים שכל א' אינו בכלל אלא הפסד מועט מצפרים ההפסד של כל או"י"א ונחשב להפסד גדול].

טרחא בלא מלאכה במקום הפסד

טרחא גדולה אפי' אין בה מלאכה אסורה אף במקום הפסד. [מ"א (סי' תקלו סי"ק י), מחצ"ש (סי' תקלו סי"ק ג) ומ"ב (שם סי"ק לה וסי' תקלו סי"ק יא)]. ומ"מ במקום הפסד גדול מותרת. [כן יוצא מהמ"ב (סי' תקמ סי"ק ח) שהתירו לבנות במקום הפסד גדול אפי' ע"י מלאכה וטרחא. וע"י בפמ"ג (סי' תקמ א"א סי"ק ז)].

טרחא בלא מלאכה במקום הפסד מועט

טרחא אפי' אינה טרחא גדולה אסורה במקום הפסד מועט אפי' אין בה מלאכה. [מ"ב סי' תקלו סי"ק י-יא]. ויש מקילין בזה. [מ"ב (שם) אליבא דהשו"ע והסוברים דמלאכת חוה"מ אסורה רק מדרבנן].

גדר שינוי

מצינו שני סוגי שינוי א' שינוי באמצעי המלאכה, כגון בעשייה ע"י גופו במקום בכלים מיוחדים, או בכלים שאינם מיוחדים לאותה מלאכה. [ש"ע (סי' תקמ סעי' א)]. ואפי' אם עושה יפה יפה כעין שעושיין בכלי אומנות ג"כ מותר כי כל זה נקרא מעשה הדיוט. [מ"ב (סי"ק ח)]. ב' שינוי בצורת המלאכה עצמה, באמצעות חומרים שאין הדרך להשתמש בהם לצורך אותה מלאכה, כגון במקום עשיית קיר מאבנים עושה מקנים. [ש"ע (שם סעי' א) שכת' שעשיית גדר מקנים חשיב מעשה הדיוט. ואע"י שבשבת יתכן פעמים שהוא חייב כי הוא בגין קבע, אלא שלענין חוה"מ חשיב שינוי כי אין זו הדרך לבנותה. ונר' ששינוי זה הוא משום היכר שלא יבוא לחלק במלאכת חוה"מ, דעתי' בביאור הגר"א המובא בשעה"צ (סי' תקמה אות מט) שמבואר שע"י שינוי יש תוספת טרחא וע"כ מלאכה אסורה במועד אסורה אף אם עושה אותה כלאחר". וע"כ לומר כני"ל שהשינוי אע"פ שמוסיף טרחא חז"ל החמירו לצורך היכר כני"ל].

עשיית שינוי למו שאינו אומן

במקום שאסור לעשות מעשה אומן גם מי שאינו אומן צריך לשנות ולעשות מעשה הדיוט. [כן מבואר בסי' תקי"מ סעי' א'. ומה שמצינו בסי' תקמ"א סעי' ג' לענין תפירה שהדיוט תופר כדרכו, שאני מלאכת תפירה שטעונה אומנות גדולה ואימון דים לתוצאה מושלמת וכיון שהדיוט מופקע מעשיית מלאכה זו ע"כ התירו לו לעשותה אפי' כדרכה שאין לך שינוי גדול מזה וכמ"ש המאירי (מור"ק י. ד"ה אמר) שתפירה ע"י הדיוט לא נקרא מלאכה, אבל מלאכת בונה וכדו' ע"י הדיוט כיון שאינה מלאכה הטעונה כ"כ אומנות אף הדיוט צריך לעשות שינוי].

למעט בטרחא כמה שאפשר

במקום שמותר לעשות מלאכה מ"מ כל שאפשר למעט בטרחא ימעט. [רמ"א (סי' תקלו סעי' א)].

ספק דבר האבד

ספק דבר האבד מותר. [מ"ב ובה"ל (רס"י תקלו) ע"פ המ"א. וביאר חפמ"י (שם) דחוה"מ מדרבנן (וע"י בזה לעיל)]. ואפי' רק חשש שביר שההפסד יבוא הוא בכלל ספק דבר האבד. [בה"ל (רס"י תקלו). וע"י במ"ב (סי' תקלט סי"ק כב) שכת' שאם משער "בודא"י שעכ"פ לא יפסיד אז מהקרן לא חשיב ספק דבר האבד ואסור. ובה"ל (סי' תקלט על סעי' ד ד"ה יפסיד) כת' "שאם חושש" שאם לא ימכור סחורתו יפסיד מהקרן חשיב דבר האבד. וכן משמע מדברי המ"ב בסי' תקמ"ה (סי"ק כח)].

ספק אם המלאכה תועיל להציל מהפסד

במקום דבר האבד מותר לעשות מלאכה להציל מהפסד אף אם לא בטוח שתועיל. [נעי' במ"א (סי' תקלו סי"ק א) שכת' שאם יש ספק אם יועיל להחזיר התרגולות על הביצים אסור לעשות כן, והקשה הרע"א שם שמלאכה גמורה אפי' בספק דבר האבד מותרת כמ"ש המ"א רס"י תקל"ז וכ"ש טורח בעלמא, ודוחק לחלק בין ספק אם בלא מלאכתו יהי אבד וע"י מלאכתו יועיל בודאי דזה מותר, אבל בודאי אבד והספק אם יועיל במלאכתו, ונ"ע, ע"כ. ומבואר דס"ל דספק הצלה מודאי הפסד מותרת וכן משמע מסתימת הפוסקים. וזה דלא כהחקק הלכה (ח"ב דף יז). שנקט לחלק בזה ע"פ המ"א. וע"י בחוט שני (עמ' קטט)].

חשש שירד שער המטבע

מותר למכור מטבע זר כשיש חשש שאולי ירד שער המטבע בחג או אחריו. [הגר"ניק זצ"ל (חוט שני עמ' רטז)].

לעשות אש כל המלאכה או רק כדי צורך מניעת ההפסד

במקום שיש הפסד מותר לעשות המלאכה עד תומה עד שלא יהיה הפסד אפילו מועט. [ש"ע (סי' תקלח סעי' א). ובדרכ"מ (סי' תקלו אות א) כת' בשם הר"י"ו (אדם וחוה נתיב ד ח"ה, עמי לו טור ד) דלא נאמר שעשה מלאכה כדי שלא יפסיד אלא בכל דבר יעשה המלאכה מכל וכל ויגמור אותה. והביאו בהגרע"א (שם וססי' תקלח). וע"י בביאור הגר"א (רס"י תקלו) שהביא מהנמק"י שמבואר שדוקא לפי ההפסד התירו לעשות].

לעשות בשינוי

מלאכת דבר האבד מותר לעשותה כדרכה נְשִׁוּעִי (סי' תקלו סעי' א וסי' תקלח סעי' א), ואפילו במקום שאפשר לעשות עיי' שינוי, אבל במקום הפסד מועט צריך שינוי כמבואר לעיל.
[כן משמע מהשו"ע (שם). וכן נראה מהמ"ב (סי' תקמה ס"ק לח). ואע"פ שבשעה"צ (סי' תקמא אות טז) הביא מהא"י שבמקום דבר האבד אם יכול לתקן בשינוי צריך לעשות כן כלמה נתיר כדרכו, למעשה לא הביא דבריו במ"ב. ועיי' עוד בשעה"צ (סי' תקמה אות כג) בשם חס"י שדעתו דלדעת הרוקח והרמב"ם אף בדבר האבד צריך לשנות בבתיהבו, כיון שאין כאן הפסד אם ישנה, אם לא שכתיהבו היא לצורך שמחת יו"ט אז אי"צ לשנות. אולם משמע דלא ס"ל לפסוק כדבריו, שהרי ציין לשו"ע שם בסעי' ז' דבכל גוונא אי"צ שינוין].

ע"י עכו"ם

מלאכה משום דבר האבד אפי' במקום שאפשר על ידי עכו"ם רשאי לעשותה בעצמו. ומי"מ במקום שצריך לשכור מועלים לצורך זה, אם אפשר יעשה עיי' מועלים עכו"ם כמבואר להלן. [בה"ל (סי' תקנד על סעי' כב ד"ה אם אפשר). ומזה נראה שמלאכת דבר האבד הותרה היא. וכן משמע מלשון הרמב"ן (סי' פסקי חוה"מ ד"ה ומכאן אני אומר) שכתב שמלאכת דבר האבד "עשאוה כחול" והתירו לעשות עבודה מלאכה סמוך. וכן מוכח מהמ"ב לעיל שלא צריך לעשותה בשינוי אף כשניתן לעשות כן. וכן מוכח במ"ב (ס"ק לח) שכתב דבפרקמטיא אבודה לכ"עו יכול לכתוב אפי' בכתב שהוא מעשה אומן ואי"צ לשנות כלל. מבואר שאע"פ יכול לכתוב משיטה ע"מ למנוע ההפסד מ"מ רשאי לכתוב אף ע"י מעשה אומן. וזה דלא כהחלקת יואב (ח"א דיני אונס ענף ג ד"ה גס זה נ"יל) שכתב בפשטות שמלאכת דבר האבד בחוה"מ דחוויה היא כמו מכשירי או"י ביו"ט. אלא דעי' בשעה"צ (סי' תקמא אות טז) שבמקום שיכול לקנות מנעלים חדשים ודאי אין להקל, ע"כ. אולם אין משם ראיה שדחוויה הוי כמבואר לקמן בדין לקנות חדשים במקום דבר האבד].

יכול לקנות הרשים

במקום שמותר לעשות מלאכת דבר האבד יכול לעשות כן אף אם בידו לקנות חדש למנוע הצורך בעשיית המלאכה. וי"א שדבר שדרכו לקנות חדש מפעם לפעם (לעתים קרובות) כשאפשר יש לקנות חדש. [נעי' בשעה"צ (סי' תקמא אות טז) שנקט שמלבושים ונעלים שהתקלקלו בהשתמשותם מותר לתקנם לצורך המועד משום דבר האבד שאלי"כ יתקלקלו יותר, אולם אם יש לו כדי לקנות צריך לקנות ולא לתקנם. אלא שיש לחלק דשאני התם שאם ימנע מלהשתמש בהם לא יהיה משום דבר האבד משא"כ כשסיבת ההיתר כבר לפנינו. שו"מ שכן פסקו בעל האג"מ (זכרון שלמה אות ז) ובעל הבאר משה (זכרון שלמה אות כא), וכן נקט הששי"כ (פס"י הגה רנב), וכת' לחלק מהא דמנעל דשאני התם דבין כה היה קונה או עכשיו או לאחר זמן. ובדוך זה כתב נמי הגר"ק צ"ל (חוט שני חוה"מ עמ' רלט ד"ה דטל).]

להביא עצמו להיתר של דבר האבד

אסור לגרום לעצמו מצב של היתר של דבר האבד, כגון ללקוט דגים של הפקר, כשידוע שמחמת זה יצטרך לכבשם ע"מ שלא יפסדו. [נשו"ע (סי' תקלג סעי' ג) ובה"ל (שם ד"ה אסור). ועיי"ש בשו"ע שפירוש שנכתשלו קצת ונאכלין ע"י הדחק, מותר ללקטן כדי לאכלן, ואם לקטן לאכלן והותר, וחושש שמה יתלעו אם לא יכבשם להוציא ליחא מהם, יכול לכבשם. וביאר המ"ב (ס"ק טז) אע"י ששוב לא יהיו ראויים לכל ימות החג ואי"כ טרח רק לימי החול, כ' הוא בכלל דבר האבד].

מדת חסידות שלא לעשות מלאכת דבר האבד

במקום דבר האבד שהדין הוא שמותר לעשות מלאכת אומן אין במניעת עשיית המלאכה משום מדת חסידות. אולם במקום שהתירו לסחור משום שהגדירו מניעת המסחר כדבר האבד (כמבואר להלן בדיני משא ומתן) יש משום מדת חסידות להחמיר ולא לסחור במועד. [נעי' במד"ק (י': דרבינא היה לו עסק שהיה נמכר בששת אלפים, ומי"מ המתין למוכרו אחר המועד ומכרה בשתים עשרה אלפים. וכת' הנמק"י (שם ד: בר"י), האורחות חיים (לונגל, חוה"מ סוף אות יד) והספר המנהיג (סי' קיז) דרבינא החמיר על עצמו ממדת חסידות. אולם הר"ן (חי' שם) פירש שרבינא חשש שלא היתה פרקמטיא האבודה שלא היו הסוחרים עתידין לילך. ולפי' משמע שנדון דידן תלוי במחלוקת הראשונים הנ"ל. אלא דשוב העירוני שאפשר שאף האורחות חיים ודע"מיה כתבו כן דוקא לענין פרקמטיא האבודה שיש בה הפסד ברווחים אבל הקרן קיים, משא"כ בדבר שהקרן עצמו אבד, וכמבואר בב"י הנ"ל שמשמע דאין מקום להחמיר בדבר האבד. ועיי' בב"י (סי' תקלט) שכת' ד"למה יחמיר אדם ע"ע בדבר האבד". ועיי' עוד בשמעתא עמיקתא גליון ע"ג].

הנהגת תלמידי חכ"ם או אדם חשוב

י"א שאדם חשוב צריך להחמיר אף בדבר האבד ויש מפקפקים בזה. [נעי' בב"י ובט"ז (סס"י תקלז)]. ומי"מ לכל הדעות טוב שיעשה בצנעא. [מ"ב (ס"ק נד), ועיי"ש שמי"מ אם אירע פי"א תקלה עיי' שהעלה דימו שמותר לעשות לכיון לכתחלה ולהניח המלאכות על חוה"מ שאז אפשר שממדת חסידות צריך שוב ליוזר כנגון זה מעתה].

קבלת שכר כשעושה לצורך דבר אבד

עיי' מש"כ בזה להלן בדיני קבלת שכר במועד.

משא ומתן

קניה ומכירה

כל סחורה, אסורה, אפילו כל שהוא, בין לקנות בין למכור. [נשו"ע (סי' תקלט סעי' א)]. ואפילו אינו עושה עבור זה מלאכה אסור מפני הטורח. [מ"ב (ס"ק א). ועיי' בריטבי"א (מו"ק יב. ד"ה ובלבד) שמותר לעשות קנין כדי להתחייב שיעשה לחברו איזה מלאכה לאחר המועד].

טעם האיסור

משא ומתן אסור במועד משום טירחא. ר"אש"פ (פ"א סי' כג). ועינן בתשובותיו (כלל כג סי' ד מובא בקרבן תנאל פ"א סי' כ אות ג) דפרקמטיא יט' בה טורח גדול בדקדוק שווי המחק ומתוך טרדתו ימנע משמחת יו"ט גם לפעמים יקנה ביוקר ויטעור. [וכ"כ תוס' (נד. ד"ה ושאר) גיי"ש בהגהות הב"י. אולם בריב"ש (סי' שכ ד"ה גס הראב"ד) כת' בשם הראב"ד שהטעם לאיסור פרקמטיא במועד הוא משום עובדין דחול. וכ"כ בנמוק"י (מו"ק ד: ד"ה איצטא בר"י) בשם הראב"ד. אולם עיי"ש (ד"ה ודבר האבד) בשם יפ' מפרשים משמע שהוי משום גזירה שמה יכתוב. ועיי' בפרישה (רס"י תקלט) שהביא דברי הרא"ש בתשובה הנ"ל ובשם המג"מ (פ"ו הכ"ב) כת' שהוי גזירה משום שנא יכתוב ביו"ט. ועיי' במ"א (סי' תקלט ס"ק א) שנקט שהוי משום טרחא. וכ"כ המ"ב (ס"ק א)].

שילם על מוצר לפני המועד ומקבלו במועד

אם שילם מוצר לפני המועד ולא עשה בו קנין המועיל, אסור לקנותו במועד. [נשו"ע (סי' תקלט סעי' א) ומ"ב (ס"ק ה)]. ואם הגיע אליו ע"י משלוח לדואר וכדו' יקבלנו ויכוון שלא לקנותו עד אחר המועד. [כנעל"ד]. אולם כ"ז אם שילם בכסף מזומן שמחמת שעדיין לא הגביה הכלי עדיין לא קנה, אבל אם שילם ע"י צי"ק או כרטיס אשראי יש להקל כי יש לומר שקנה מדין קנין סיטומתא שקונה אף בלא הגבהה. [כן דעת הגרשי"א צ"ל (מכירת חמץ כחלכתו פי"ג ענף א הגה 32 וקובץ תשובות ח"א סי' ר רענ) והפחת"ש (הלואה פ"י הגה כא ד"ה ומי"מ) לענין צ"ק. וכן דעת הגר"מ שפרן שליט"א (צ"ק בהלכת ח"ב פ"ח ענף ב אתיות ח-ט ויב) לענין כרטיס אשראי. ועיי' בזה בשמעתא עמיקתא גליון שני"ז].

מניעת ריוח

אם יש לו סחורה שאם לא ימכרנה עתה יפסיד מהקרן, מותר למכרה, אבל אם לא יפסיד מהקרן אסור. [נשו"ע (סי' תקלט סעי' ד)]. ועיי' עוד בסמוך.

מחמת הרווח יוציא יותר לצורך שמחת יו"ט

אם ע"י מכירת הסחורה יהיו לו מעות בריוח ויוציא יותר לשמחת יום טוב, מותר לו למכור. [נשו"ע (סי' תקלט סעי' ד)]. וה"ה שמותר לקנות. [מ"א (ס"ק ג) הובא במ"ב (ס"ק ה). וכתב המחצה"ש דנלע"ד שבאופן זה צריך להוציא ג"כ מהריוח אשר אומד בדעתו שיש לו מחמת קנין הסחורה ההיא לשמחת יו"ט]]. ואי"צ להוציא כל הריוח אלא די במקצתו. [מ"ב (ס"ק טז)].

יש לו מעות ברווח

דין זה נאמר למי שיש לו מעות מועטות וחס עליהם מלהוציא כל כך לשמחת יו"ט. ואילו היו לו מעות בריוח היה מוציא יותר, אבל מי שיש לו מעות בריוח להוציא לשמחת יום טוב ככל אשר יתאוה, ואין בדעתו להוציא כל כך, אסור לו למכור כדי שיוציא יותר. [נשו"ע (טז)]. וי"א שדוקא אם הוא מופלג בעשירות אינו בכלל היתר זה, אבל בלא"ה אף שיש לו מעות בריוח בזה"י הכל בכלל כדי חייו של אדם, ועל כן מותר לו למכור כדי שיוציא יותר לשמחת יו"ט. [ט"ז (שם)]. ויש חולקים. [נהר שלום (שם)]. ולכתחלה יש להחמיר כדעה האחרונה. [כן משמע מהבה"ל (ד"ה אבל)].

מודמן לו ריוח מרובה במועד

אם מודמן לו ריוח מרובה במועד, יכול למכור בצנעה, ויוציא לשמחת יום טוב יותר ממה שהיה דעתו להוציא (ובאופן זה הדין כן אף אם יש לו מעות ברווח). [ב"י (סי' תקלט) ורמ"א (שם סעי' א) וביאר המ"ב (ס"ק ה) הטעם דאף דמשום ריוח מרובה בלבד אין להתיר, אא"כ הוא בודאי אינו מצוי תמיד לאחר המועד כמבואר להלן, מי"מ במקום שבלא"ה יש פוסקים שמתירין למכור בצנעא סמכנין עליהו היכא דנדמין לו ריוח מרובה ומי"מ צריך להוציא מהן קצת לשמחת יו"ט].

קנית כרטיס הגרלה

אסור לקנות כרטיס הגרלה במועד אלא אם כן יש בו משום מצות צדקה. [דע"ד כאן התירו משא ומתן בצנעה אלא במודמן לו ריוח גדול אולם הכא הוא ספק רחוק. וכן פסק במשנה הלכות (חט"ו סי' קעה). ומי"מ אם קונה לצורך ארגון צדקה נראה דשרי כי יש בזה משום צורך מצוה. ולענין אסמכתא בהגרלות עיי' משי"כ בסי"ד בשמעתא עמיקתא גליון שכ"ב].

יריד – מנכצ"ם

מי שצריך לקנות מוצר מסוים לצורך אחר המועד ואם יעבור המועד לא ימצא שוב כ"כ בזול לזמן ארוך (כמה חדשים וכדו'), דבר האבד הוא, ומותר לקנותו. [נשו"ע (שם סעי' ה וסעי' ט) ומ"ב (ס"ק טז וכוט)]. ואף אם הדבר ספק אם יהיה יקר יותר מותר. [בעל האג"מ (מבקשי התורה ספר הזכרון עמי תסחא)]. ומי"מ לכתחלה יקנה בצנעה. [בה"ל (שם ד"ה ומותר)]. ולא יכוין מלאכתו במועד. [נשו"ע (שם)]. ואע"פ שדבר האבד הוא דוקא הפסד מהקרן ולא מניעת רויח, זה בריוח המצוי שאפשר לו למכור שחורתו אחר המועד, אבל בריוח שאינו מצוי תמיד התירו לו ודינו כדבר האבד. [מ"ב (ס"ק יח)].

יריד בהוץ לעיר

אפילו אם היריד הוא מחוץ לעיר מותר לנסוע לשם. [רמ"א (שם). ואע"פ שהבה"ל (ד"ה ואפילו) כת' שבוודאי היא טרחה מרובה, ובסי' תקל"ז מבואר שאסור לטרוח בשביל הרוחה, צ"ל דמיירי באיש שעסקו ומחיתו תמיד לנסוע על ירידים וכיון דחיוו ופרנסתו תלויים בזה הכל הוא בכלל דבר האבד ושרי. אולם נר' שבזמננו שהנסיעות הם באמצעות כלל התחבורה אין בזה טרחה מרובה ומותר. ולענין עצם הנסיעה שיש בה משום מלאכה, נרא' דשרי כ' מעיקר הדין מותר לעשות מלאכה ככה"ג כמבואר בהגה בסמוך, ועוד שאין זה אלא מלאכה קלה שיש סוברים דשריא כמבואר לעיל].

עשיית מלאכה על מנת לקנות ביריד

י"א שמותר לעשות מלאכה עבור הצלה ממניעת רווח. [נרא"ד בתירוצ הראשון הובא ברא"ש (מו"ק פ"א סי' כח) ולדעתו זכיהא מצאה וכדו' אינו בכלל מניעת רווח, אלא מניעת רווח של פרקמטיא ודדך משא ומתן. וכן נראה דעת השו"ע בסימן תקל"ג סי' ג, ועיי"ש בה"ל (ד"ה מותר) שכת' דזוכה מהפקר י"ל דחשיב כמצאיחא. וי"א שלא מתיירים משום רווח אלא מקח וממכר שאינו מלאכה וגם אין בו טרחא, אבל מלאכה גמורה בפרט כשיש בה טרחא אסורה במקום מנעת רווח. [ראב"ד בתירוצ השני (שם)]. ויש להחמיר כשיטה השניה. [א"ה במקום שיש עוד צדדים להקל. [כן משמע מהמ"ב (סי' תקלג ס"ק ז), שעשה"צ (אות כז) ומהבה"ל (ד"ה מותר), אבל משמע שם שיש מקום להקל בצירוף עוד צדדים. ועיי"ש שנקט כן אף בדעת המחבר, וכתב שאפשר לו בדוחק דס"ל השו"ע להקל רק בכישת אוכלים כי מעיקר הדין אין עיבוד באוכלין. וכן נר' מהמ"ב (סי' תקלו ס"ק כז). ועיי' בסמוך בשם החו"א. ועיי' להלן לענין שכירות מועלים בזול].

עשיית מלאכה דרבנן (למהמיררים לעיל)

במקום שיש צורך במלאכה דרבנן יש להקל. [בה"ל (סי' תקלט על סעי' ה). וכן מבואר בפמ"ג (סי' תקלג א"א סי' ק וסי' תקלג ב) וי"א שצ"ל מ"ז ס"ק א) וכן מצאתי בששי"כ (פס"ז אות יט ואות כ), אולם דעת החו"א (סס"י קלה ד"ה רא"ש) שהכל תלוי במלאכת עמל ועבודה, דבמלאכת עמל עבודה אסרו אפי' מלאכה דרבנן, וכל שאינה מלאכת עמל מותר אפי' ע"י מלאכה גמורה מה"ת].

כתיבה לצורך חיריד

אם שלח שלוחו ליריד מותר למשלח לכתוב לו אגרת וכדו' בענין סחורתו, דכל זה הוי דבר האבד, והיינו כשלא כיוון במלאכתו במועד. [מ"ב (סי' תקמה ס"ק מא)].

קונה ביריד לצורך סחורה

י"א שההיתר לקנות דבר שלא יהיה מצוי לאחר המועד או שיהיה יקר יותר, הוא אף כשאינו קונה לצורך עצמו אלא לצורך סחורה. [נא"ר (סי' תקלט)]. וי"א שהוא דוקא כשקונה לצורך עצמו, אבל כשקונה ע"מ לסחור בו מותר דוקא אם המוצר עצמו לא יהיה מצוי אבל אם יהיה ביוקר אסור. [נח"י"א (ככל קיב אות ד)]. וי"א שמותר אף לצורך סחורה אם הריוח הוא מרובה. [ב"ח (סי' תקלט)]. ולמעשה יש לנקוט כהשיטה האחרונה, והמיקל כדעה הראשונה אין מוחין בידו. [בה"ל (שם ד"ה ואם). ויש לענין האם כשעושה לצורך דירה שמשכיר אותה או רכב תעומד לשכירות אם חשיב כלצורך סחורה כי עומדת לשכירות או כל זכרו כי לבסוף הינו רכוש שלו, ומסתבר כצד הראשון].

יצטרך לעשות מלאכה על מנת לשמור המוצר

אף אם יהיה צורך במלאכה ע"מ לשמור על המוצר שלא יתקלקל או יפסד רשאי לקנותו, ולאחר שקנה יעשה המלאכה אפילו מעשה אומן. [נשו"ע (סי' תקלט סעי' ט)].

קניית הפין שאינו מצוי במקום שהוא רר

מי שצריך לקנות איזה חפץ שלא לצורך המועד ואתו חפץ אינו מצוי במקום שהוא דר, מותר לקנותו בחול המועד, אם על ידי זה ירוויח שלא יצטרך לעשות נסיעה מיוחדת לאותו המועד. כגון שבחול המועד יהיה בלאו הכי במקום שהחפץ מצוי שם לקנותו. [נא"מ (אור"ח ח"ה סי' לו ד"ה ומל)]. אולם תלמיד ישיבה הבא לביתו לחג, ורוצה תיכף אחר יו"ט ליסע להישיבה ולכן רוצה לקנות איזה דבר בחוה"מ, ישאר עוד יום בביתו אחר יו"ט ולא יקנה בחוה"מ, אע"פ שעיי"ז יתאחר מלבוא לישיבה ויתבטל מלימודו. אא"כ הוא איש שאינו מבטל אף פעם אפילו רגע מלימודו, שזה אינו מצוי בזמנינו. [שם].

מציאה

אסור לטרוח ולחפש מציאה, כגון נהר שהציף דגים על שפתו אסור לאספם כדי לכבשם, אלא אי"כ יהיו ראויים לאכול מהם במועד [נשו"ע (סי' תקלט סעי' ה)], ואף שלא ימצא אותם לאחר המועד אסור. ואין זה דומה לדין יריד המובא לעיל שהתירו מקח וממכר מחמת הרווח, כ' משא ומתן הם חיי אדם, ופרנסתם תלויה בזה ודעתם ע"ז תמיד הלכך בכלל הפסד הוא לאין מניעת רווח, משא"כ במציאה שהוא רק רווח בעלמא. [מ"ב (ס"ק כז). ועיי' מה שכתבנו לענין עשיית מלאכה כדי לקנות ביריד].

תגר

תגר שקונה מזה ומוכר לזה וחוזר וקונה ומוכר, מותר, דהוי דבר האבד [שו"ע (סי' תקלט סעי' ה)], שאם ימכור היום יחזור ויקנה מחדש וימכור ביום השני ואם ימנע מלקנות ולמכור היום יפסיד בודאי הרינות, ומי"מ אעפ"כ אינו מותר למכור רק בביתו ולא לישב בחנות בפרסום. [מ"ב (סי"ק כג)].

מוכרין סחורה בזמננו

י"א שבעלי חנויות הלוקחין סחורה וחוזרים ומוכרים אותה דינם כתגר, אלא שעליהם למכור בצנעה. [מ"א (סי"ק ה)]. ויש סוברים שבעלי חנויות אין דינם כתגר וכן עיקר [א"ר, מאמ"ר, בגדי ישע ושה"ש (אות כב)], ומי"מ רבים נהגו להקל (בפרט בחו"ל) למכור ע"י פתיחת חנויות ויש על מי שיסמוכו [בה"ל (שם ד"ה אינו) ע"פ המחצה"ש (סי"ק יז) בשם הא"ר משום שיש לחוש שירגילו קונוי לילך לסוחר אצל אחר והוי דבר האבד. ועיי"ש דסיים הא"ר שעכ"פ אין ללמוד מלאכה מזה אם לא במקום שיש ממש משום דבר אבד], ומי"מ טוב לזוהר שלא תהיה דלת החנות פתוחה לגמרי כמו בשאר ימות השנה, וגם יוציא קצת מן הריחו לשמחת יו"ט. [בה"ל (ס)].

סידור סחורה

אסור לסדר ולמיינן את הסחורה של מחסן החנות וכדו' בחוה"מ כיון שיש בזה טרחא גדולה. [שבט הלוי (ח"ו סי' סז)].

רכישת ילירות ערך

אסור לשחור במניות, אלא אם כן יוציא מהרווח יותר לשמחת יו"ט או שיש חשש שיזולו דמיהן שאז יש משום דבר האבד ומותר למוכרם. [בעל האג"מ (מבקשי תורה ספר הזכרון עמ' תסח)]. והגרש"א זצ"ל (שש"כ פס"ז אות יז והגה עב). ואם דרכו לקנות ולמכור באופן תדיר יש לומר שדינו כתגר הנ"ל ורשאי לקנות ולמכור.

החזרת חפץ לחנות

י"א שאסור להחזיר חפץ הנקנה בחנות כשניתן להחזירו לאחר המועד, כי גם זה נכלל באיסור סחורה. [בעל האג"מ (מבקשי תורה ספר הזכרון עמ' תסח)].

מכירת ערבות בסוכות

מותר לתלוש ערבות למצוה, אף כדי למוכרן לאחרים בחוה"מ. [הגרש"א זצ"ל (שש"כ פס"ז הגה קטע והליכ"ש פ"י אות לד) כי ניכר שקטספס לצורך הלולב או ההושענות להושענא רבה ודמי לצורך או"ני שמותר אפילו בשכר].

משגי פועלים בזול

אסור לשכור פועלים נכרים לעשות לו מלאכה במועד אע"פ שאם לא ישכור עכשיו יצטרך לשלם ביוקר גדול לאחר המועד. [חז"א (כלל קו און יב). ועי' בנשמ"א (שם אות ו) כי דוקא כשיהיה לו היזק ממה שיש בידו כבר, אבל מה שעדיין אינו בידו לא מקרי היזק, ועיי"ש שאע"פ שהתירו לקנות ביריד היינו לענין סחורה שריון במוכר בזול אבל לא במלאכה גמורה. והביא דבריו להלכה המ"ב (סי' תקמג סי"ק ב)]. ויש להחמיר בזה אם לא במקום שיש עוד צדדים להקל. [שהרי מבואר לעיל שדעת המ"ב להקל אף במקום שיש משום עשיית מלאכה. ולכאזי צ"ע על דין או מהמ"ב (סי' תקלג סי"ק ה) שכתב שהצריך קמה לצורך המועד ובעל הטחנה אינו רוצה לטחון מועט יכול לטחון אפי' הרבה ולא הוי כמכוןן להותיר שהרי טוחן המותר בשביל אותו מועט שהוא צריך, ע"כ. וצ"ל דשאני התם שהקמח הוא לצורך המועד וע"כ מוכרח הוא למלאכת הפועל וע"כ הוי כעין קרן וע"כ אין עליו להפסיד. משא"כ בהא דהחז"א דהוי כמציאה דאסור ע"י מלאכה לדעה זו].

ע"י עכורים

כל מה שאסור משום סחורה הוא אפילו ע"י עכורים. [בה"ל (סי' תקלט על סע' א ד"ה בין)]. והטעם לזה כי עיקר טעם האיסור של מסחר ומלאכה הוא כדי שיתענגו בשמחת יו"ט ויעסקו בתורה א"כ אם נתיר לו ע"י א"י יטרוד במועד כבימי החול דמה לי אם הוא עצמו עושה או שלוחו עושה סוף סוף הטרדא עליו. [ערוה"ש (סי' תקמג אות א)].

כוון מלאכתו

אף לענין איסור סחורה אמרינן שאסור לכוון לעשותה במועד אע"פ שאין בה משום מלאכה. [שו"ע (סי' תקלט סעי' ט), מ"א (שם סי"ק ב) ומ"ב (שם סי"ק ד)].

פתיחת חנויות

חנויות מזון שאינו מתקיים (ירקות וכדו')

מוכרי תבלין או ירק וכל דבר שאינו מתקיים, פותחין ומוכרים כדרכם בפרהסיא, שהכל יודעין שהם לצורך המועד. [שו"ע (סי' תקלט סעי' י)]. וכן דגים וכדו' שהם דברים שאינם מתקיימים שרי. [מ"ב (סי' תקלג סי"ק בג)]. וה"ה מוכרי בשמים שאף שהוא דבר המתקיים כיון שניכר שהוא לצורך המועד. [מ"ב (סי' תקלט סי"ק לג)].

מכירת מזון שמתקיים (פירות וכדו') וכלי בית

מוכרי פירות, כסות וכלים מוכרין בצנעה לצורך המועד. כיצד, אם היתה החנות פתוחה לזוית או למבוי (שאינו מפולש), פותח כדרכו, ואם היתה פתוחה לרה"ר, פותח אחת ונוטל אחת. [שו"ע (סי' תקלט סעי' יא) ומ"ב (סי"ק לה)]. והטעם לזה כי אלו דברים המתקיימים לאחר המועד ואין ניכר שהוא לצורך המועד ויבואו לחשוד שלוקחן לצורך חול ולכן צריך צנעא. [מ"ב (סי"ק לד)]. ומי"מ רשאי למכור באופן זה כי דברים אלו הם לצורך המועד, אבל שאר דברים אפילו יושב בפתח החנות והחנות סגורה והדלת פתוחה אסור. [מ"ב (סי"ק לו)].

מכירת מזון שאינו מתקיים ומזון שמתקיים

חנות שמוכרת את דברים שמתקיימים מותר לפותחה בחוה"מ ולמכור כל דבר [הגרש"א (מבקשי תורה ספר הזכרון עמ' תעב) והגרניק זצ"ל (חוט שני עמ' ריט)] ומוכרים אף ללא היכר, בתנאי שמוכר בכמויות קטנות כמו שמצוי במכולות וכדו' כי באופן זה ניכר שהוא לצורך מייד. [שבט הלוי (ח"ח סי' קכז)].

מכירת צרכי החג (ארבע מינים, מצות וכדו')

מכירת ארבע מינים, סכך בסוכות, או מצות בפסח, מותר למכרם בפרהסיא, כיון שניכר שהוא לצורך המועד. [הגרניק זצ"ל (חוט שני עמ' ריט)].

מכירת פרחים

מכירת פרחים מותרת במועד כי אינם מתקיימים וניכר שמוכרם לצורך המועד. [הגרניק זצ"ל (חוט שני עמ' ריט)].

מכירת ביגוד, צעצועים וכדו'

מותר לפתוח חנויות ביגוד, ספרים, צעצועים וכדו' בצנעה, כי יש בקניית דברים אלו משום צורך המועד לשבח בני ביתו בחג. [כן משמע מהשו"ע (שם). וכ"כ השבט הלוי (שם)].

דלתותיה סגורות שלא לצורך היכר

חנות שלא ניכר הדבר כשהיא פתוחה, כגון שיש בה מזגן ולכן דלתות החנות בדרך כלל סגורות אם יש שלט שהחנות פחותה יש להסיר או יעשה היכר אחר. [תגרניק זצ"ל (שם)].

לקנות בחנות שלא עשה היכר

חנות מוכרת בפרהסיא שלא כדין מותר לקנות בה לצורך המועד שאין על הקונה איסור לקנות בחנות המבזה את המועדות, אא"כ יש בהימנעותו תועלת משום תוכחה שאז עליו להמנע מלקנות שם. [הגרניק זצ"ל (חוט שני עמ' ריט)].

מוכרים לא קבועים

דוקא מוכרים הקבועים שאומנתם בכך כל השנה צריכים למכור בצנעא, אבל בעל הבית המוכר לצורך המועד לא צריך למכור בצנעא. [מ"ב (שם סי"ק לד)].

לקנות ברווח או יותר מהצורך

באופן שמותר לקנות לצורך חוה"מ מותר אף לקנות ברווח ואין צריך לצמצם, ואם ישאר לאחר המועד אין חשש. וכן אם מוזילים לו את המחיר כשקונה כמות גדולה, אף שבדואי אין לו צורך במועד לכמות כזו, מי"מ מותר לקנות יותר מכדי צרכו מחמת שמרויח אם הוזלה במחיר. [אג"מ (או"ח ח"ה סי' לו אות ג)]. וי"א שמותר לקנות כמות גדולה בכל אופן אם אין תוספת טרחא. [הגרש"א זצ"ל (מבקשי תורה חוה"מ עמ' תעב). ועי' בתשובת בעל הבאר משה (זכרון שלמה אות סד) שהתיר להרבות בקניית אותו המין עצמו משום דהוי רק כריבוי בשיעורין דשרי, אבל לא לקנות בדרים אחרים שאינם לצורך המועד]. ולכל הדעות מותר לקנות אריזה גדולה שרק חלק ממנה מיועד לצורך המועד כי כן דרך קניית אותה סחורה. [שש"כ (פס"ז סוף הגה קלז)].

למכור לעכורים או לחפשי שלא לצורך המועד

כיון שפותחין לצורך ישראל אפילו בא נכרי לקנות מותר למכור לו. [מ"ב (שם סי"ק לג)]. והתירו משום איבה. וע"כ מותר למכור אף לחופשי הקונה שלא לצורך המועד. [אג"מ (או"ח ח"ה סי' כ ד"ה עניני, וספר הלכות חוה"מ אנגליה עמ' 175)]. ומי"מ אם חנותו במקום שרק אינם יהודים ואינם שומרי תורה ומצוות קונים שם, אסור לפתוח שם החנות ולמכור אף עניני מאכל. [אג"מ (שם)]. ומי"מ ע"י לעל שרבים נהגו להקל (בפרט בחו"ל) למכור ע"י פתיחת חנויות ויש על מי שיסמוכו.

בערב יו"ט אחרון

עיו"ט האחרון של החג כולם מותרים למכור בפרהסיא לכבוד יו"ט. [שו"ע (סי' תקלט סעי' יא) ומ"ב (סי"ק לו)]. ובערב יו"ט אחרון של חג הסוכות מצוה אף לייפות את השווקים משום כבוד שמיני עצרת שהוא רגל בפני עצמו. [מ"ב (סי"ק לו)].

גביית חוב

מי שהלוה לחברו מעות, מותר לגבות חובל המועד, ואין צריך לומר שמותר לגבות חובו מן האנס. [שו"ע (סי' תקלט סעי' ב)]. ואפילו אם יכול להמתין לאחר המועד כי גביית חוב אינו בכלל סחורה. [מ"ב (סי"ק יז)].

הלוח מעות ע"מ שיתנו לו סחורה בפרעון

אם הלוח מעות על מנת שיתנו לו אחר כך יין או סחורה אחרת בפרעון חובו כדי להשתכר, אינו יכול לילך ולתבועם [שו"ע (סי' תקלט סעי' א)], אפי' אינו צריך לילך לעיר אחרת לתבוע, כי מה שמקבל הסחורה מהם הוא ענין מקח וממכר [מ"ב (סי"ק ב)], אלא שאם הלווים אינם מצויים אחר המועד וכדו' מותר, כי הוא בכלל דבר האבד. [שו"ע (שם) ומ"ב (סי"ק ג). ועיי"ש (סי"ק ד) דהיינו דוקא אם לא כיון לכתחלה זמן קבלת הסחורה במועד].

קבלת תשלום על סחורה שנקנתה לפני המועד

אם מכר לחבירו סחורה או מוצר קודם המועד, יש מי שאוסר לתבוע דמיהם במועד, כי כל משא ומתן של סחורה בין בסוף ובין בתחלה אסור. אלא שאם הלוקח הוא אדם שאינו מצוי במקום המוכר ונודמן לו בחוה"מ, מותר כי הוא כדבר האבד. [שו"ע (סי' תקלט סעי' ג) בשם יש מי שאומר. ומ"ב (סי"ק יז)]. וי"א שכיון שזקף עליו המעות בחובו קודם המועד נחשב כהלואה, ומותר לגבות ממנו בחוה"מ אפילו הוא אדם שמצוי במקום המוכר. [דעת השו"ע (שם)], וכן עיקר. [מ"ב (סי"ק יא). וכת' שם שאף שהבי"ח הסכים מדינת לסברא הראשונה, מי"מ כיום שאנו רואין שהחובות מתקלקלין נוהגין לתבוע בדין אף בעד פרקמטיא בחוה"מ דחשבינן לדבר האבד].

צורכי הגוף

מעשה אומן – גדר צורך הגוף

צרכי הגוף שהם בגוף האדם עצמו, מותרים ע"י מעשה אומן. ואם אינם בגוף עצמו אם אפשר בלעדיהן מותרים רק ע"י מעשה הדיוט [כמבואר להלן בשם הריטב"א לענין תכשיטי אשה שמותרים מטעם זה ומי"מ מצוי חילוק בין אלו שהם בגוף עצמו לבין אלו שאינם בגוף עצמן], ועל כן דברים המשמשים את גוף האדם כגון ספסל וכדו' אסור לעשותם במעשה אומן, אלא אם כן א"א בלעדיהם. [מ"ב (סי' תקמ סי"ק יז). ועי' עוד בדברי הגרש"א זצ"ל להלן לענין ספסלים בבחי"נ], וכגון תיקון מזגן לצורך חימום או קור שמותר רק מעשה הדיוט אם אפשר בלעדיו. [נעי' עוד להלן לענין תיקון מזגן]. וכל שהוא צורך גדול נחשב שא"א בלעדיו. [כמבואר בה"ל (סי' תקמ ד"ה סדקים) ע"פ הריטב"א ששאם דולף גשם בבית מותר לתקנו מעשה אומן כי אין אדם דר בדירה סרוחה וחשיב כצרכי הגוף, עיי"ש].

רחיצה

רחיצה אף בחמים מותרת בחול המועד. [רע"א (סי' תקלע על סעי' ה) חובא במ"ב (שם סי"ק כב). ועי' בבאור הגרי"א (שם) שכו' שלחמם מרחץ מותר והוכיח כן מהג"מ]. ואם יש צורך לתקן המרחץ אף עדי אומן מותר. [ענין במ"ב (סי' תקמד סי"ק ה) שהתיר לתקן מרחץ לצורכי רבים. ועיין בשש"כ (פס"ז הגה רז"ר ריט), בספר הלי חוה"מ (פסקים לבעל הבאר משה אות טז) ובחוט שני (עמ' רה) שיצאו לחלק בין בית המרחץ של זמנן לשל זמנינו שאפי' לצורך יחיד וטעמיהם שונים, ועיי"ש שלענין האם מותר ע"י מעשה אומן].

טיפול שיניים

מותר לעשות טיפול בשיניים הנוגעים לרפואה כגון סתימת חור וכדו' אפילו אינו מצטער מהם. עתה. [הגרש"פ שיינברג זצ"ל (תורת היולדת פמ"ז הגה א). אולם האג"מ (או"ח ח"ג סי' עח) כתי' שרפא השיניים בחוה"מ אם יש לו צער אף צער קטן ודאי מותר, ואם אין לו צער וגם אין לו לחוש שיקלקלו יותר אין לרפאות בחוה"מ]. ודוקא אם נהנה במועד, אבל טיפול לישר השיניים וכדו' אסור. [שש"כ (פס"ז סעי' כ והגה פח וקצט) דמשום צרכי הגוף מותר דוקא אם נהנה במועד וע"כ טיפול לישר השיניים אסור. והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון צ"ה].

השתלת שינער

מי שרצונו לעשות טיפול השתלת שערות בראשו, והטיפול מחייב להימנע מהנחת תפילין של ראש רשאי לעבור טיפול זה בחול המועד (במקום שלא מניחים תפילין) על מנת להמנע מביטול המצוה. [בעל השש"כ (נשמי"א או"ח סי' כו אות ד מסי' 2). ועיי"ש שאם בבחי"נ שלו מניחים תפילין יתפלל בימים אלו בבבחה"נ שלא מניחים. ועי' מש"כ בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון ת"ן].

תכשיטי נשים (יפוי הגוף)

עושה אשה כל תכשיטיה לצורך יפוי במועד [שו"ע (סי' תקמו סעי' ה)], כי זה בכלל צורך הגוף הוא וכעין אוכל נפש, ועל כן עושה כן אף כדרכה בלא שינוי ובטרחא גדולה. -ריטב"א (מו"ק ט: ד"ה עושה אשה, ורש"י ד. חובא בבח"ל (סי' תקמו על סעי' ה ד"ה כל תכשיטיה). והרמב"ן (פסקי חוה"מ ד"ה וקשות הגוף) כתב דקישוט הגוף נראה שעשו אותו כאוני' לפיכך עושה אשה תכשיטיה במועד. ואלו שמנו חכמים להסתפר נמי מותרים להסתפר מיד אומן כדרכו דהנחת הגוף ודומיא דאונ"ן, ע"כ. וצ"ע על הבח"ל (סי' תקלע סד"ה ואלו מגלחין וסי' תקמב ד"ה אפילו) שנקט שהוא בכלל צרכי מועד, ועיין].

איפור וכדו'

מותר לאשה להשתפר, להחליק שיערה, טופלת עצמה בסיד וכיוצא בו, והוא שתוכל לסלקו במועד, ואע"פ שהיותו הוא לה עתה, מי"מ כיון שממחה אותו לה כשתסלק הסיד ע"כ מותר ממני שמחת יו"ט שתהיה אח"כ. [מי"מ (סי' תקמו סעי' ה) ומ"ב (סי"ק טו). ועי' בבחי"נ (ד"ה) שצייד להקל דאף אם לא תוכל לסלקה במועד ג"כ מותר כי הרבה ראשונים ס"ל כן].

העברת שער

העברת שער הגוף בין ביד בין בכלי מותרת. [שוי"ע (סי תקמו סע' ה)]. אבל מראשה אסור גילוח ותספורת בחוה"מ באשה כמו באיש. [מ"ב (ס"ק טז)].

טיפול שישיפינע לאחר המועד (טיפול לייזר להסרת שער)

טיפול לצורך יפוי שהתוצאה שלו יהיה לאחר המועד כגון הסרת שער ע"י לייזר וכדו' שהשערות נושרות לאחר זמן אין לעשותו לכתחלה במועד והמיקל במקום הצורך יש לו על מי לסמוך. [עני בשו"ע (סי תקמו סע' ה) שפסק שטופלת עצמה בסיד וכיוצא בו, והוא שתוכל לסלקו במועד ואע"פ שינוול הוא לה מימ כיון ששמחה הוא לה שכתסלק הסיד ע"י מותר מפני שמחת יום טוב שתהיה אח"כ. אולם עי' בבחי' (ד"ה הוא) שהביא להקל דאף אם לא תוכל לסלקה במועד ג"כ מותר כי הרבה ראשונים ס"ל כן. ולפי דבריו מבואר שהתירו תכשיטיה כי שמחה היא לה אפילו עתה לא מיפה אותה אלא לאחר המועד. ומוזה שהמ"ב לא כתב לחלוק על השו"ע משמע דס"ל שלכתחלה יש להחמיר אבל המיקל יש לו על מי לסמוך].

עשיית תכשיטים כזמזמים וטבעות

היתר הנ"ל נאמר על יפוי בגוף עצמו, אבל עשית תכשיטין כגון טבעות וכדו' אסורה ע"י מעשה אומן לצורך המועד. [עני במו"ק י:] שאמרו קיטורי בירי אסיר מאי טעמא מעשה אומן הוא. ופרש"י כך היו עושין, שהיו נוטלין כלים חלוקין והיו מחליקין עליהן בית יד של חלוקיהם - מעשה אומן הוא ואסור, לשון אחר: לכויז קמטין שאדם עושה בבית יד. ובתוס' (שם) פירשו אצעהד. וכת' הריטב"א (שם ד"ה קיטורי בירי) הדטעם שלא התירו מעשה אומן, משום דסגיא לה לאשה בלא"ה, ואין זה דומה לעושה אשה תכשיטיה במועד שהוא קשוט בגופה ממש. מבואר מכ"ז דתכשיטים מחוץ לגוף שאפשר בלא"ה אסירי ע"י מעשה אומן. והשש"כ (פס"ו הגה פט) מסתפק בזה].

לצעריות ומבוגרות

היתר הנ"ל הוא בין לאשה צעירה בין לאשה מבוגרת שרי. ואף אשה שאין לה בעל בכלל ההיתר. [בה"ל (שם ד"ה עושה) דאף זקנה רצונה בטבעה להתקשט. ועיינ"ש אכן לענין סיד משמע בגמרא דלא שייך כ"א בילדה וכן נראה גם מפרשו המשנה להרמב"ם שם].

לאיש

היתר זה נאמר רק בתכשיטין לצורך נשים אבל לא לצורך אנשים שכל שמחתה הוא בתכשיטיה וזהו עונג יום טוב שלה אבל לאיש בלא"ה אין לו להרבות בקישוטין ותכשיטין משום לא ילבש גבר שמלת אשה כמ"ש ביו"ד סי' קפ"ב. [ערוה"ש (שם אות ז). וז"כ בשש"כ (פס"ו הגה ק). וכן דעת הגרנ"ק זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמי רלא). אולם מסתבר שדברים השייכים לאיש כגון יישור שיניים וכדו' גם שרי, ובוה לא שייך טעמו של הערוה"ש].

טיפול יישור שינים

ע"י להלן בדיני צרכי רפואה.

תיקון הימזם לבית

מותר להעמיד תנור בית החורף להסיק את הבית אפי' אינו ראוי לאפות בו, כי הכל חולים אצל צינה. וה"ה אם נשבר החלון מותר לתקנו אף ע"י מעשה אומן. [מ"ב (סי תקמ ס"ק יח). ועי' בשעה"צ (שם אות טז) שהביא בשם שולחן עצי שיטים שאפי' מעשה אומן מותר, אולם פקפק עליו ע"פ דברי המ"א בס'י תקמ"ז שהחמיר כדעת הרא"ש שדוקא מעשה הדיוט מותר ונשאר בצי"ע. אולם המ"ב (סי תקמד ס"ק ח) התיר לתקן מרחץ לצורכי רבים שיש בהן צער הגוף אם לא ירחוץ אפי' ע"י מעשה אומן, ודוקא אם יהיה גמור בחוה"מ ויהיה צורך המועד. ועיין בשעה"צ (שם אות ה) שדחה דברי המ"א שלמד בדעת הרא"ש שדוקא מעשה הדיוט מותר, ועי"כ צ"ל דבס'י תקמ"ב חמ"ב נקט כהמ"א דאין להתיר מעשה אומן כי בצרכי יחיד מייירי משא"כ בס'י תקמ"ד. אולם מהפוסקים המובאים להלן לענין מזגן מבואר דשרי אף מעשה אומן].

תיקון מזגן

אם החום גדול מותר לתקן מזגן לצורך קירור. [בעל האג"מ (זכרון שלמה אות טו). וכן הגר"שי"א זצ"ל (מבקשי תורה ספר הזכרון עמ' תסה) התיר לתקן כי זה בכלל צרכי הגוף. והגרנ"ק זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמי רכג) אסר לתקן מזגן במועד משום דאין הכל חולים אלא אצל צינה. ובתשובת בעל הבאר משה (שם) נקט שהמקל ע"י גוי לא הפסיד. ועי' במנח"י (חי'ג סי' כג)].

תיקון החשמל

אם יש תקלה במערכת החשמל מותר לתקנה אף ע"י מעשה אומן. [הגרנ"ק זצ"ל (שם עמי ריב). וביתר שאף שמבואר להלן בדיני אריגה שמותר לתקן הפתילות לנרות בחו"ה רק ע"י מעשה הדיוט, היינו כי בדרך כלל אפשר להאיר את הבית ע"י מעשה הדיוט, אבל אם לא ניתן להאיר את הבית אלא ע"י מעשה אומן מותר לעשותו כי דבר זה נכלל בצרכי האדם, ובזמננו שבדרך כלל תיקון החשמל הוא מעשה אומן, מותר לתקנו במועד. ועי' בשש"כ (פס"ו הגה רלב) שתיקון חשמל מותר ע"י מעשה אומן אם צריך לאכול או שצריך לזרם חשמל להכין את האוכל או למנוע קלקולם או שצריך אור ע"מ ללמוד דבכל כגון דא מותר משום צרכי או"ינ ומשום דבר האבד].

בעלי חיים

לא הותרו צרכי הגוף אלא לאדם ולא לשאר בעלי חיים (פרט לצרכי רפואה וכדו' כמבואר לעיל). [שו"ע (סי תקלו סע' ג) ומ"ב (ס"ק ה), עיי"שו שלא התירו ליפות את הסוס רק מטעם דחשיב צרכי רכיבה. וכן מוכח מהמ"ב (סי תקמ ס"ק כח). ומ"מ מותר לעשות מעשה הדיוט לצורך זה אם מתכבד ע"י כך. [עני בשו"ע (סי תקלו סע' ב) שכת' שמותר לסרוק הסוס כדי ליפותו. וביתר במ"ב (ס"ק ה) שמותר כי הוא בכלל צרכי רכיבה שהתירו כשצריך לרכוב לצורך המועד או לטייל. ועיי"ש שמותר ע"פ ע"י מלאכה. וכת' המאירי (מו"ק י: ד"ה ובונה אבוס) שמותר כי כל שאינו נסרק כראוי אינו חשוב כ"כ לבני אדם. אלא שכ"ז כשדרכו בכך דאל"ה לא חשיב צורך המועד].

צורכי רפואה

עשיית מלאכה

כל רפואה אפי' עבור חולה שאב"ס מותרת. [שו"ע (סי תקלב סע' ב)], אף אם כרוכה במלאכה גמורה. [מ"ב (ס"ק ה)].

לקיחת תרופות שיש להם תרופעות לווי

מותר ליטול כל מיני רפואות בחוה"מ ואף שעיי"ז לא יהיה ביכולתו להתענג באכילה ושתיה מ"מ רפואתו קודמת אף שאינו חולי גמור. [ערוה"ש (אות ב)].

וויטמינים או כדורי חיזוק

מותר לקחת וויטמינים או כדורי חיזוק. [הגרנ"ק זצ"ל (שם פ"י"ב הגה א) ושש"כ (פס"ו סע' ב)].

אינו חולה

י"א שרק לצורך חולה שאין בו סכנה מותר מלאכה גמורה. [פמ"ג (סי תקלא א"א ס"ק יב). וכן נראה מהמ"ב (סי תקלב ס"ק ה) דלצורך חולה שאין בו סכנה. וכן מבואר בבחי'ל (סס"י תקלא ד"ה כל אדם מותר) דדוקא במקום חולי התירו מלאכה או במקום שמצטער כל גופן. וי"א שכל צרכי רפואה מותרים אף למי שאינו חולה. [כן מוכח מהשו"ע (סי תקמו סע' ה) והאבנ"ז (או"ח שצה אות ז)]. וכן עיקר. [שבת הלוי (חי"ח סי' קכה אות ג), הגרנ"ק זצ"ל (שם פ"י"ב הגה א) והשש"כ (פס"ו אות כ)]. ועי' עוד בסמוך.

טיפול רפואי שאינו זקוק לעשותו בחוה"מ (טיפול שיניים)

מותר לעשות טיפול רפואי כגון טיפול שיניים בחוה"מ, אלא שיי"א שדוקא אם יש לו צער אפילו הוא צער קטן מותר, אבל אם אין לו צער וגם אין לו לחוש שיקלקלו יותר אין לעשות עבור זה מלאכה, משום שלא התירו רפואה בחוה"מ אלא כשיש צורך לעשות עתה.

[אג"מ (או"ח חי"ג סי' עח). ועיי"ש שהתיר גם לתקן משקפים אא"י הם רק לתענוג כגון משקפי שמש. ועוד כתב (זכרון שלמה חוה"מ בשו"ת בעל אג"מ סי' טז) דאסור ללכת לרופא בחוה"מ בשביל בקורת שנתינת וכד' אפי' אם הרופא לא יעשה שום מלאכה, משום זלזול המועד]. ויש מתירים בכל אופן. וכן נראה עיקר. [כן משמע מסתימת השו"ע (סי תקלב שם). וכן העירוני שנקט הגר"ח"פ שיינברג זצ"ל (תורת היולדת פמ"ו הגה א). ושכן מסתברא כי מבואר בריטב"א המובא להלן שכל צרכי הגוף כאו"ינ בחוה"מ. וז"כ השש"כ (פס"ו סע' כ והגה פח וקצט). ואפשר שהשבת הלוי הנ"ל נמי מודה בזה ומש"כ שם "מיחוש" אורחא דמילתא נקט. ועי' במאירי (מו"ק י: ד"ה מקיזין) שכת' שמותר לעשות רפואה לצורך אדם ואע"פ שאינו חולה אלא עושהה כן לשמור בריאותו ואפי' בדברים שאין ראויין לאכילה לבריא, ע"כ. והארכנו בס"ד בכל זה בשמעתא עמיקתא גליון צ"ח].

יישור שינים

טיפול יישור שינים שהתוצאה נראית לאחר המועד אין לעשות במועד ובשעת הצורך יש מקום להקל. [עני בשו"ע (סס"י תקמו) שנקט שצרכי הגוף שהתוצאה היא לאחר המועד אסורים. אבל הבחי'ל (שם) הביא דלוקים ומשמע מדבריו שבשעת הצורך ניתן להקל. ועי' בשש"כ (פס"ו סע' כ והגה פח וקצט)].

טיפול רפואי לצורך בהמה

מקיזין לה דם ואין מונעין ממנה כל רפואה, אפי' אם יש בה מלאכה מהתורה. [שו"ע (סי תקלו סע' ג) ומ"ב (ס"ק ח)]. ומ"מ אין מרביעין בהמה במועד כי אין בזה צורך המועד ולא דבר האבד. [שו"ע (סי תקלו סע' ג) ומ"ב (ס"ק ז). וביתר המ"ב (ס"ק י) שהיינו שאין אוחזין בהמה להביא עליה זכר, אבל מכניסין לדיר זכרים ונקבות ביחד ורובעין מעצמן. ועיין בא"ר שכתב דהא דאסור להרביע הוא דוקא בשאר בהמות אבל חמורה שנתבע דאז אם לא ירביעו עליה כשהיא מתאוה לזכר תצטין ותעקר מותר להרביע עליה דהוי דבר האבד ובבר"י מצדד להחמיר גם בזה. ועי' בריטב"א ובמאירי (מו"ק י: ד"ה מקיזין) שכת' שמקיזין דם לבהמה במועד ואין מונעין ממנה רפואה מפני שהם מלאכת האבד. ועי' בקרן אורה (שם ד"ה גמרא) שהוא משום צבי"ח].

בנין וסתירה

בניה

בנין, אפילו כל שהוא, אסור. [שו"ע (סי תקמ סע' א)]. היינו אפילו לצורך המועד דלא הותר משום זה אלא מלאכת הדיוט. [מ"ב (ס"ק א)].

אין טרחא כלל

מותר ליטול גבשושית שבבית. [שו"ע (שם ע"ב)]. שלא יתקל בה ומותר ליטול אפי' כדרכו כי אע"ג שמלאכה גמורה היא [ובשבת חייב ע"ז משום בונה] ואינו דבר האבד ולצורך המועד בלבד אינו מותר כ"א בשנינו (עני' בזה לעיל בדיני מלאכה לצורך המועד) מ"מ מתירים אפילו כדרכו משום שנטילת גבשושית אין בה טורח. [מ"ב (ס"ק ז)].

במקום חשש הפסד מועט

אם נפרץ גדר גתו או כותל חצירו שבינו לחבירו, שאין לחוש לגנבים אלא משום שאר אנשים שיכנסו שם ואין בזה כל כך הפסד בדבר לפיכך לא הותר כ"א מעשה הדיוט, וע"כ בונה מעשה הדיוט דהיינו שמניח אבנים זו על זו ואינו טח בטוט, או גודר אותו בקנים וגומא וכיוצא בהם. וכן אם עשה מעקה לגג, בונה אותו מעשה הדיוט. [שו"ע (סי תקמ סע' א)]. ומ"מ לא התירו אלא תיקון פרצה בעלמא הא לגדור כל הגינה מעשה הדיוט נמי אסור. (כי טרחא מרובה במקום הפסד קצת לא התירו). [מ"ב (ס"ק ד) בשם פמ"ג]].

חשש הפסד גדול

כותל חצר הסמוך לרשות הרבים שנפל, בונהו כדרכו, שמחמת שהוא סמוך לרה"ר יש הפסד גדול כי נכנסים שם גנבים ודבר האבד הוא ואינו צריך שינוי. [שו"ע (סי תקמ סע' א)].

במקום חשש סכנה

כותל חצר הסמוך לרשות הרבים שהיה נוטה ליפול, סותרו מפני הסכנה ובונה כדרכו. [שו"ע (סי תקמ סע' א)]. ואפילו אינו נוטה רק לחצר או למבוי, מותר לסתרו מפני הסכנה ולחזור ולבנותו, וכן בשאר דברים שיש לחוש לסכנה, בונה וסותרו כדרכו. [רמ"א (סי תקמ סע' א)]. ומה שמתירים לו לבנותו בחזרה כי אם לא נתיר לו לבנות ימנע ולא יסתור. [מ"ב (ס"ק ו). והשעה"צ (אות ח) שם הלבשו כתב עוד טעם, דמתירין לו כדי שלא יבא לידי הפסד. ועי' עוד בשעה"צ (שם אות ח) בדעת הלבוש]].

תיקון מפני חשש דליפת מים

אם יש חשש שהמים יוכלו להכנס דרך סדקים וכדו', אבל הם עדיין אינם חודרים לתוך הבית מותר לעשות תיקון ע"י שינוי או מעשה הדיוט. [כמבואר בשו"ע (שם ע"ב ג), מ"ב (ס"ק ח) ובה"ל (שם)]. דהיינו שבוטט ביד וברגל לסתום הסדקין ואפילו הוא עושה יפה יפה כעין שעושין בכלל אומנות ג"כ מותר כי כ"ז נקרא מעשה הדיוט. [מ"ב (ס"ק ח)]. אבל בכלל אומנות אסור כי אלא מלאכה גמורה ויש בה טורח ואסור אפילו לצורך המועד. [מ"ב (ס"ק ט)].

תיקון חגג משום דליפת מים (עשיית איטום)

אם דולף גשם בבית מותר לתקן האיטום של חגג או הקירות אפילו ע"י מעשה אומן כי אין אדם דר בדירה סרוחה ועוד שאין לך דבר האבד גדול מזה. [בה"ל (סי תקמ ד"ה סדקים) ע"פ הריטב"א]. ואף אם כוון מלאכתו למועד בדיעבד יכול לתקנו. [כן יוצא מדברי טעם הראשון של הבה"ל דאין אדם דר בדירה סרוחה דהיינו שהוא בכלל צרכי הגוף וע"כ דינו כצורך או"ינ שאף במכוון לא אסור].

תיקון דלת ומנעול

מותר לתקן הדלת, ציריה המפתח והמנעול שנשברו אפילו מעיי"ט, אפילו מעשה אומן, בלא שינוי, אף אפ התיקון כרוך ברעש וכדו' מפני שזה הפסד גדול הוא, שאם יניח הפתח פתוח ודלתות שבורות נמצא מאבד כל מה שבבית ובלבד שלא יכיוון מלאכתו במועד. [שו"ע ורמ"א (סי תקמ סע' ד) ומ"ב (ס"ק יב)].

תיקן הלון

אם נשבר החלון בענין שאם לא יתקנו יש חשש שיכנסו גנבים או שישב בקור מותר לתקנו. [מ"ב (שם וס"ק יט)].

נעיצת מסמר בקיר

מותר לנעוץ מסמר בקיר ע"מ לתלות תמונה וכדו' אם הדבר נחוץ לו במועד, אבל אם לאו הדבר אסור. [בעל האג"מ (מבקשי תורה חוה"מ עמי תשה)]. ויש סוברים שכל שהוא ליפוי הבית בכלל צורך המועד ומותר. [הגרשי"א זצ"ל (מבקשי תורה ספר הזכרון), הבאר משה (חי"ו סי' קו) והגר"י קמנונצקי זצ"ל (אמת ליעקב על סי' תקמ בהגה)].

תליתת קישוטי סוכה

מותר לתלות קישוטי סוכה אף ע"י הקדח סיכות וכדו'. [נראה פשוט כי יש בזה צורך המועד שמייפה את הסוכה שיש בה משום נוי מצוה. וכן פסקו הבאר משה (חי"ו סי' כד) והגרנ"ק זצ"ל (חוט שני עמי רמו)].

צביעת בית

אסור לצבוע כותלי הבית אפילו אם כוונתו ליפותו לכבוד הרגל. [בעל האג"מ (זכרון שלמה ארת ב) ובאר משה (ח"ו סי' כד)].

בניית מעקה וסוכה

ע"י משי"כ בזה בדיני עשיית צרכי מצוה במועד.

אריגה ותפירה

עשיית מצודות דגים

מותר לעשות לצורך המועד מצודות דגים מערבה שהוא מעשה הדיוט, אבל לא הארגוגים מחוטים שהוא מעשה אומן. [שו"ע (סי' תקמא סעי' א) ומ"ב (סי"ק א)]. ואינו בכלל מכשירי אוכל נפש כמו תורן וסכין שמותר אפילו מעשה אומן משום שאינו בכלל מכשירין אלא דבר המכשירו לאכילה (התנור ע"י האפיה וסכין ע"י השחיטה) משא"כ ברשתות. [מ"ב (סי"ק ב)].

לתקן פתילות

י"א שמותר לתקן הפתילות לנרות בחו"ה, כי מעשה הדיוט הוא. [רמ"א (שם)]. ויש שמחמירין בזה. [נעי' בב"י (שם) שהביא מח' בזה. והא"י (אות א) שהחמיר בזה]. ואף לגדל מצמר גפן כי לא שזור ג"כ יש לזוהר לעשות מוקדם ולמעשה לתתחלה נכון להכין מעיו"ט אכן בדיעבד מותר לגדל מצמר גפן. [מ"ב (סי"ק ג) ע"פ החי"א]].

הכנת נרות של שעה

י"א שאסור לכל הדעות לעשות נרות של חלב וק"ו של שעה שיש ג"כ משום מירוח וכמדומה שנוהגין היתר לצורך מועד. [מ"ב (סי"ק ג) בשם חי"א]]. ולמעשה יש להיזהר בזה לכתחלה. [נעי' מ"ב (סי"ק ג) ע"פ הפמ"ג]].

תפירת ספר תורה

ס"ת שהיה חסר תפירה בעמודים יבקשו איש שאין לו מה יאכל ויתפרנו. [מ"ב (סי' תקמה סי"ק ב)]. ויש להסתפק אם מותר לתופרה על ידי עכו"ם. [שעח"צ (אות ד)].

תיקון בגד

אסור לתקן מלבושינו ומנעליו הקרועים. [שו"ע (שם סעי' ד)]. ואין חילוק בין אם נתקרו במועד או שנתקרו לפני המועד. [מ"ב (סי"ק ו)]. ואע"פ שיש קצת הפסד בזה אם לא יתקנם שהרי יקרונו קצת אסור לומר לאינו יהודי לתקנם. [שו"ע (שם) ומ"ב (סי"ק יא)].

יקרעו יותר אם לא יתקן אותם

אף על פי שיקרעו יותר אם לא יתקן אסור כי לא נקרא דבר אבד אלא שעיקר הדבר נפסד אבל בשביל מעט תוספות קלקול לא ואם יתקרו לגמרי כשלא יתקנם מותר אף ע"י ישראל לתקן וא"צ שינוי דהוי דבר האבד. [מ"ב (סי"ק ו) ע"פ החי"א. ועי' בשעח"צ (אות טז) בשם הא"י שמקפץ על זה, דהרי יכול לתקן זה ע"י שינוי, ולמה נתיר כדרכו. ואם יכול לקנות מנעלים חדשים בודאי אין להקל, דתו לא הוי בכלל דבר האבד, כמו שכתב הסמ"ג]. וכל זה כשצריך לילך בהם בחוה"מ אבל אם א"צ להם בחוה"מ אסור כי יניחם ולא ישתמש בהם עד לאחר המועד. [מ"ב (שם)].

ע"י שינוי

ע"י שינוי שרי לתקנם קצת לצורך המועד. [רמ"א (שם סעי' ד)]. היינו אם היה אומן צריך שינוי ובצורת השינוי מבואר להלן, אבל אם הוא הדיוט תופר כדרכו כמבואר להלן. וכ"ז אינו מותר רק בצריך למועד. [מ"ב (סי"ק יב)].

תפירת בגד

מי שצריך לו בגד במועד, אם היה הדיוט ואינו מהיר באותה מלאכה הרי זה עושה אותו כדרכו, ואם היה אומן מהיר, הרי זה עושה אותה מעשה הדיוט, דהיינו שיעשה תפירות רחבות ותפירה אחת למעלה ואחת למטה, כשיני הכלב. [שו"ע (סי' תקמה סי' ה)]. ולא מועיל לאומן לתפור על ידי שישנה באחיזת המחט בידו, אלא בעינן שינוי הניכר והיינו שיהיה ניכר בתפירה עצמה ולא בענין אחר. [רמ"א (שם) ומ"ב (סי"ק טז)].

מי נחשב אומן

סימן אחד הוא כי סתם אומן הוא מהיר. וכן כל מי שיודע להוציא מלא מחט בבת אחת או שיודע לכוין אמרא בשפת חלוקי (ר"ל שאינו יודע לכוון האמרא שיהיה שוה אלא פעם רחב ופעם קצר והוא מעוקם) אינו בכלל הדיוט אלא אומן. [מ"ב (סי"ק יד) ושעח"צ (אות כב)].

סתם אדם אם נחשב אומן

על כל אדם להחמיר על עצמו לתפור בשינוי שיעשה תפירות רחבות ותפירה אחת למעלה ואחת למטה, כשיני הכלב [רמ"א (שם סי' ה)], כי רוב בני אדם יכולים להוציא מלא מחט בבת אחת ויש לחוש שהם בכלל אומן. [מ"ב (סי"ק טז). ועי' בערוה"ש (אות ד) שכתב שלפ"ז רוב נשים שלנו נקראות אומנות שהן יודעות לעשות כן. ומשמע שאנשים אינם בכלל חומרא זו. ועיין בספר חוה"מ [אנגליה עמ' 31 הגה 16].

תופר ע"י מכונת תפירה (אם צריך שינוי בתוצאה או בעשייה)

מותר לתפור ע"י מכונת תפירה אם עושה ע"י שינוי הנ"ל. [נהג יש לדון האם הטעם שמכליב (עושה תפירת א' למעלה וא' למטה) מותר כנ"ל היינו משום שינוי בתוצאה או שינוי בעשייה, ונפ"מ בזה בזמנו שיש מכונת תפירה האם מותר לתפור על ידה אם עושה בצורה של מכליב. ולכאורה מוכח מהתרהו"ד (סי' פז) שבעינן שינוי בתוצאה שהרי פסק ששינוי באחיזת המחט לא מהני כיון שבעינן שינוי הניכר, ועי' ברמ"א (סי' תקמא סעי' ה) שפסק כוותיה. ובאר במ"ב (סי"ק טז) שהיינו שיהיה ניכר בתפירה עצמה ולא בענין אחר. דלא כהערוה"ש (שם אות ד) שביאר כונת התרהו"ד שבעינן שינוי בעצם התפירה, משמע קצת שבעינן שינוי גם בעשייה. וכן דעת הגר"נין זצ"ל (חוט שני פ"ג עמ' ק"ה אות ג) וע"כ אוסר לתפור ככה"ג במכונה הנ"ל].

ריקמה ממוחשבת

תפירה ע"י מכונה ממוחשבת אינו מועיל להפעילה בשינוי כי צריך שינוי בתוצאה. [נעי' בהגה דלעיל. ובדרך זה פסק הגר"ניק זצ"ל (שם עמ' קצב)].

תפירת כפתור

כפתור שנפל מותר לתופרו בשינוי כגון ע"י יתפרנו בצורה שיהיה רפוי ותלוי. [הגר"שי"א זצ"ל (זכרון מבקש' תורה חוה"מ עמ' תסט). וכן דעת הגר"ניק זצ"ל (שם עמ' קצ"ה) שיתפור רק משתי הנקבים של הכפתור ולא בארבעתן]. או יתפרנו שלא במקומו הראוי. [הגר"ש ואזנר זצ"ל (חול המועד כהלכותי פ"ח אות כב)].

תפירת בגד לכבוד מצוה

תינוק שנולד בחג אסור לעשות לו בגדים חדשים במועד למול אותו אף ע"י מעשה הדיוט כי לא נקרא לצורך המועד לכבוד אביו לישא אותו להמילה כי יכול לכורכו בחתיכת שיראין. [מ"ב (סי"ק יג) ושעח"צ (אות כ)].

מתכנייש לצאת כבגד שיש לו

מותר לתפור בגד יותר יפה לכבוד חג ע"י מעשה הדיוט או בשינוי אם הוא מתכנייש לצאת בבגד שיש לו כי באופן נחשב כצורך המועד. [הגרשז"א זצ"ל (שש"כ פס"ו הגה קע"ג)].

הדבקת בדים

מותר להדביק בגד לצורך המועד ע"י דבק מיוחד כגון לצורך עשיית מכפלת וכדו'. [אע"פ שזה בכלל מלאכת תפירה בשבת מ"מ אין זה אלא מעשה הדיוט ולא שייך בזה שינוי כי אין בזה מעשה תפירה].

משחקי סריגה

לסרוג במועד לצורך תענוג כגון משחקי סריגה אסורה כי היא בכלל מעשה אומן אף למי שרגיל בכך. [כנלע"ז. שו"מ שכן פסקו הגר"שי"א זצ"ל (פתחי מועד פ"ג אות מט) והגר"ש ואזנר זצ"ל (מבית לוי תשרי עמ' כד)].

עשיית חוטיץ

יש להסתפק האם הצריך לתפור לצורך המועד ואין לו חוטים במה לתפור אם מותר לטוות חוטים בשביל זה. [מ"ב (סי"ק יג) בשם חי"א]].

קבלת שכר על אריגה במועד

ע"י משי"כ בזה להלן בדיני קבלת שכר במועד.

כתיבה

אסור לכתוב בחול המועד. [שו"ע (סי' תקמה סעי' א)]. פרט לדברים שהתירו המבוארים להלן. כל הדברים שמותר לכתוב אפילו בלא שינוי מותר, וכל מה שאסור לכתוב, אפי' ע"י שינוי כגון שעושה שינוי בידו בשעת הכתיבה כגון שאוחז הקולמוס בין גודל לאצבע או שעושה שורות עגולות או עקומות והכתב עצמו אין בו שינוי זה אסור. [שו"ע (סעי' ז) ומ"ב (סי"ק מב). ועי' בשעח"צ (אות כג) בשם ט"ז שדעתו לדלות הרוקח והרמב"ם אף בדבר האבד צריך לשנות בכתיבתו, כיון שאין כאן הפסד אם ישנה, אם לא שכתיבתו הוא לצורך שמחת יום טוב אז אין צריך לשנות].

כתב מרובע

י"א שכתב מרובע הוא בכלל מעשה אומן רק כשכותב סת"ם, אבל אם כותב שאר דברים אינו בכלל מעשה אומן כי אין אדם מקפיד לכתוב אותן כתקונם. ויש מחמירים. [נעי' ברמ"א (שם) ובמ"ב (סי"ק ד)]. ונהגו להחמיר בזה ולכתוב בכתב משיט"א (כתב שלנו) כמבואר להלן. [שם ושם].

כתב משיט"א (כתב שלנו)

כתב משיט"א שהם אותיות דקות ככתב שלנו, אינו בכלל מעשה אומן. [רמ"א (שם סעי' א) ומ"ב (סי"ק ה)]. ומ"מ בני אשכנז נהגו להחמיר לשנות בכתב זה. והשינוי הוא שכותבים באלכסון כל השורות. [רמ"א (סעי' ה) ומ"ב (סי"ק ה ולד)]. ואם אינו יכול לעשות שורה עקומה כגון שכותב באמצעות מקלדת וכדו' מותר לכתוב בלי זה כי אין זה אלא מנהג. [נש"כ (פס"ו סוף הגה רט)]. וכמו כן אם כותב לצרכי רבים אפי' אינם לצורך המועד א"צ לשנות. [רמ"א (שם) ומ"ב (שם)].

כתב התוך

מותר לכתוב כתב חתוך באמצעותו במועד כי אינו בכלל כתב. [ב"י (שם) ומ"ב (שם סי"ק לד, מג ומז)]. ואף שלא לצורך המועד מותר. [נעי' בט"ז (סי"ק יג) שהביא בשם הגהות הסמ"ק שמשמע שההיתר הוא משום שינוי. וכן למד הפמ"ג (מ"ז שם) וע"כ כת' שבעינן צורך המועד להתיר כתיבה זו. אולם המ"ב השמיט דברי הפמ"ג ומשמע שלמד שלא בעינן צורך המועד וכמו שפצינו בכתיבה בשעה שמותרת אפי' שלא לצורך המועד כיון שלא הוי כתב כלל כמבואר ברמ"א שם. וראה לזה שהרי בשו"ע שם כתב שכל שאסור לכתוב במועד אסור ע"י שינוי ולכאורה כלל בדבריו אפי' כתיבה שאינה לצורך המועד וע"ז כתב המ"ב שאותיות חתוכות מותר].

כתב שאינו מתקיים

מותר לכתוב כתב שאינו מתקיים. [רמ"א (סעי' ז) ומ"ב (סי"ק מד). ובאר הגר"א (שם) כי בכתב כזה בשבת פטורים].

כתב על מסך דיגיטלי וכדו'

כתב על מסך מחשב, מצלמה וכדו' אינו בכלל כתב. [הגרשז"א זצ"ל (נשמת אברהם סי' שמ סי"ק א) לענין כתיבה בשבת משום שהוא ירי של אלקטרונים. וכן דעת הגר"שי"א זצ"ל (רבבות אפרים ח"ה סי' קכו ואשרי האיש שבת פמ"ב אות ד) לענין כתיבה בשבת כשהכתב לא יעמוד לתמיד]. ועל כן מותר לכתוב בו במועד. [הגר"שי"א זצ"ל (מבקשי תורה ספר הזכרון עמ' תשג) בעל הבאר משה הובא בשש"כ (פס"ו הגה ריא) שאינו בכלל כתיבה. וכן צידד השבטי הלוי (ח"ו סי' לו), אולם יעיישו שלענין שבת ס"ל שכתביה על מסך בכלל כתיבה מה"ת].

להתבטח על חובתם והירפסה ע"י מורפסת

מותר לחתום בחותמת לצורך המועד כי אין זה נחשב אלא מעשה הדיוט. [א"א (בוטשאטש תני סי' תקמה) ושש"כ (פס"ו אות נח)]. וכמו כן מותר להדפיס לצורך המועד כי גם הדפסה בכלל מעשה הדיוט. [הגרשז"א זצ"ל (שש"כ פס"ו הגה ריא). וכן מצינו לבעל האג"מ (זכרון שלמה תשובות אות ט) ולהגרשז"א זצ"ל (שם הגה רט) שהתירו כתיבה באמצעות מכונת כתיבה כי אינו בכלל מעשה אומן, דלא כבעל הבאר משה (שם אות נד) ודס"ל חדשיב למעשה אומן מחמת תוצאת הכתב].

ציור וגזירה ע"י קטנים

ילדים קטנים אפילו הגיעו לחינוך מותר להם לצייר ולגזור לפי מידה להנאתם כי זה בכלל מלאכת הדיוט לצורך המועד. [פשוט. ושו"מ שכן דעת הגר"ניק זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמ' קצ"ג)].

לכתוב תשובה

מי ששלחו לשאול ממנו שאלה ואין השליח רוצה להתעכב עד אחר המועד, מותר לכתבה אפי' אם היא שלא לצורך המועד פן לא ימצא אח"כ ע"י מי לשלחה. וכן מותר להעתיקה, שישאר אצלו העתקה כדי שלא ישכחנה, מפני שחשוב דבר האבד. [שו"ע (סעי' ח) ומ"ב (סי"ק מה)].

כתיבת חידושי תורה

אם שמע או חידש דבר חדוש, מותר לכתבו כדי שלא ישכח. וה"ה שמותר לשמוע לתתחלה כלי לכותבו. ואפי' בלא טעם שכחה כיון שבכל עת ורגע מוטל על האדם ללמוד ולחדש כפי יכולתו אינן שייך לומר רמזינן עד אחר יו"ט ואז יכתוב החידוש שאותו זמן יהיה עליו חיוב חדש, ואם יתעכב בכתיבתו החידושים שלמד בתוך המועד יצטרך ללמוד שנית מה שלמד ולהזכיר מה שחידש מכבר וזה יבטלנו מלימוד חידושים אחרים באותה שעה ואין לך דבר האבד גדול מזה. וה"ה שמותר לסכם את תלמודו בכתב ע"מ שלא לשכוח מה שלמד או כדי להבין יותר טוב. ומ"מ לתתחלה יזהר לכתוב בכתב שלנו ולא כתב מרובע, ואם יצטרך לכתוב איזה אות מרובע יכתוב אות שבור. [נעי' שו"ע (סעי' ט) ומ"ב (סי"ק מז)].

תיקון כפר

ספר הצריך לו במועד ללימוד מותר לתקן ולכרוך בעצמו וכ"ש עכו"ם כי הוא בכלל דבר האבד אבל אסור לתקן קונטרס כדי לכתוב עליו אחר המועד. [מ"ב (סי"ק מח)].

תיקון מכשירי כתיבה

כל מה שמותר לכתוב מותר לעשות קולמוס ודיו הצריך לזה. ולשרטט לצורך דברים המתורים יש מסתפקים. [א"י"ר הובא במ"ב (סי"ק מח)]. ויש אוסרים מפני שהשרטוט בא רק ליפוי הכתיבה ורק בתפילין ומזוזות שא"א בלא"ה דאסור בלא זה שרי. [מ"ב (שם) בשם לקט הקמחן].

כתיבת שעות הלימוד של ישיבת בין הזמנים

מותר לכתוב השעות שלמד בישיבת בין הזמנים ע"מ שיוכל לקבל מילגה עבורם. [נעי' במאירי (מו"ק יח: ד"ה מנתנו) שכתב שמותר לכתוב שטרי מנתנת משום דכ"ז שלא הגיע השטר לידו יכול לחזור בו. וא"כ ה"ה בנ"ד כיון שאחרי לימודו עומדים לתת לו עבור זה מתנה, ואם לא יכתוב ישכח השעות שלמד שוב מותר לו לכתוב כדי שלא יפסיד. ועוד יש מקום להתיר לפי הריטב"ם (שם) בפירוש הראשון שכן שהטעם שמותר לכתוב שטר מתנה הוא פשוט דלא לאו דעבד ניחא נפש, לא תהו יחיב ליה, ונמצא שהוא אבד המקבל מתנה אם לא יתן לו. וא"כ בנ"ד אחרי שכבר למד, אפשר שיש להחשיב קבלת המלגה כדבר האבד. ובר מן דין כתי הערוה"ש (שם אות יח) שמיני רשימות שיש לבעל עסק שרושמינן רק לזכרון בעלמא, ג"כ הכתב אינו מהודר, ובכתב שלנו, ולא בסדר יפה, אפשר שמותר וכן נהגו, ע"כ. ועי' בשמעתא עמיקתא גליון ז].

כתיבת סת"ם

להגיה ספר תורה

אפילו להגיה אות אחת בספר תורה, אסור משום שזה מעשה אומן. [שו"ע (סי' תקמה סעי' א', בה"ל (שם) ומ"ב (סי"ק)]. ואין זה צורך המועד ולא נחשב צרכי רבים כיון שיש להם ספר אחר לקרות בו. ואפילו מצא טעות במועד אפילו בעת הקריאה אסור, אלא צריך להוציא אחרת. [מ"ב (סי"ק א') ושעה"צ (אות ב)].

איזה הגהה אסורה

אסור לעשות כגון מרי"ש דלי"ת וכיוצא בזה, אבל להפריד תיבות דבוקים או אות שהיה רישומו ניכר מותר להעביר עליו קולמוס. [מ"ב (סי"ק ב)].

אין ס"ת אחר

אם אין להם ס"ת כשר לקרות בו בצבור, מותר להגיהו ואף חסר אות או תיבה מותר לכתוב בחו"ה כדי לקרות בו בצבור משום שהוא בכלל דבר האבד. ואם אין להם ס"ית כלל, אם אפשר לכתבו כולה בחו"ה ע"י סופרים הרבה, יכתבוהו, כי צורך המועד הוא לקרות בתורה בצבור במועד. [שו"ע (שם סעי' ב') ומ"ב (סי"ק ז'). ועי' בחי"א (כלל ק"א סעי' א') שכת': שמותר לכתוב ס"ת היכן בליכא אחר משום דבר האבד. אולם בשו"ע (שם) כתב שמותר משום צורך המועד. ועי' בפמ"ג (שם א"א סי"ק ד') שמשמע בדבריו שאין בזה משום דבר האבד ויש לעיין אמאי ליכא משום דבר האבד דומיא דלימוד התורה דאם אינו יכול ללמוד נחשב כדבר האבד כמבואר במ"א (שם סי"ק ה') שכתב שהטעם שמותר ספרים לצורך הלימוד הוי משום דבר האבד. ועי' בס"י (סי"ק ג') שלהגיה ס"ית היינו לצורך המועד, אולם להגיה ספרים לעצמו הוי דבר האבד משום שישכח הגהתו שעושה מתוך סברה כמבואר שם. ועיין במ"א (סי"ק ד') שמבואר שלהגיה הספרים לעצמו הוי משום דבר האבד כמבואר בשו"ע (ו"י ד' סי' שלג סעי' ה') ובש"ך (סי"ק כו') שהוי דבר האבד כל זמן שאינו לומד. [ועי' בהב"ל (ד"ה דצורך) שכתב בהגהת ספרי לימוד יש ממי מצורך המועד גם משום דבר האבד. ושמע מכל זה שעכ"ם אין עיקר הטעם לענין ס"ית משום דבר האבד אלא משום צרכי רבים שהוא לצורך המועד. ועי' עוד משי"כ בדניי עשיית מלאכה לצורכי מצוה].

יש ס"ת נוסף המיועד למניח אחר

ה"ה אם יש בביהמ"ד ספר כשר אך שדרכם להתפלל תמיד בעזרה של ביהמ"ד במנין בפ"ע ונפסל הס"ית שלהם ע"י איזה קלקול ובביה"ד יש רק ספר אחד שנצרך לעצמם מותרים לתקנו בחוה"מ. [בה"ל (ד"ה שאם)].

להגיה שאר ספרים

אסור להגיה ע"י מעשה אומן כל ספר כגון ספרי מקרא וגמרא וכיוצא בזה אם לא שהוא ספר שצריך עתה ללמוד בו ובלא הגהתו לא יוכל ללמוד בו. [שו"ע (שם סעי' א'), בה"ל (שם ד"ה ואפילו) ומ"ב (סי"ק ג')]. ואם אין לו ספרים אחרים שצריך לקרות במועד, וכגון שאינו יכול ללמוד מתוכו ע"י הרבה טעיותיו אם אינו מגיה מתחלה וזה נחשב דבר האבד מה שאינו לומד, מותר להגיה במועד משום דהוה דבר האבד. [שו"ע (שם סעי' ב') ומ"ב (סי"ק ח')]. ואפילו מותר להעתיקם מתחלה ע"מ ללמוד בהם. [רמ"א (שם)]. ואף לצורך יחיד מותר באופן זה. [מ"ב (סי"ק ט') ושעה"צ (אות ט') ע"פ המ"א והגר"א דלא כמשמעות הב"י דדוקא לצרכי רבים שרי. ועיי"ש בשעה"צ דלדברי המ"א מותר לכתוב משום דהוי דבר האבד, ולהגר"א הטעם משום דעת הרא"ה דס"ל דממזנין בס"ית להא דקיי"ל לכתב אדם תפילין ומזוזות לעצמו, וה"ה בשאר ספרים. ועיי"ש שפקע קל דברי הגר"א].

כתיבת תפילין ומזוזות לצורכו

כותב אדם תפילין ומזוזות לעצמו אפילו להניחן אחר המועד. [שו"ע (שם סעי' ג'). ורא"פ שאסור לעשות מלאכת אומן לצורך מצוה לענין תפילין ומזוזות התירו כי מצוה גדולה היא. [פמ"ג (סי' תקמה מ"ז סי"ק ד'). ובערוה"ש (שם אות ח') כתי טעם אחר כי הם מצות שהם חובת הגוף ואם לא יקיים אותם עובר בעשה, ולשיטתו או"ל שפסק החוסברים שהלטות ציצית במועד אסור, אבל לדין דמותר, ע"כ צ"ל כדברי הפמ"ג. ועי' עוד משי"כ בזה בדניי עשיית מלאכה לצורכי מצוה]. והדין כן אף כשיכול להשיג בהשאלה. [כ' מבואר בירושלמי (מו"ק פ"ג ה"ד) הובא ברא"ש בתשובה (כלל כג סי' ג') וכ"כ הרב פעלים (ח"ב סי' נ' וז' והנה הירושלמי)].

לצורך אחרים

אם כתבן כדי להניחן במועד [במקומות שנוהגין להניח בחוה"מ], מותר אף לצורך אחרים, אבל לצורך אחר המועד אסור. [רמ"א (שם) ומ"ב (סי"ק י' וטו)]. ומותר אף כשיכול לשאול מאחרים. [עי' משי"כ בזה לעיל].

שאר הכנות התפילין לצורך המועד או אחר המועד

אינו אסור לצורך אחר המועד כנ"ל רק כתיבה, אבל עשייתן מותרת. [רמ"א (שם)]. והטעם מפני שהוא צורך מצוה ואין בהם טירחא כל כך כמו בכתיבה. [לבוש (שם)]. ויש מי שאומר שרק הכנסת הפרשיות להבתים ותפירתן ולחתוך הרצועות ולהכניסן בתפילין מותר, אבל עשיית הבתים בעצמן אסור כהיא טירחא גדולה יותר מכתיבת הפרשיות אסור. [ערוה"ש (אות ט'). אולם מסתימת שאר הפוסקים משמע שזה שרי].

בשכר

אם עושה עבור אחרים אסור לקבל שכר. [שעה"צ (סי' תקמה אות יג'). וצ"ע אמאי החמירו בזה והרי מבואר לעיל שלצורך מצוה התירו קבלת שכר, וצ"ע כעת].

אין הסופר מוכן לעשות בהנם

אם צריך התפילין ואין הסופר מוכן לעשות בחינם יקח ממנו בשכר. [ערוה"ש (שם אות ז')].

אין לו מה יאכל

אם אין לו מה יאכל (עי' גדרו להלך), עושה לאחרים כדי פרנסתו. והיינו אפילו האחרים אינם לוקחים אלא להניחן אחר המועד מותר. [שו"ע (סי' תקמה סעי' ד') ומ"ב (סי"ק יג').

לצורך שמחת יו"ט

מותר לקבל שכר אף אם מוכר ע"מ שיהיו לו הוצאותיו יותר בריוח לשמחת יו"ט אבל כשאין צריך גם לזה שהוא עשיר אסור לעשות וליקח שכר [רמ"א (שם) ומ"ב (סי"ק טו)], ורא"פ שיש לו מה יאכל שבדרך כלל אסור לעשות מלאכה כאן שהוא מצוה הקילו כדי שיהיה לו יותר וכו' אבל באופן זה אין להקל רק במקום שהקונה לוקחו כדי לקיים מצות ציצית בחוה"מ עצמו אבל לא כשלוקחו בשביל אחר המועד. [מ"ב (סי"ק יד')].

כיון מלאכתו

אם כיון מלאכתו במועד בדיעבד אין לקנסו וכן באין לו מה יאכל שכותב בשביל אחר וכן כשכותב במועד בשביל אחר כדי שיהיה לו הוצאותיו יותר בריוח בכלם אין לקנסו בכל אופן ומותר לכתוב כיון שדבר מצוה הוא. [בה"ל (סי' תקמה על סעי' ג' ד"ה לעצמו)].

שטרי מכר וכדומה

לכתוב חשבוניות של הוצאות ומכירה בהקפה

מותר לכתוב חשבוניותו ולחשוב יציאותיו. [שו"ע (סי' תקמה סעי' ד')]. כי הוא דבר האבד כי אולי ישכח. [מ"ב (סי"ק יח)] ועל כן מותר לכתוב גם כתבים שכותבים כשמלוין על משכונות. [רמ"א (שם)]. כי הוא בכלל דבר האבד שמא ישכח ופשוט שהיה החשירות שמותר למוכרן בחוה"מ כגון שהם לצורך המועד. וכן מותר לחנוני לכתוב ההקפות שמקיף כדי שלא ישכח. [מ"ב (סי"ק יט)].

לצורך המועד

מותר לרשום רשימות שהם לצורך המועד וכן לרשום הוצרות שעשה אם צריך לחשוב מה שמוציא על המועד אלא שבאופן זה מותר רק מעשה הדיוט, וע"כ יכתוב אותו בכתב משיט"א ואם חשבוניותיו כתובים כבר רק שרוצה לסדרם אסור במועד. ואפילו בשאינם כתובים מכבר יראה עכ"פ שלא לכוין אותם במועד. [מ"ב (סי"ק יח)].

כתיבת שטרות

מותר לכתוב שטר קדושין ושטרי פסיקתא, גיטין ושוברים, דייתיקי (צוואת שכיב מרע), מתנות, פרוזבולין, אגרות שום ואגרות מזון (פירוש שטרי פסיקתא, שאדם פוסק לתת לבנו או לבתו כך וכך, ופירוש דייתיקי, שטר צואה דא תהא למיקם ולהיות; ופירוש פרוזבול, פרוז בולי ובוטי כלומר: תקנת המלוה שלא יאבד ממונו (ע"י שמיטה), ותקנה ללוה שמצא מי שילווה, ופירוש אגרת שום, ששמו ב"ד נכסי לוה ונתנם למלוה, ואגרת מזון, שמכרו ב"ד את הקרקע למזון האשה והבנות וכתבו מעשה ב"ד על זה, אי נמי שקבל עליו לזון את בת אשתו), שטרי חליצה ומיאונין ושטרי ברורין (שכותבין זה בורר לו פלוני לדיין וזה פלוני או שטרי טענתא מי שברח בממון אחרים מותר לכתוב עליו גזירות הדיינים והרשאה אבל אם הדבר בטוח שיחזור לעירו אסור) ופסקי דינין (שפוסקים הדיינין). [שו"ע (שם סעי' ה') ומ"ב (שם)].

כתיבתן ע"י מעשה אומן

הטעם להתיר כתיבת שטרות הנ"ל י"א שהוא משום שכל דבר המוזמן תדיר אף על פי שבכל פעם ופעם הוא דבר פרטי כצרכי רבים חשיבא ואפשר דמקרי צורך המועד הואיל שדבר זה צריכין להם במועד וי"א משום דהוי דבר האבד פן ימותו העדים או ילכו לחו"ל או ימות הנותן או הב"ד. [מ"ב (סי"ק כ)]. וממילא מותר אף מעשה אומן, מ"מ הנוכן לכתוב משיט"א, חוץ מגיטין. [שעה"צ (אות כה)].

כתיבת כתובה

י"א שמותר לכתוב כתובה במועד, כי הוא דבר האבד אולי יבואו לידי ערעור בהסכמת תנאיהם. [רמ"א (שם) בשם כל בן]. ויש אוסרים משום שהוא כשט"ח. [רמ"א (שם) בשם סמ"ק. ומ"ב (סי"ק כט)]. והלכה כדעה הראשונה. [מ"ב (סי"ק כט)]. ומ"מ במקומות שכותבין כל הכתובות בשוה אסור לכתוב כתובה אף למקילין, אבל תוספת כתובה מה שמוסיף הבעל מרצונו מותר. וכן הכותב בכתב משיט"א יש להקל אף במקומות שכותבים כל הכתובות בשוה.

[מ"ב (סי"ק כח - כט)].

שטר תנאים

כתיבת שטר תנאים במועד מותרת. [מ"ב (סי' תקמה סי"ק כא') כי הוא כמו שטר פסיקתא]. ומ"מ לכתוב בכתב משיט"א. [שעה"צ (אות כה)]. וזה דוקא שטר תנאים מפורטים ההתחייבות שבין שני הצדדים, אולם אם כבר כתבו קודם למועד "זכרון דברים" בו מפורטים ההתחייבויות, וכעת במועד מבקשים לכתוב שטר תנאים המקובל כיום בו אין מפורט ההסכם בין הצדדים, אלא רק יכתבו בו "כמדובר", אין לכתוב שטר כזה במועד. [הגר"ש"א זצ"ל (נשא יוסף ח"א סי' ק"א וח"ג סי' קלז)] דלא כא' מגדולי דורנו שכתי' להתיר לכתוב את התנאים מפני שזה מחזק את ההתחייבות, אולם דעת הגרש"א זצ"ל (שם) שאם קבלו בקנין, אפי' לא חתמו על שטר תנאים, חשיב כשידוך לכל דבר ואין מקום להקל לגבי ביטול השידוך, וק"ו במקום שהיה זכרון דברים וע"כ א"צ לחוק את ההתחייבות].

אגרת שלום

י"א שמותר לכתוב אגרות שלום שאדם שולח לחבירו, ואפילו על דבר פרקמטיא שאינה אבודה. [שו"ע (שם סעי' ה)]. הטעם מפני שאין אדם נוהר מאד בכתיבתו בתיקון וכמעשה הדיוט הוא ומקרי צורך המועד קצת מה ששואל בשלום חבירו דאלי"כ אסור אף מעשה הדיוט. [מ"ב (סי"ק ל') ועי' בשעה"צ (אות ל') בשם הריטב"א]. ולדעה זו מותר להמחבר לכתוב אפילו בלא שינוי. [מ"ב (סי"ק לא)]. ויש אוסרין בשאלת שלום, כי כל כתיבה מעשה אומן הוא.

[רמ"א (שם) בשם הטור. ומ"ב (סי"ק לב)].

מכתב להניני משא ומתן

לדעת המקילין לענין אגרות שלום מותר לכתוב אגרות על דבר פרקמטיא שאינה אבודה בלא שינוי. [שו"ע (שם סעי' ה') ומ"ב (סי"ק לא ולג)]. וכ"ש אם יוכל להגיע לו הפסד כשלא יכתוב שבודאי מותר. [מ"ב (סי"ק לג)]. ולבני אשכנז מותר ע"י שינוי כמבואר לעיל. ואף שהמנהג להקל ע"י שינוי מ"מ נכון למעט לכתוב אודות זה בחוה"מ כל מה שיוכל. [בה"ל (ד"ה אפילו) לחוש לדעת המו"ק שמחמיר להחשיב משיט"א גם כמעשה אומן].

שטר הוב

אין כותבין שטרי חוב במועד, כי יכול להמתין לכתוב את השטר אחר המועד. [שו"ע (סעי' ו') מ"ב (סי"ק לו)]. ואם כבר נתן לו המעות אפילו בפני עדים וקנין מותר לכתוב כי יש לחוש שאולי ימותו העדים ויכפור אח"כ. [מ"ב (שם)]. וכן אם אינו מאמינו מלוה ללוה והלוה צריך למעות בחוה"מ אפילו שאינו לצורך המועד אבל כשלוה לצורך אחר המועד אסור ואם לא ימצא אחר המועד מעות ללות מותר לכתוב כי הוא כדבר האבד, או שאין לו לסופר מה יאכל (עי' גדרו להלך), הרי זה יכתוב. [שו"ע (שם) ומ"ב (סי"ק לו)]. דעת הגרש"א זצ"ל (שש"כ (פס"ז) הנה עד) שגם הדואה שאינה כלל לצורך המועד, מ"מ אם זה סכום גדול אשר לא בנקל יכולים למצוא מלוה לסכום כזה, מותר ללוות בחוה"מ שהרי הלוה חושש שמא המלוה יתחרט או ימות, והו"ל כשטר מתנה שמותר לכתוב וממילא מותר להם לכתוב שטר ראייה].

שטר מכר

מותר לכתוב שטר מכירה במועד [רמ"א (שם סעי' ו)], כגון שמכר לו קרקע לצורך המועד (כגון שהיה צריך לחפור שם טיט לתקן תנורו לצורך המועד וכנ"ל בסימן תק"מ וכה"ג), אבל כשמכר קודם מועד אסור לכתוב במועד אע"פ שיש לחוש שיחזור בה כמז שטר אריסות שאסור כמבואר להלן [אם לא שהיה לו אונס או שלא היה לו פנאי לכתוב קודם מועד] והטעם דאף שיחזור המוכר או בעל השדה אין הפסד ללוקח או להאריס כי יכול לקנות שדה או לקבל באריסות במקום אחר. ואם המוכר צריך למעות ואין הלוקח רוצה ליתן לו כל זמן שאין כותב לו שטר מכירה נראה שמותר וכנ"ל לענין חלואה. [מ"ב (סי"ק לט'). ועי' בשעה"צ (אות מו) שתמה דלכאורה למה לא תתיר בשביל המוכר שמא לא יודמן לו קונה אחר כמותו, ואפשר דכשם שאמרין גבי לוקח שיודמן הכי נמי גבי מוכר, וכן משמע קצת מלשון התוספתא דרבנן אין חוששין כלל שמא יקדמנו אחר, לא לענין אריס ולא לענין בעל הבית, וה"ה בעניינו לענין מכר, ע"כ].

שטר אריסות וקבלנות

אבל אין לכתוב שטר אריסות וקבלנות שקבל קודם המועד. [רמ"א (שם סעי' ו')]. ואין זה נחשב דבר האבד כמבואר לעיל לענין שטר מכר. מיהו אם נאנס או לא היה לו פנאי לכתוב קודם

המועד מותר אף לענין חכירות וקבלנות. [מ"ב (סי"ק מא)].

לדון דיני ממונות

דנין דיני ממונות במועד [שו"ע (סעי' י'). ועי' במ"ב (סי"ק מט) דהיינו אם נתרצו הבע"ד לדון בס דאלו לכפות לפעמים אין יכול לכופ לבע"ד שיבאו בניסן ותשרי כדאיתא בחו"מ סימן ה' ע"ש], ואף משמתין למי שלא קיבל עליו הדין. [שו"ע (שם)].

לקבול בשביל חובותיו

מותר לקבול בבית הכנסת בשביל חובותיו בחול המועד. [ש"וע (סעי' יא) ומ"ב (ס"ק גא)].

כיון מלאכתו למועד (**אגרות שלום ופרקמטיא שאינה אבודה**)

אגרת שלום ודברי פרקרמטיא שאינה אבודה מותרים דוקא כשלא כיון מלאכתו במועד.

[מ"ב (ס"ק לא). ועי' בשע"ש (אות לא) שכן כתי בשולחן עצי שטים בראש הספר, דאפילו מעשה הדיוט וצורך המועד אינו מותר כי אם כשלא כוון מלאכתו במועד. וכ"כ לענין אגרת שלום בהדאי בספר שבלי הלקט (סי' רכה), ע"כ].

הובלת כלים ממקום למקום

לקיחת כלים מתיקון

מותר לקחת מבית האומן כלים שהם לצורך המועד, כגון כרים וכסתות וצלוחיות, אבל אין מביאין כלים שאינם לצורך המועד. [ש"וע (סי' תקלד סעי' ג)]. י"א שהאיסור הוא משום טרחא וי"א משום שיסברו שנתן לתקנו במועד ויאמרו שהאומן תקנו במועד ולפי"ז אפילו מבית לבית באותה חצר שאין טירחא ואפילו מאומן נכרי אסור להביא שיסברו שהבע"ה צוה לתקנו במועד. [מ"ב (ס"ק טז)].

אינו מאמינו

אם אינו מאמינו מניחן בבית הסמוך לו, ואם חושש שמא יגנבו, מפנן לחצר אחרת אבל לא יביאם לביתו, אלא בצנעה. [ש"וע (שם סעי' ג)].

אין לו מה יאכל

אם אין לאומן מה יאכל, מניחן אצלו. [ש"וע (שם)].

הבאת כלים לתיקון

י"א שאין מוליכין כלים לבית האומן אפילו לצורך המועד. [ב"ח וא"ר (סי' תקלד)]. ויש מקלים אם עושה כן לצורך המועד. [מאמ"ר (שם)]. והעיקר כדעה הראשונה. [מ"ב (ס"ק טז)]. ומ"מ לצורך מצוה אף שלא לצורך המועד שרי ע"י עכו"ם. [מ"ב (ס"ק טז) ע"פ הפמ"ג (א"א ס"ק ו)].

לשלוח המשקפים ומכשירי שמיעה לתיקון

מותר לתת לאופטיקאי בחוה"מ לתקן הזכוכית של המשקפים, אם יש לו צורך בהם. [אג"מ (או"ח ח"ג סי' עח) ובשבת הלוי (ח"ד סי' ריד) כתי' שאם מעכבים ראיתו והוא צורך גדול שרי. ודבריו לכאזי צ"ע דאף אם יש לא מספר שאינו גבוה מ"מ אינו רואה כ"כ בטוב ולא גרע מצרכי בגוף שהם בגופו ממש שמותר אף ללא צורך גדול. ועיישו באג"מ שכת' שמשקפי שמש אם הוא לו רק לתענוג אין לתקן, ואם מצד שענינו אינן בריאות ויקולקלו עיניו מחמת השמש מותר]. וכן מותר לשלוח לתיקון מכשירי שמיעה וכדו' למי שנצרך לכך. [נהרש"א זצ"ל (ש"ש"כ פס"ו הנה פח)].

לקחת מכוננית למוסך

עי' מש"כ בזה להלן בדיני תיקון מכונית במועד.

העברת דירה וכדומה

פינוי כלים

אין מפנין מחצר לחצר, אפילו מכעורה לנאה, ולא לפנות דירתו ולא לפנות כליו. [ש"וע (סי' תקלה סעי' א)]. משום טרחא. [מ"ב (ס"ק א)].

לצורך המועד

איסור זה הוא כשהפנינו אינו לצורך המועד, [ש"וע (סי' תקלה סעי' א)], אבל לצורך המועד מותר. [מ"ב (ס"ק ד)]. ואף בפרסיא שרי. [מ"ב (סס"ק ו)]. וגדר צורך המועד תלוי לפי ראות עיני המורה. [מ"ב (ס"ק ז). וכן פסק הערוה"ש (אות ד)].

גדר האיסור

אין איסור אלא כשעושה באופן של "פינויי" כגון הובלה וכדו' אבל לקחת מזוודה כשמתארח במקום אחר ורצונו להחזיר רכושו לביתו אפילו שאין בה צורך המועד אינו בכלל זה. והכל לפי הענין. [דהרי לא מצינו איסור לקחת צרכי אכילה וכדו' מבית לבית דרך רה"ר ואף בשבת וביו"ט שרי כמבואר בסימן שכ"ב סעי' ה' ותק"י סעי' ח'. ועי' במ"ב (סי' תקמג ס"ק ו) שמותר לתת לכובס עכו"ם לצורך של אחר המועד ומסתימת לשון שם מוכח שאפי' לקחת אותם לבית שלי הגוי מותר. וא"כ קשה הרי אין מפנין כלים מבית לבית תנן. ובאמת דברי המ"ב הם דלא כהר"טב"א (מו"ק יב: ד"ה אלא) שהשוה בין הסוגיות, וע"כ נקט לגבי כובס דאייירי בדליכא הולכת כלים אלא שפסק בבלב ונותן לו הכלים ברשותו של גוי קודם המועד דכל שאסור להוליך או להביא אינו אומר לגוי ועושה. שו"ר ש"כ"כ בעל הבאר משה (אות סט). וענין בשש"כ (פס"ו אות י' ובהגה מד) וענין מבקשי תורה (חוה"מ עמי' תשמ"ז)].

אינו עובר דרך רה"ר

אין מפנין מחצר לחצר דוקא דרך ר"ה דהוא מפורסם וא"כ אם יש פתח בין שתי חצירות מותר לפנות מזו לזו ואפילו דרך כמה חצרות מותר. [מ"ב (ס"ק ב)].

מבית לבית באותה חצר או בחצר אחרת

מפנה הוא מבית לבית באותה חצר. [ש"וע (שם)]. כי אין בזה טרחא כ"כ וגם הוא בצנעא ואפילו אותו הבית הוא של חבירו. [מ"ב (ס"ק ח)].

הבתים פתוחים למבוי

אם אין הבתים פתוחים לחצר אלא למבוי, יש אומרים שמבית לבית הסמוך לו, מותר. [ש"וע (סי' תקלה סעי' א)]. דבכלל צנעא הוא אבל מכאן ואילך אסור דהוי פרהסיא. [מ"ב (ס"ק ו)]. ויש מצדדים שאפילו לבית הסמוך אין לפנות אם לא שהוא מבוי שאינו מפולש. [ב"ח וביאור הגר"א]. ויש לחוש להחמיר. [כן משמע שהיא הכרעת המ"ב (ס"ק ו)].

חשש שגונב

אם מתיירא מחמת גניבה בחצר שדר שם, מותר אפילו מחצר לחצר המשתמר, ואפילו מעיר לעיר, בדבר האבד, שרי. [רמ"א (סי' תקלה סעי' א)].

פינוי כלי פסח לצורך מוצאי החג

מותר להצניע כלים של פסח במקומם בבית, מחסן וכדו' לצורך חול, אלא אם כן הדבר כרוך בטרחא מרובה מאוד. וזה בתנאי שאינו מפנה אותם מבית לבית אחר שאינו באותו בנין. [דמבואר לעיל שבאופנים אלו אין משום איסור של פינוי ממקום למקום במועד, כי אין בחוה"מ משום איסור הכנה לחול כמבואר לעיל].

להוביל סחורה ממקום למקום

אסור להסיע ממונו אפילו באותה העיר כנ"ל. [רמ"א (שם) וש"וע (סי' תקלח סעי' ג) ומ"ב (ס"ק יג)].

לעבור מדירה שאינה שלו לדירה פרטית

מותר לפנות מחצר של אחר לחצר שלו, ואפילו מנאה לכעורה. [ש"וע (שם סעי' ב)]. כי שמחה לאדם שיהיה דר בשלו (ולפנות כלים לחצר שלו אין להקל). [מ"ב (ז"ו)]. ומ"מ בזמנינו נהוג שלא להעביר דירה בחול המועד, כיון שהוא דבר שיש לו קול ויש בזה לזלזל גדול במועד, אמנם אם הדבר כרוך בהפסד גדול, כגון שמשלם שכר דירה ולא נגמר בגיינה של הדירה שעומד להיכנס אליה אלא בערב החג וא"א היה לעבור לדור בה קודם המועד יש להתיר להעבירה במועד כדי שיוכל להפסיק לשלם שכירות על הדירה הקודמת, והכל לפי ראות עיני המורה. [באר משה (ח"י סי' כח)].

מפני הנאה אחרת

דוקא באופן זה אבל מפני שאר הנאה כגון שהיה דר אצל חבירו בחדר אחד ואח"כ שכר לו בית מיוחד אף על פי שנוח לו יותר אסור לפנות דהא אפילו מכעורה לנאה אסור. [מ"ב (ס"ק ז)]. וכל זה אם דר אצל אחד בחדר בפני עצמו ועתה שכר בית עם כמה חדרים לעצמו אז אסור, אבל אם דר ביחד עם אחד בחדר אחד יראה דשרי לילך לחדר מיוחד, וכן שכר מחיה וכדומה, דהוי דבר האבד, וצריך להתישב בזה. [נשע"ש (אות ה) בשם הפמ"ג].

שלא יצטרך לבטל ת"ת

אף אם רוצה להעביר דירתו במועד ע"מ שלא יצטרך לבטל תלמודו לאחר המועד אסור כי אין זה נחשב לדבר האבד אא"כ הוא אדם שאינו מבזבז רגע מלימודו שהוא דבר שאינו מצוי בזמננו. [בעל האג"מ (מבקשי תורה חוה"מ עמי' תסה)].

דר בין העכו"ם

אם דירה ראשונה היה בין העכו"ם או דומה לזה יש להתיר לפי ראות עיני המורה. [מ"ב (ס"ק ו)].

פינוי אשפה

האשפה שבחצר אסור להוציא, אלא יסלקנו לצדדים, ואם נתרבה עד שנעשה חצר כרפת, מוציאין אותו לאשפה. [ש"וע (סי' תקלה סעי' ג)]. ובזמננו שהאשפה תוך הבית ואין בפניו שבה משום טרחא ודאי מותר לפנותה במועד. [הגר"ש"א זצ"ל (מבקשי תורה סי' קו) ועי' בשש"כ (פס"י"ח הגה כב)]. וכן בזמנינו מותר לפנות האשפה שברחובות שאם לא יפנו תראה העיר כרפת. ועוד שזה נחשב לצרכי רבים. [הגרנ"ק זצ"ל (חוט שני חוה"מ פ"ו עמי' רו)].

הערמה

להערים

לא יערים לטחון או לעשות (שכר) יותר, בכוונה, או אם יש לו קמח (או שכר ישן) לא יערים (לעשות אחר) ויאמר : מזה אני רוצה. [ש"וע (סי' תקלג סעי' א)]. ואף על פי שאוכל מזה שטוחן מ"מ הערמה היא שהרי אין צריך לזה. [מ"ב (ס"ק ז)]. ויש פוסקים המקילין בהערמה דיש לו ישן ואומר בשכר חדש אני רוצה ושותה גם מן החדש ואין למחות למי שרוצה לסמוך אסברא זו. [מ"ב (ס"ק ז)]. ומ"מ יש שכתבו דגם פוסקים אלו אינם מקילים אלא בזה דאין הערמה ניכרת שאין הכל יודעים שיש לו שכר ישן, אבל לא בטוחן חטים או עושה שכר ומערים לעשות יותר אלאחר יום טוב שהכל רואין שהוא טוחן הרבה כדרך שהוא טוחן בחול. [מ"ב (ס"ק ז). ועי' עוד במ"ב (סי' תקלו ס"ק ל)].

המאכל טרי יותר

אבל אם יש לו לחם, מותר לטחון (לפת) דפת חמה עדיף. [ש"וע (סי' תקלג סעי' א)]. והוא הדין בשכר, אם החדש עדיף, בלא הערמה שרי. [רמ"א (שם)]. אבל אם מתכוין להערים אף באופן זה אסור. [מ"ב (ס"ק ט)].

יש לו לחם נקי

אפילו יש לו פת נקיה מותר לאפות פת הדראה לצורך חוה"מ אף על גב דביו"ט אסור בחוה"מ שרי ובלבד שצריך עכ"פ ג"כ קצת במועד ועושה בהרוחה ואם יותר יותיר. [מ"ב (ס"ק ו)].

לאפות ולבשל לצורך מוצאי החג בשעת הדחק (פעודת ברית מילה אחרי החג)
בשעת הדחק כגון שלא יוכל לאפות תיכף לאחר המועד יש לסמוך להתיר לאפות ע"י שצריך קצת לפת אחד אף שמערים ועושה בכונה יותר כיון שאין הערמה זו ניכר כ"כ. [בה"ל (סי' תקלג) שיש לסמוך בזה אחאי מ"ד בסי' תק"ז ס"ו דגם בתנורים שלנו אופה אדם תנור פת אע"פ שא"צ אלא לביכר אחד, וכ"ש כשעושה פת או עוגה או גדול שאין בו אלא טורח אחד דשרי לכיו"ע].

מלאכה לאחר החג כשבידו להנאות ממנה במועד

מותר לעשות דבר לצורך אחר החג כשבידו להנאות מאותו דבר במועד, כגון מותר לצוד דגים כל מה שיכול לצוד, ומולח הכל במועד, שהרי אפשר שיאכל מהם במועד אם יסחוט אותם בידו פעמים רבות עד שיתרככו. [ש"וע (סי' תקלג סעי' ד)]. ואפילו הוא מוכח בודאי שהוא יותר מכדי הצורך למועד ג"כ מותר. [מ"ב (ס"ק יח)]. ובאופן זה מותר דוקא כי אין כל דג שוה בטעמו ועל כל צידה י"ל שמא ימצא משובחים ביותר והוא כבוד יום טוב. [מ"ב (ס"ק יח)]. ומותר לצודן בפרהסיא שניכר לכל שהוא לצורך המועד. [רמ"א (סי' תקלג סעי' ד)].

עבר והערים

אם הערים מותר בדיעבד כיון שאוכל עכ"פ קצת מן הקמח או מן השכר וכמו שפסק הש"וע בסימן תק"ג, ומיהו להמפרשים שפירשו שם שדוקא בהזיד, אבל בהערים אסור אף בדיעבד אפשר שה"ה כאן שאסור. [מ"ב (סי' תקלג ס"יק ו) ועיישו בשע"ש (אות ז) שנשאר בצ"ע בזה].

הערמה במקח וממקח

אין איסור הערמה במקח ומכר, ומ"מ יש מקומות שהחמירו בדבר. [כת' בהגהות אשיר"י (מו"ק פ"א סי' כד) בשם או"ז שאם הלוח ישראל מעות לגוי שלא ברבית על הסחורה ע"מ שאם לא יפרע אחר ח' ימים שתהא הסחורה קנייה אחר ח' ימים לישראל המלוה אפשר דמותר מ"מ יש להחמיר על העושה בו כפרקמטיא גמורה, עכ"ל. והטור (סי' תקלט) הבאי מתירין בזה כי עיקר הקנייה היא לאחר המועד וכת' ע"ז שאינו נראה להתיר שא"כ מותר כל משא ומתן שהם יערימו לעשות כן. ועי' בשו"ע (שם סעי' ז) שהביא שיש מתירים ויש אוסרים. וביאר המ"ב (ס"ק כז) שהאוסרים ס"ל שאם אתה מתיר לעשות כן יתירו כל מו"מ שבעולם ויערימו שלא יהיה המקח חל אלא אחר המועד ובתוך המועד יהיה הלואה, ולדינא בדאי טוב להחמיר כהיש אוסרין ומ"מ אין למחות ביד המיקל וסומך על דעה ראשונה מאחר שבאמת אין כוונתו להערים, ע"כ. ומשמע שדוקא במקום שיש לחוש שיבואו לפרוץ גדר החמירו)].

קבלת שכר במועד

עושה מלאכה לצורך המועד

אפילו מלאכות המותרות כגון דבר שהוא לצורך המועד שינוי וכן ההדיוט שהתירו לו לתפור כדרכו וכן כמה דברים שאסרו משום טרחא אף שאינה מלאכה ממש, אינם מותרות לעשותן אלא לעצמו או לאחרים בחנם, אבל בשכר, אסור. [ש"וע (סי' תקמב סעי' א) ומ"ב (ס"ק א), שע"ש"א (סי' תקמא אות טז) ובה"ל (סי' תקמא ד"ה אלא בעינן) דלא כהכל בו המיקל לצורך המועד]. והטעם שאסרו חז"ל להיטו כי קבלת שכר במועד הוא כעובדא דחול. [מ"ב (ס"ק ב)]. ועי' להלך.

אינו נותן שכר קצוב

אם אינו נותן לו שכר קצוב, אלא אוכל עמו בשכרו, מותר [ש"וע (סי' תקמב סעי' א)], כי באופן זה שוב לא הוי כעובדא דחול ומותר לצורך המועד. [מ"ב (ס"ק ב)].

אין אחר מוצן לעשות בחנם

י״א שאם א״יא לו לבעה״ב לעשות המלאכה אלא ע״י אחרים והם אינם מוכנים לעשותה בחנם מותר לו לשלם להם מאחר שהיא מלאכה לצורך המועד. ולמעשה אין להקל בזה אלא בשעת חדחק. [מ״ב (סי׳ תקמב ס״ק ב) ע״פ הריטב״א, וּמלוּטוּ משמע שלא סמך על שיטה זו אלא בשעת הדחק. וכן הובא דעת הריטב״א בבה״ל (סי׳ תקמא סד״ה אלא בעינן) וכתב שלא מצא חידוש במקום אחר. ועי׳ עוד בבה״ל (סי׳ תקמב ד״ה רדב) שמשמע שסופקים על שיטה בצירוף עוד צדדים, אבל לכתחלה יש להחמיר].

מקבל שכר בהבלעה של שאר ימות השנה

אם מקבל שכרו עבור עבודתו במשך תקופה מסוימת ובתוכה חוה״מ כגון שהוא עובד בשכר חדשי אין איסור לקבל שכר על ימי המועד, כי התשלום עבור ימי החג הוא בהבלעה, ואף אם נגמר החודש באמצע החג ושוב מתחיל חודש אחר מותר. [נש״יכ (פס״ו אות מ)]. ומ״מ דבר הקובע מה בכלל הבליעה איננו איפוא אם התשלום הוא בעבור ימי החול יחד עם ימי חוה״מ, אלא אם אמנם הצדדים רואים את העבודה כהמשך א׳ המשתרע על תקופה שבתוכה ימי חול וימי חוה״מ, חישוב שכר יום יומי, שלא במסגרת תקופת עבודה צפויה מראש, מעניק חשיבות יחודית לכל יום ויום, לרבות לימי חוה״מ, כך שלא ניתן ליחס את התמורה למכלול הימים שהחוה״מ נבלעה בתוכם. [נש״יכ (פכ״ח אותיות סב-סד)]. לפיכך מורה פרטי או כל עובד אחר מותר לו לקבל שכר גם בעבור עבודתו בחוה״מ אם הוא עובד בקביעות בשכירות מחייבת גם אם התשלום הוא לפי חישוב מספר השעות, ובכללן השעות שהוא עובד בחוה״מ. [נש״יכ (שם אות שה)].

מקביל בהבלעה של הוצאות המלאכה

אם מקבל שכר בהבלעה של הוצאות אחרות כגון שבא במכונית וצריך לשלם לו עבור הדלק יכול להבליע לו שכר הפעולה. [נש״יכ (פס״ו הגה מג וסוף הגה סדז)].
שכר על מלאכת אוכל נפש

לצורך מלאכת או״נ אם אין מצוי לו אנשים שירצו לעשות לו בחנם יוכל להקל ליתן להם שכר. [בה״ל (סי׳ תקמב על סע׳ א ד״ה אפילו)]. וכן העושה עבור אחרים מעיקר הדין מותר לו לקבל שכר תמורת עבודתו, ומ״מ טוב אם אפשר שיעשנה בחנם. [כן משמע מהבה״ל (שם)]. אמנם אם עושה כדי שיהיה לו יותר כסף להוצאת שמחת יו״ט, מותר לו אף לכתחלה לקבל שכר. [הגרשז״א זצ״ל (נש״יכ פס״ו הגה לח) מידי דהוה לצורך מצוה ביו״ט דכה״ג התירו כדי שיהיו לו הוצאות יותר בריוח לשמחת יו״ט].

שכר על מלאכה של צרכי הגוף

קבלת שכר לצרכי הגוף דינו כקבלת שכר במלאכת או״נ. [שהרי דין צרכי הגוף כצרכי נפש כמבאר לעיל בשם הריטב״א והבה״ל].
לצורך דבר האבד

דבר האבד מותר לעשות אפילו בשכר קצוב, אפילו אם עושה מעשה אומן שלא לצורך המועד [ומ״א (סי׳ תקמב סע׳ א) ומ״ב (שם ס״ק ה וסי׳ תקלו ס״ק נח)], כי כמו שהתירו לבעה״ב ליתן מלאכתו לפועל שאין לו מה לאכול ואף כשהוא שלא לצורך המועד התירו לבעה״ב כדי שיהיה טובה לפועל ה״נ יש להתיר לפועל ליטול שכר בשביל טובת בעה״ב. [מ״ב (ס״ק ד)]. ויש מפקפקים בהיתר זה. [בה״ל (סי׳ תקמב ד״ה דבר אבד)]. ועל כן אם יכול למצוא עכו״ם לזה נכון שלא ישכור ישראלים. [מ״ב (ס״ק ה) ובה״ל (סי׳ תקלו ד״ה לבצרו)].

יכול לעשות ע״י עכו״ם בשכר או ע״י ישראל בחנם

אם יכול להשיג עכו״ם בשכר או לישראל בחנם לא יעשה ע״י ישראל בשכר. [מ״ב (שם ס״ק ה)]. ואם יכול לעשות ע״י ישראל בחנים או ע״י נכרי בשכר מסתבר שעדיף שיעשה ע״י נכרי בשכר. [הגרשז״א זצ״ל (נש״יכ פס״ו הגה קסא)].

מלצר

מלצר מעיקר הדין רשאי לקבל שכר במועד. [כי זה בכלל צורך או״נ ועכ״פ לא גרע ממכשירי או״נ שמותר לקבל עליהן שכר. וכן פסק הגרניק״ צ״ל (חוט שני חוה״מ עמי ר)].

מטפלת (שומר טף)

מטפלת (שמר טף) מעיקר הדין מותרת לקבל שכר במועד. [בעל הבאר משה (זכרון שלמה תשובות אות יב) ושש״יכ (פס״ו הגה קס) כיוון ששמירת הגוף דינה כאוכל נפש].

עובד נקיון

עובדי נקיון בבתיים ומקומות ציבוריים רשאים לקבל שכר. [כי נקיון בכלל צורכי הגוף. וכעין זה מבואר בבה״ל (סי׳ תקמ ד״ה סדקים) בשם הריטב״א. ואף כשעושה דבר שאינו בכלל זה רשאי לקבל שכר כי הוא בהבלעה].

רופא

רופא מותר לו מעיקר הדין לקבל שכר כי צרכי הגוף כדין מלאכת אוכל נפש. [בעל הבאר משה (זכרון שלמה תשובות אות יב) ושש״יכ (פס״ו הגה קס)].

ספר וכוונם

ספר וכוונם באופנים שהותר להם לספר ולכנס (כמבואר לעיל) מותר להם לקחת שכר. [כן מצדד בבה״ל (סי׳ תקמב ד״ה אפילו). ולענין ספרים (וכן שאר תיקוני הגוף) נראה שבדואי אפשר להקל. שהרי מבואר לעיל בשם הריטב״א שצורכי יפוי כצרכי או״נ. והובא בבה״ל (סי׳ תקמו), וכן פסק הורע אמת (ח״ג סי׳ נח) ע״פ הריטב״א].

קבלת שכר על אריגה במועד

סריגה המותרת כגון להדויט או לאומן כשעושה מעשה הדיוט אינו מותר כ״א כשעושה אותה לעצמו או בשביל אחרים בחנם אבל כשעושה אותה בשביל אחרים בשכר אסור אף שהוא לצורך המועד אם לא שאין לו מה יאכל כמבואר להלן בדיני קבלת שכר במועד [מ״ב (ס״ק טז)]. ומ״מ אם הבגד קרוע ביותר שאם לא יתקננו יקרע לגמרי על ידי לבישתו, והוא צריך לו במועד, כיון שהוא בכלל דבר האבד מותר לתקנו אף בשכר. [שעה״צ (אות כה)].

מלאכות לצורך מצוה

כל מלאכות המותרות (אפי׳ מכשירים) אם הם גם לצורך מצוה מותר ליטול שכר. [נעי בתוסי (מו״ק ו. ד״ה מוולי מובא בב״י ססי׳ תקמד) שפועל אפי׳ יש לו מה יאכל רשאי לקבל שכר לצורך מצוה. והביאו הב״י (ססי׳ תקמד). וכן פסק הבה״ל (רסי׳ תקמב סד״ה אפילו וסי׳ תקמד ד״ה צרכי רבים)]. ועי׳ לעיל בדיני עשיית צרכי מצוה ובדיני כתיבה לענין קבלת שכר על עשיית ציצית ועל כתיבת תפילין.

לשכור תזמורת לשמחת בית השואבה

מותר לשכור תזמורת לצורך שמחת בית השואבה בחוה״מ סוכות וכיוצא בזה. [כי מותר לתת ולקבל שכר במקום מצוה כנ״ל].

דמי שדכנות

שדכן שעשה שידוך בחוה״מ מותר לו ליטול שכר שדכנות. [הגרש״א זצ״ל (מבקשי תורה עמי תשמח) משום שאין זה מלאכה אלא מצוה].

מלאכה לצרכי רבים

כל מלאכות (אפילו מכשירים) המותרות לצורך רבים (אף שאין בהם צורך מצוה) מותר ליטול עליהם שכר. [נעי בבה״ל (סי׳ תקמד ד״ה צרכי רבים)].

נתינת ימי חופשה לפועלים בימי חוה״מ

בעל מפעל וכדו׳ המשלם לפועליו משכורת חודשית ואם לא יעבדו בחוה״מ נמצא שמשלם על ימים אלו בחינם, אם אינו יכול לנכות להם ימים אלא מימי חופשתם, הדבר בכלל דבר האבד ומותר להעסיקם בחוה״מ. [נערוה״ש (סי׳ תקלג אות ג), מהרש״ג (ח״ב סי׳ עח) ובעל האג״מ (מבקשי תורה ספר בזכרון עמי תסה). וכן נקט החזו״א (שלמי תודה חוה״מ עמי תתס) מעיקר הדין אלא שבמקום שהלכות חוה״מ רפויות בידי אדם יש להחמיר טפי. והגרשז״א זצ״ל (שש״יכ פס״ו הגה מ) מפקפק בזה כיון שימי חוה״מ ידועים מראש ועי״כ כשמחשב כמה שכר ישלם לפועליו לפי מספר ימי העבודה שיש בשנה, עליו לחשבן ימים אלו שלא יעבדו].

קבלת ימי חופשה בחול המועד

עובד עצמאי חייב להשתדל לכוון את ימי החופשה שלו לימי חול המועד, ואף עובד שכיר הזכאי לחופשה חייב להשתדל לקבל חופשה בימי חוה״מ. [בעל האג״מ (זכרון שלמה תשובות אות יח)]. ואין לו להביא בחשבון שבקחתו חופשה בימי חוה״מ הוא מפסיד את שעות העבודה המקוצרות הנהוגות בחוה״מ במפעלים ובמשרדים רבים, שכן הפסד זה אינו נחשב לדבר האבד. [הגרשז״א זצ״ל (שש״יכ פס״ז אות יד והגה מח)]. אבל אין העובד השכיר חייב להפסיד יום עבודה נוסף, דהיינו אם המעביד מתנה מתן כל יום חופה בחוה״מ בויתור על שני ימי חופשה בימות החול, שכן יהיה בשבילו בזה משום דבר האבד. [הגרשז״א זצ״ל (שם והגה מט)].

רצון העובד לקבל החופשה בקיץ כדי שיוכל ללכת לים וכדו׳

י״א שאם רצון העובד לקבל חופשה בקיץ בכדי שיוכל ללכת לים וכדו׳, והוא יודע שע״ז יצטרך לעבוד בחוה״מ, מצד מדת חסידות עדיף לא לקבל החופשה בקיץ כדי שלא יצטרך לעבוד בחוה״מ, אבל מצד הדין אין איסור. [בעל האג״מ (זכרון שלמה תשובות אות יח)]. וי״א שמצד הדין אסור לו באופן זה לקבל חופשה בקיץ. [בעל הבאר משה (זכרון שלמה תשובות אות מא). ועי׳ בשש״יכ (פס״ז הגה מז) שכתב שאם יש לאדם חופשה ימים מספר מתחילת השנה ״שלהם״ ובא חג הפסח לפני עונת הקיץ, שלכל הדעות אומרים שלעת עתה אין לו לעשות חשבונות לעבוד בחוה״מ פסח בכדי שיוכל לצאת לים וכדו׳ בימי הקיץ, כי זה נחשב טפי למכוון מלאכתו למועד, משא״כ אם לעי״ע יש לו החופשה בקיץ ורצונו לצאת לים וכדו׳, אלא שאז יצטרך לעבוד בחוה״מ סוכות, דיש מקום לומר דלעת עתה אינו מחויב בעשיית חשבונות ולא לצאת לחופשה, אלא כעת הוא יכול לצאת לחופשה, ואם אחי״כ לא יקבל חופשה נוספת בחוה״מ הוא אנוס, עי׳ סי׳ ק״ח סע׳ ח, מי שהוא טרוד בו, עי״כ].

אין לו מה לאכול

פועל שאין לו מה יאכל

כל מלאכה (אפילו שלא לצורך המועד וגם כדרכה) מותר לעשותה על ידי פועל שאין לו מה יאכל, כדי שישתכר וירויח. [שו״ע (סי׳ תקמב סע׳ ב) ומ״ב (ס״ק יז)]. ופועל זה הוא מי שאין לו כלל לאכול אבל אם יש לו לחם ומים אסור לו לעשות מלאכה. וי״א שאפילו יש לו רק שאין לו צרכי יום טוב גי״כ מותר לו לעשות מלאכה. [מ״ב (ס״ק ז)]. ועי׳ בבה״ל (ד״ה מה יאכל) שהוכיח מירושלמי להחמיר בזה]. ולכל הדעות אף אם יש לו כלי בית למכור מותר לעשות מלאכה ואינו מחוייב למכור כלי ביתו אבל אם יש לו סחורות ויכול למוכרם אסור לו לעשות מלאכה. ומלאכה שמקבל בשעה שאין לו מה יאכל מותר לקבל שכר אפילו הרבה יותר מכדי אכילתו אבל אחי״כ אסור לו לקבל לעשות מלאכה אחרת בשל אחרים. [מ״ב (ס״ק ח)].

לצורך בני ביתו

אם יש לו אשה ובנים קטנים שחייב במזונותם עושה גי״כ כדי פרנסתם היום ואף עושה לצורך אותם שאינו חייב לזונם. [בה״ל (סי׳ תקמב ד״ה עי״ל)].

בצנעה

פועל שאין מה יאכל צריך לעשות בצנעה כי הרואה לא ידע שהפועל הוא עני כ״כ. ומ״מ אם א״א לו לעשות בצנעה מותר לו לעשות בפרהסיא כיוון שאין לו מה לאכול כלל (אבל אם יש לו מה לאכול ורוצה להרויח לשמחת יום טוב, וכדעת היש אומרים הנ״ל, אין לו להקל בכל אופן בפרהסיא). [מ״ב (ס״ק ז) ושעה״צ (אות יד)].

מלאכה כדרכה או בשינוי

מי שאין לו מה יאכל מותר לו לעשות המלאכה כדרכו בלא שינוי [שו״ע (סי׳ תקלו סע׳ טו) ומ״ב (ס״ק נב)] ומ״מ אין לו לעשות אלא לפי מה שהוא צריך לאכילתו. [מ״ב (ס״ק נב). ואם הוצאה אחת הוא לעשות אותה מלאכה להרבה או מועט, עושין אפילו הרבה מפני המועט, שהכל כצורך המועד הוא (כי הוא בכלל דבר האבד). [שעה״צ (אות מט)].

יכול להשיג אצל אחרים

כשהתירו למי שאין לו מה יאכל לעשות מלאכה, אפי׳ מוצא בשוק לקנות אין מצריכין אותו ליקח מן השוק. [שו״ע (סי׳ תקלו סע׳ טו)]. וכן אין מחייבין אותו לשאול מחבירו. [מ״ב (שם ס״ק נא)].

כתיבת תפילין ועשיית ציציות

עי׳ מש״כ בזה לעיל.

מלאכה עבור עכו״ם או מומר

מלאכה לצורך עכו״ם או מומר

אסור לעשות מלאכה עבור עכו״ם אפילו בחנם. [חיימ״א (כלל קו אות יא) משום שהמיעוט דלכם הכתוב ביו״ט קאי גם על חוה״מ. וכן משמע מהמ״ב (סי׳ תקלא ס״ק טו) וכן פסק הכה״ח (סי׳ תקמב אות ב)]. ומומר המחלל שבת בפרסיא דינו כעכו״ם. [אגמ״י (ח״ה סי׳ כ אות ז) ובאר משה (ח״ז סי׳ קד ד״ה ולענין)]. ועל כן אין היתר לבשל עבורם אא״כ מבשל עבור ישראל ומרבה בשבילן באותה קדרה לפני שמניחה על האש. [חיימ״א (שם) והגרש״א זצ״ל (שבות יצחק ח״י״א עמי קטא). אולם נראה שלסוברים שאמרינן הואיל גם בחוה״מ אין בזה איסור תורה לכונעו]. ואפילו הוצאה והבערה שהם מלאכות שאין בהם טורח אסור. [הגרש״א (לשכנו תדרשו ח״א עמי רצז) כי אף מלאכות קלות אסורות שלא לצורך המועד. והגרשז״א זצ״ל (שש״יכ פס״ח הגה קו) כי לדעתו מלאכות קלות מותרות שלא לצורך המועד. ודעת בעל האור לציון זצ״ל (פתחי מועד עמי סב) שאף למקילין במלאכות קלות לצורך נכרי אסור כי יש איסור משום ״ללם״ ולא לעכו״ם דקי גם על חוה״ימ]. ויש מקילין בזה. [הנהגות חכמת שלמה (ססי׳ תתקל) ושבט הלוי (ח״ח סי׳ קכה). ועי׳ בשש״יכ (פס״ח בגב קטא)]. ואף למחמירים אם באו עכו״ם יש חשש תיחול השם מותר כי אין לך צורך גדול יותר מזה, וחו בכלל לדבר מצוה. [רב פעלים (ח״ב סי׳ יז) וכו׳; שם ועדיף מדין התפילין, כי שם אפשר לשאול במועד תפילין מחבירו בתורת טהלה. אלא דעייש״ש שמיייר בגוונו בשביל צורך ישראל ומחמת נתינתו לעכו״ם יצטרך לבשל עוד פעם לצורך ישראל. ומ״מ מסתבר לפי טעמו ש״ה בגוונו ידיון]. וכהרב פעלים הביא הכה״ח (שם אות ב)]. ומ״מ אם יכול לעשות דרך היתר כגון ע״י ריבוי בשיעורים יעשה כן. [באר משה (ח״ז סי׳ קד)].

אמירה לעכו"ם **שיעשה עבור עכו"ם** (**למחמירים לעיל**)

מותר לבשל עבור עכו"ם עיי' עכו"ם אחר ואין משום איסור אמירה לעכו"ם, כי בישול של עכו"ם עבור עצמו או עבור חברו. [כי החשיב או"י כלפי עצמו, וכן מבואר בפמ"ג (סי' תקיב א"א ס"ק א) לענין יו"ט דעכו"ם חשיב נפש לענין זה. וכן הוא באבני מילואים (סי' ב) לענין יו"ט וק"ו לענין חוה"מ. ושם העירוני שכ"כ בישועות יעקב (סי' תצה סס"ק ד) שאין איסור לומר לעכו"ם לבשל עבור עצמו או עבור עכו"ם אחר, כיון בבישול ביו"ט לצורך או"י מותר. ובד"ר זן כתב באור שמח (יו"ט פ"א הי"ז). ובמנח"י (ח"ב סי' קיח וחד"י סי' מז אות ב) כתב להקל לענין יו"ט עיי' עכו"ם משום דהוי שבות דשבות כי הבישול עצמו אינו אלא מדרבנן כי אמרינן הואיל, ומ"מ עיי"ש שס"ל דיש להחמיר לבשל עיי' הנכרי דוקא באותה קדירה שמבשל בשביל ישראל (באופן שאין משום איסור בישול עכו"ם) כי יש סוברים דליכא סברת הואיל בהע"ג, עיי"ש משי"כ על דעת הישוע"י אלא שחספר לא היה תתי"ח כמ"ש שם. ועי' עוד בבה"ל (שם ד"ה אסור להזמינו) בדמקום איבה פעמים שמותר להקל ולהזמין.

ובד"כ זה נוגע בנ"ד. וכן הגרשז"א זצ"ל (שלחן שלמה סי' תקיב הגה ז) כת' להתיר ולא ביאר טעמו].

מורמ"א העושה מלאכה לצורך עצמו

למומר עצמו מותר לעשות מלאכה במועד ועל כן מותר לתת לו ואין בזה משום לפנ"ע.

[צ"ח (ח"ח סי' יז אות ב) לענין מלאכת יו"ט וק"ו לענין חוה"מ, וכת' שזה מותר מסבאר, דאלי"כ הרי יהא זה כתרי חומרא דסתרי אהדדי, ומצד א' לא מבשלים עבורו מפני שכוללים אותו בכלל המיעוט דכלם ולא לעכו"ם ומצד ב' לא ניתן גם לו לבשל לעצמו. וממנפ"ש אם הוא ישראל הרי מותר לנו לתת לו לבשל, ואם הוא עכו"ם הרי עכו"ם מותר בכלל לבשל. וכן דעת הגרש"א זצ"ל (לקט הל' יו"ט פ"ג הגה ג) והגרנ"ק זצ"ל (שם אות ב)].

אינה שות"מ של זמנינו

אלו שאינם שות"מ בזמנו דנים כאנוסים וכתינוקות שנשבו כי מגדלים אותם על כך. [חזו"א (יו"ד סי' א ס"ק כח). ואע"פ שדעת הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' תקיב הגה ד) והאור לציון (ח"ג פ"י"ט אות ג) אין דינם כתינוקות שנשבו וכן מצד השבט הלוי (ח"ב ססי' קעב) נראה שבנ"ד יש להקל כי להרבה פוסקים דין מלאכת חוה"מ מדרבנן, ועוד שיש סוברים שאין איסור כלל כשעושה לצורך עכו"ם ועוד דלסוברים דאיכא הואיל בחוה"מ קיל טפי. כמו כן בדרך כלל המבשל עבורם עושה זאת כי הן אורחים ומשפחה ועליו לכבדם או להכיר טובה ולא גרע מיו"ט המועד. והארכנו בזה בס"ק (שמעטא עמקתא גליונות ה', רל"ט ר"א ושי"ח)].

מלאכה וקבלנות ע"י עכו"ם

אמירה לעכו"ם

כל דבר שאסור לעשותו אסור לומר לאינו יהודי לעשותו. [שו"ע (סי' תקמג סע' א)]. כי עשו חז"ל מועד לזה כשבת ויו"ט. [מ"ב (ס"ק א)].

לצורך מצוה

אם הוא צריך בחוה"מ לצורך מצוה מותר ע"י עכו"ם. [מ"ב (שם ס"ק א ושעה"צ סי' תקמד אות י) כי יש מתירין אפילו בשבת עיין סימן ש"ז ס"יה].

אם לא ישכור עכשיו יצטרך לשלם ביוקר גדול

ע"י משכ"ל בזה לעיל דיניו במשא ומתן.

לצורך מצוה

יש מי שאומר שמותר לומר לעכו"ם לעשות מלאכת דבר האבד כשהיה אפשר לעשותה קודם לכן. [שד"ח (מע' חוה"מ סוף אות ב) בשם שו"ת פאת נגב (סי' ז)]. ויש להחמיר בזה. [הגרנ"ק זצ"ל (חוט שני עמ' קצח) כי כן משמעות הישו"ע בסי' תקמ"ג שסתם כל דבר שאסור לעשותו אסור לומר לאינו יהודי לעשותו].

הנאה ממלאכה שעכו"ם עשה עבור ישראל

עכו"ם שעשה בחוה"מ מלאכה בשביל היהודי, מותר להנות ממלאכתו במועד. [כה"ח (סי' תקמג אות ה וסי' תקלח אות כג) והובא בשש"כ (פס"ח אות ל)].

קבלנות במלאכה במחורב

אינו יהודי שקבל מערב יום טוב לבנות ביתו של ישראל בקבלנות, אסור להניח לעשות בחול המועד. [שו"ע (שם סע' ב)]. אף שהוא בקבלנות ולא בשכיר יום וגם אינו מצויהו שיעשה במועד ועל דעת עצמו עושה כדי לגמור במהרה את מלאכתו בכל אופן אסור שהרואה יאמר שהוא שכיר אצלו. [מ"ב (ס"ק ג)]. ואפילו אם עושה חוץ לתחום אסור. [שו"ע (סי' תקמג סע' א)]. לפי שהולכין לשם בני אדם ויראו המלאכה ויאמרו בשליחות ישראל עושה משא"כ בשבת ויו"ט. [מ"ב (ס"ק ד)]. ועי' עוד בזה להלן.

רבים בונים יחד – בנין צבורי

כשרבים בונים יחד את הבנינים מותר לבנות ע"י עכו"ם גם כשאין זה מנהג העיר, וזה בשעת הדחק כגון שזקוקים לבנות מחמת שריפה שפרצה עליהם וכדו'. וכמו כן מותר לבנות בשעת הדחק (כגון שיש חשש שתבטל הבנין לגמרי) מבנה המיועד לרבים כגון בית הכנסת, מוסדות ציבור וכדו'. [נובי"ח (תנ' או"ח סי' קג), חת"ס (או"ח סי' ס) ודעת לורה למהרש"ם (סי' תקמג על סע' ב) ע"פ המ"א (שם הל' ס"ד) בשם לסמוך על הדיוט בשו"ע (יו"ד סי' קמא סע' ד) בשבשל רבים ליכא חשדא. והובאו דברי המ"א במ"ב (סי' רמד ס"ק יג) גם לענין בנים בית הכנסת].

שכיר שבת, חדש, שנה

אם היה האיננו יהודי שכיר חודש שכיר שנה ועקב הימנעותו ממלאכה במועד נמצא שדמי השכירות ששולמו עבור כל השנה נפסדים במקצת, אע"פ שאסור להעסיקו במועד, מ"מ ניתן לעשות דרך היתר בלא תפיסד, והיינו שלפני יו"ט (ולמקילים להלן אף בחוה"מ) ימכור לו הסחורה שעושים בה המלאכה, ושוב נחשב כעכו"ם העושה בשלו, ונכון שלא עשה בבית ישראל רק בבית העכו"ם. [א"א (בוטשאטש מהדו' תנ' סי' תקמא)].

מנהג כל אותה מדינה בקבלנות

אם דרכן של רוב העיר לבנות בקבלנות, י"א שאין מקום לחשד. ויש מחמירים. [ע"י בבה"ל (סי' רמ"ד על סע' א ד"ה או לקצור) ומ"ב (סי' תקמג ס"ק ג). ועי' במהריט"ץ (סי' פו) הובא בתשורת ש"י (תנ' עמ' כא) שלא צריך כל המדינה אלא סגי ברוב. ועי' עוד בשמן רקח (או"ח סי' ו) שלא צריך מנהג כל המדינה אלא די אם מנהג של עיר זו לעשות כן אם לא ידוע לאורחים הבאים לכאן של מי הוא הבנין למרות שידעים שהוא בנין של ישראל מותר. [ובזמנינו מחמת שכמעט מנהג כל המדינות הוא כך, לכל הדעות אין להתיר. [גא"מ (או"ח ח"ג סי' לה)].

הבונה עובר בקבלנות והפועלים הם שכירים

קיבולת נקרא אם כל הוצאות הבניה הוא רק בקבלנות אבל לא כשהקבלן הבונה בלבד הוא קבלן ושאר שכירים שתחתיו הם לפעמים שכירי יום. [בה"ל (סי' רמד על סע' א סד"ה או לקצור) בשם האחרונים]. והכונה בזה שאותו בעה"ב המיזם את הבניה דרכו לשכור לפעמים בעצמו את השכירים שתחתיו לשכירי יום ולכל לא נקרא באופן זה "קבלנות" על הבניה זו, אבל אם הדרך הוא תמיד שאין בעה"ב יודע כלל מכל עסק רק שהוא שוכר את הקבלן הבונה והקבלן הבונה בעצמו דרכו לשכור לפעמים שכירי יום תחתיו גם זה בכלל קבלנות. [בה"ל (סי' רמד על סע' א סד"ה או לקצור)].

מספיק לו החומרים

אף אם הישראל נותן לעכו"ם הקבלן את צרכי העבודה כגון ברזלים וכדו', נחשב קבלנות.

ומי"מ לא יתן לו במועד עצמו. [גר"ז (סי' רמד אות כ וקוי"א ס"ק י) לענין שבת].

בנו באיסור

אם בנו באיסור כיון שהוא בקבלנות ולא בשכיר יום מותר לדור במקום שבנה. [מ"ב (סי' תקמג ס"ק ג)].

שדה באריסות

פעמים ציוייר היתר אף במחובר כגון שנתן לו שדה באריסות (מקבל אחוז מסוים מרווחי התוצרת של השדה) מותר להניחו לעשות במועד כי עושה על דעת עצמו ולא יבואו לחשוד בו שהוא שכיר יום כי הכל יודעין ששדה עומדת לאריסות ואפילו נכרים בני ביתו של ישראל האוכלים אצלו מסייעים להאריס במועד בכל אופן מותר כיון שאין הישראל נותן להם שכר על כך נמצא שאין באים בשליחותו. [מ"ב (ס"ק ח)].

מראית העין במקום הפסד

במקום הפסד גדול לא גזרו על מראית העין ואף אם לפעמים הוא הפסד מועט מ"מ במקום שעל הרוב דרך להיות הפסד גדול לא חלקו חכמים והתירו לגמרי גזירה זו של מראית העין. [גר"ז (סי' רמד אות יד)]. וכן במקום שהזמדן שיצטרך להפסיד משום איסור מראית אינו צריך להוציא כל ממונו אלא דינו כהידור מצוה שאינו מחויב אלא עד שליש.

[מהרש"ם (ח"א סי' ח), עיי"ש שהוכיח כן מהתוס' (סוכה ל: ד"ה וקרקע)].

קבלנות במלאכה שאינה של קרקע

אינו יהודי שקבל מערב יום טוב מלאכה בתלוש קודם המועד, בקבלנות, לעשותה בתוך ביתו של אינו יהודי, מותר. [שו"ע (שם סע' ב)]. כי בזה שוב אין משום חשד ומותר כיון שהוא בקבלנות. [מ"ב (ס"ק ו)]. ועי' מש"כ לעיל לענין תיקון רכב במוסך במועד מה שנוגע לכאן.

נותן לעכו"ם מלאכה לאחר המועד

מותר ליתן לאינו יהודי מלאכה, בקבלנות או בשכיר יום, שיעשנה אחר המועד, ובלבד שלא ימדוד וישקול ויזמנה כדרך שעושה בחול. [שו"ע (שם סע' ג)]. ויאמר לו מפורש פ"י שיאמר שיעשנה אחר המועד. [מ"ב (ס"ק ח)]. ואף אם יעשה האיננו יהודי אח"כ מלאכה, מותר, הואיל והתנה עמו לעשותה אחר המועד. [רמ"א (שם סע' ג). ועי' בבה"ל (שם ד"ה שעושנה) שהביא שהא"ר ס"ל שלא צריך להתנות להדיא, ודחה דבריו].

למסור בגדים למכבשה (לכבס לאחר המועד)

כשנותן כליו לכובס עכו"ם לכבס אחר המועד לא ימנה אותם, וע"כ בשביל זה נהגו העולם שלא ליתן לכובס עכו"ם בחוה"מ כלל מפני שאסור למנותו ובלא מנין אינו מאמינו. [מ"ב (סי' תקמג ס"ק י)].

למסור כלי פשתן ובגדים סינטטיים

י"א דכלי פשתן מותר ליתן לעכו"ם שיכבס אחר המועד ואף למנותם. [דגמ"ר הובא מ"ב (סי' תקמג ס"ק י) משום דכלי פשתן עיקר איסור הכביסה במועד אינו אלא מצד המנהג]. ויש מחמירים אף בזה, ובשעת הדחק יש לסמוך להקל. [מ"ב (שם) ע"פ משמעות הא"ר בסימן תקל"ד ס"ב].

הערמה

מותר למכור השדה לפני החג לעכו"ם בשטר מכירה (כמו שמצינו במכירת חמץ) שהוא יחרוש ויזרע במועד במקום שקיים חשש שאם לא יעשו כן שוב לא יוכלו לזרוע לאחר החג מכיון שעונת הגשמים כבר הגיע. [מהר"ם שיק (יו"ד סי' שעח)]. וי"א שאסור לעשות כן במועד. [זכור לאברהם (או"ח מע' ח וקוי"א עז-קא)]. ולמעשה יש מקום להקל בזה כי מחמת שבידו לעשות כן נחשב כדבר האבד. [ע"י בספר חול המועד כהלכתו (פ"ה הגה רעד) שהוכיח מההפת"ש (יו"ד סי' שפא ס"ק א) והמכתם (תשובה בסוף הספר)].

צרכי רבים

מלאכה שהיא לצרכי רבים כגון לתקן חדרכים ולהסיר מהם המכשולות, ולציין הקברות כדי שזיהרו מהם הכהנים ולתקן המקואות, מותר לעשותה בחו"ח. [שו"ע (סי' תקמד סע' א)]. והטעם שהתירו בכיון מלאכתו דכל צרכי רבים אינם נגמרים אלא בשעה שהם בטלים כולם ומתחברין יחד ואם לא יעשו עכשיו יתבטל הדבר. [מ"ב (ס"ק א)].

כיונו מלאכתן

צרכי רבים מותר אפילו כיונו מלאכתן במועד, והטעם שהתירו כי כל צרכי רבים אינם נגמרים אלא בשעה שהם בטלים כולם ומתחברים יחד ואם לא יעשו עכשיו יתבטל הדבר, ומ"מ אם יש להם מנהיג שהרשות בידו לעשות לבדו אסור לו לכוין מלאכתו במועד. [נ"מ"ב (סי' תקמד ס"ק א) ע"פ המ"א. אולם ע"י בערוה"ש (אות ו) שחולק על המ"א ומיקל אף אם יש מנהיג].

צרכי רבים שאינם צרכי הגוף

דוקא צרכי רבים שיש בהם משום צרכי גוף האדם מותרים, אבל שאר צרכי רבים, אסור לעשות במועד. [רמ"א (סי' תקמד סע' א) ע"פ הרשב"א. אולם הישו"ע סתם בזה ולא הביאו. ועי' בקובץ תשובות (ח"א סי' ל ד"ה מהאמור) שדעתו שלא התירו לתועלת רבים אא"כ יש בפעולה ההיא משום מניעת מכשול והצלה מהפסד וכל פעולה שלא נכנסה בגדר הזה אין לנו להתירה. ועי' להלן בשם הגרנ"ק זצ"ל לענין תחבורה ציבורית. ולהלן בשם הגרשז"א זצ"ל לענין תיקון ספסלי בהכ"נ במועד].

דבר המזדמן תדיר ובכל פעם ופעם הוא דבר פרטי

כל דבר המזדמן תדיר אף על פי שבכל פעם ופעם הוא דבר פרטי נחשב צרכי רבים. [נ"י (סי' תקמא) והביאו המ"ב (ס"ק כ)]. ויש מי שאומר שאם יש צורך לעשותו במועד בכלל צורך המועד הוא ומותר אף מלאכת אומן. [מ"ב (שם) בשם פמ"ג]. ויש חולקים. [משמעות המ"א (שם ס"ק יז)]. ונכון במקום האפשר לעשותה ע"י מעשה הדיוט כדי לחוש לשיטה המחמירה. [מ"ב (ס"ק כ) ושעה"צ (אות כה)].

הפעלת תחבורה צבורית וישרות הפעות (אוטובוסים, רכבות ומוניות)

הפעלת תחבורה צבורית במועד בכלל צרכי רבים. והדין כן אף כשהתחבורה מיועדת לצורך טיול. ועל כן מותר לקבל שכר על זה (שבמקום צרכי רבים מותר לקבל שכר כמבואר לעיל). [הגרנ"ק זצ"ל (חוה"מ פ"ו עמ' רג) כי הוא דבר שמזדמן תדיר והרבה בנ"א צריכים לזה אע"פ שבכל פעם ופעם הוא דבר פרטי חשיבי צרכי רבים כמבואר לעיל, וכיון שבכלל ההיתר במועד הוא צורך המועד, צורך טיול כל מקרי צורך המועד מה"ט להשכיר תחבורה ציבורית לצורך זה].

מכירת כרטיסי טיסה

נראה שסוכן נסיעות רשאי למכור כרטיסי טיסה כי הדבר בכלל ההיתר הנ"ל של הפעלה תחבורה ציבורית שמותרת כי היא בכלל צרכי רבים.

עושה הפעות עם רכבו

אדם שעושה במכוניתו צרכי רבים, כגון שמסיע אנשים ממקום למקום, מותר לו לקבל שכר. [הגרנ"ק זצ"ל (חוה"מ פ"ו ע"י רד)].

בפרהסיא ובמורה גדול

צרכי רבים מותר אפילו בפרהסיא ובטורח גדול. [שו"ע (שם סע' ב) ומ"ב (ס"ק א)].

לצורך אחר המועד

אם הוא מעשה אומן אינו מותר אא"כ שהוא צורך המועד ואם הוא מעשה הדיוט שרי אפילו אם הוא רק צורך אחר המועד. [מ"ב (ס"ק א)].

בניית מקוה

מותר לתקן ואפי' לעשות מקוה בחוה"מ ודוקא כשתהיה נגמרת בחוה"מ ותהיה צורך המועד דאל"ה אסור דהוא מעשה אומן. (מ"ב (ס"ק ז).

תיקון מעלית

מותר לתקן מעלית של בנין מגורים אפילו ע"י מעשה אומן כי יש בזה משום צרכי רבים. [הגרשו"א זצ"ל (חוה"מ כהלכות פ"ח הגה מא)]. ויש מי שמתיר בזה רק ע"י מעשה הדיוט. [הגרי"ש וואזנר זצ"ל (מבית לוי תשרי עמ' פח)].

בניית בית הכנסת

אסור לבנות בית הכנסת במועד [רמ"א (סי' תקמד סע' א)], אע"פ שהוא מצוה כדי להתפלל בו בעשרה, ואפילו אין להם מקום אחר להתפלל בעשרה ג"כ אסור שזה אין צורך לגוף האדם ואפילו התחילו מכבר לבנותו וא"צ במועד אלא להשלימו אסור מפני שהוא צריך מעשה אומן לזה. [מ"ב (ס"ק ו)]. ומ"מ בזה"ז הוי בנין בהכ"נ דבר האבד כי יש לחוש שאם ימתין עד אחר המועד יעכבו העכו"ם מלבנותו, והכל לפי המקום והזמן ואין לדיין אלא מה שעיינו ראות. [מ"ב (שם)]. ועל ידי עכו"ם מותר בכל ענין, אם יגמר בחול המועד ויוכלו להתפלל בו, כי אמירה לעכו"ם לצורך מצוה מותרת במועד כמבואר לעיל. [שעה"צ (שם אות ו)].

ספסלי בית הכנסת

אם צריך לעשות ספסלים בבהכ"נ שלא יבואו לידי מחלוקת צרכי רבים הם ומותר כי נצרכים לישב עליהם [שער"ת (שם אות א) בשם מחז"ב בשם ספר שולחן מלכים, ושכן עשו מעשה בירושלים תוב"ב בפני הרב מהר"מ בנימין מפני האורחים], ויש להתיר בזה אף משום שזה בכלל צרכי רבים לצורך גופם לשבת עליהם. [הגרשו"א זצ"ל (ששי"ב פס"ח אות ט והגה כו), והשער"ת הני"ל שלא כתב כן מייירי בכה"צ דאפשר להסתדר ולהתפלל בזה אחר זה רק עולל לגורם מחלוקת, ע"כ].

תיקון מרחץ

מותר לתקן מרחץ לצורך רבים שיש בהן צער הגוף אם לא ירחוץ ובזה ג"כ דוקא אם יהיה נגמר בחוה"מ ותהיה צורך המועד אם הוא מעשה אומן. [מ"ב (שם ס"ק ה)]. ומשום שאי אפשר שלא יצטרך אחד מהן למרחץ, [היינו, שא"א לו בשום אופן בלא מרחץ]. [שעה"צ (אות ו)].

תיקון אמבטיה ביתית

לצורך יחיד אסור לתקן לו מרחצו במועד אפילו מעשה הדיוט, כי יחיד אפשר לו בלא מרחץ או לילך למקום אחר. [שעה"צ (אות ו)]. אולם בזמן הזה מותר לתקן המרחץ שבבתים כיון שרגילים שכל בני המשפחה כל אחד להתרחץ בביתו ולא הולכים לרחוץ בבתים אחרים או בבתי מרחצאות כמו שהיו נוהגים אז, שאז היה מרחץ כללי לבני העיר, ועל כן יש להחשיבו כצרכי רבים שמותר. [הגר"ק זצ"ל (שם עמ' רח), ואע"פ שנשאר שם בצ"ע הכי נראה עיקר. וכן פסק הגרשו"א זצ"ל (ששי"ב פס"ו הגה ריז)].

למנות פרנסי הצבור בחוה"מ

נהגו לסדר צרכי רבים בחוה"מ למנות גבאים ופרנסים. [שער"ת (אות א) הביאו המ"ב (ס"ק ז)]. ואם צריך לכתוב בענין זה לא יכתוב כתב אשורית כ"א משיט"א או כתב שלנו דבכתב אשורי שהוא מעשה אומן הלא לא הותר צרכי רבים כ"א כשהוא לצורך הגוף וכנ"ל. [מ"ב (שם)].

צרכי מצוה

מעשה אומן לצורך מצוה

צרכי מצוה אסור לעשות עבורן מלאכת אומן במועד. [רמ"א (סי' תקמד סע' א)]. כי מעלת המצוה לא מועיל להתיר בשביל זה מלאכת אומן אף כשצריך לה במועד במעשה הדיוט מותר לצורך המועד אף כשאין בה מצוה. [מ"ב (ס"ק ח)]. ומ"מ מצינו מצות שהתירו לעשותן ע"י מעשה אומן והיינו כל שהמצוה עוברת שאם לא יעשה עכשיו מתבטל ממנה, מותר לעשות מלאכה כדי לקיימה בזמנה. ולכן מותר לכתוב תפילין ומזוזות אפי' לצורך אחר המועד בכדי שלא יתבטל שום זמן מקיום המצוה. [דהנה צ"ע על הרמ"א הני"ל ממה שמבואר בסימן תקמ"ה סע' ג' והובא להלן שהתירו לכתוב תפילין ולעשות ציצית במועד משום שהוי מצוה. וכן מצינו בבח"ל ס' תקמ"ז וכן אם עשה מעקה] שמותר לעשות מעקה אפי' מעשה אומן לפי הריטב"א ואפי' החולקים שם היינו משום שאפשר ע"י מעשה הדיוט והיכן דא"א ע"י מעשה הדיוט גם מעשה אומן מותר כמו שנבאר להלן. וכן לגבי בניית סוכה פסק התה"ל (רס"י תרלו) שמותר לבנותה במועד. שו"מ שעמדו בזה הגרשו"א זצ"ל (מבקשי תורה סי' קו אות סח-סט) והששי"כ (פס"ז) וכתבו דע"כ צ"ל שכל שהמצוה עוברת שאם לא יעשה עכשיו מתבטל ממנה, מותר לעשות מלאכה כדי לקיימה בזמנה. ולכן מותר לכתוב תפילין ומזוזות אפי' לצורך אחר המועד בכדי שלא יתבטל שום זמן מקיום המצוה. וכן מוכח מקושית השעה"צ (סי' תקמה אות א). ועיי במ"ב (סי' תקמה ס"ק מח) שאסור לשרטט ספרים בחוה"מ, וצ"ע].

מעשה הדיוט

מותר לעשות צרכי מצוה ע"י מעשה הדיוט. [מ"ב (שם ס"ק ח)].

לקיום מנהג בעלמא

יש שהתירו לעשות מלאכה ע"י מעשה הדיוט לקיום מנהג שאין בו אלא זכר בעלמא כגון תלישת עשבים בבית הקברות לזכר תחיית המתים. ויש מפקפקין ע"ז. [עיי במב"י"ט (ח"א סי' רט) שהתיר לתלוש עשבים לזכר התחייה בחוה"מ משום דלא הוי מלאכת אומן אלא מלאכה כלאחר יד ואינו מכוין לתיקון הקרקע לא אסור כיון דאיכא זכר ורמז לתחייה הוי כמצוה ואע"י דכתב הרשב"א דאין בונין בהכניס בחוה"מ כיון שיש להם מקום להתפלל היינו משום דהוי מלאכת אומן אבל מיד דלא הוי מלאכת אומן ואיכא בה זכר מצוה כי עשה שרי. וכן נקט הא"ר (סס"י תקמו) והביאו המ"ב (ס"ק כה) ומ"מ כתב שם בשם המאמר מרדכי שמופקק ע"ז וסיים שהמנהג שלא לתלוש בחוה"מ].

צורך גדול

צורך גדול כגון חשש חילול ה' מפני עכו"ם בכלל צורך מצוה. [רב פעלים (ח"ב סי' נו סד"ה והנה הירושלמי) כמו שמצינו לענין איסור והיתר].

בניית מעקה (המוחזיב משום מצוה)

מותר לבנות מעקה במועד מעשה הדיוט ואם אין בידו לעשות מעשה הדיוט (כגון שאינו בטיחותי) מותר לעשותו אף ע"י מעשה אומן. [עיי בריטב"א (מו"ק ט: ד"ה ועושין מעקה לג) שנקט שמותר לעשות מעקה שהוא לצורך מצוה אפי' מעשה אומן. אולם מהנמק"י (מו"ק ד: ברי"ף ד"ה מרפסת) מוכח דלא כדבריו. וכן מוכח ברמב"ם (יו"ט פ"ח ה"ו) וכן דייק מהרמב"ם העמק ברכה (חוה"מ עמ' קכא). ומ"מ י"ל שדוקא בכה"ג יש אופן אחר לעשיית המצוה החמיר הנמק"י שהרי אפשר לעשות מעשה הדיוט משא"כ כשזוקק לעשותו מעשה אומן. וכן מבואר בערוה"ש (סי' תקמ אות ב). ועיי בבח"ל (סי' תקמ על סע' א) שבה"א דברי הריטב"א הני"ל וסיים "אבל שארי הפוסקים סתמו בזה ולא חילקו". ועיי עוד בשבט הלוי (ח"ס י"ז רכט)].

בניית סוכה בחוה"מ

מי שלא עשה סוכה, בין בשוגג בין במזיד, עושה סוכה בחולו של מועד אפילו בסוף יום שביעי, וכן יכול לצאת מסוכה זו ולישב באחרת. [שו"ע (סי' תרלו סע' א)]. ומי שיש לו סוכה קטנה מותר לבנות לו סוכה גדולה בחוה"מ לצורך סעודת ברית מילה כי היא לצורך המועד. [בה"ל (סי' תרמ על סע' ו ד"ה ושעדת ברית מילה) ואף דלצורך המועד ג"כ לא מותר רק בצינעה מ"מ הכא ניכר דלצורך המועד הוא ובניכר מותר לעשות בפרסאי].

קבלת שכר על עשיית צרכי מצוה

לצורכי מצוה קבלת שכר מותרת כמו שבארנו לעיל בדיני קבלת שכר במועד. ועיי להלן.

הכנת ציציות

טווה על ירכיו תכלת וציצית לבגד של עצמו, אפי' להניחן בבגדו וללובשו אחר המועד.

[שו"ע (סי' תקמה סע' ג) ומ"ב (ס"ק יב)]. ואע"פ שאסור לעשות מלאכת אומן לצורך מצוה לענין ציצית [וכן תפילין ומזוזות כמבואר לעיל] התירו כי מצוה גדולה הוא. [פמ"ג (סי' תקמה מ"ז ס"ק ד). ועיי עוד מש"כ בזה לעיל בהגה]. ואם עושה לצורך המועד עצמו מותר אפילו בשביל חברו. [שעה"צ (אות יג)]. ולאו דוקא בפלך מותר ולא אתי לאפוקי אלא בגלגל כי יש בזה משום "אוושא מילתא" גדול. [מ"ב (ס"ק יא)].

קשרית ציציות

אינו אסור רק הטוויה, אבל עשייתן מותרת. [רמ"א (שם)]. והטעם מפני שהוא צורך מצוה ואין בהם טירחא כל כך כמו הטוויה כי זהו רק עשיית ציצית. [ערוה"ש (אות ט)].

בשכר

אם עושה ציציות עבור אחרים אסור לקבל שכר. [שעה"צ (סי' תקמה אות יג). וצ"ע אמאי החמירו בזה והרי מבואר לעיל שלצורך מצוה התירו קבלת שכר, וצ"ע כעת].

אין לן מה יאכל

אם אין לו מה יאכל (עיי גדרו להלן), עושה לאחרים כדי פרנסתו. והיינו אפילו האחרים אינם לוקחים אלא להניחן אחר המועד מותר. [שו"ע (סי' תקמה סע' ד) ומ"ב (ס"ק יט)].

צריך דמים לצורך שמחת יו"ט

מותר לקבל שכר אף אם מוכר ע"מ שיהיה לו הוצאותיו יותר בריוח לשמחת יום טוב אבל כשאין צריך גם לזה שהוא עשיר אסור לעשות וליקח שכר [רמ"א (שם) ומ"ב (ס"ק טו)], ואע"פ שיש לו מה יאכל שבדרך כלל אסור לעשות מלאכה כאן שהוא מצוה הקילו כדי שיהיה לו יותר וכו' אבל באופן זה אין להקל רק במקום שהקונה לוקחו כדי לקיים מצות ציצית בחוה"מ עצמו אבל לא כשלקוחו בשביל אחר המועד. [מ"ב (ס"ק יד)].

כתיבת תפילין ומזוזות

עיי מש"כ בזה בדיני כתיבה בחוה"מ.

כיון מלאכתו

אם כיון מלאכתו במועד בדיעבד אין לקנסו וכן באין לו מה יאכל שטווה בשביל אחר וכן כשכותב במועד בשביל אחר כדי שיהיה לו הוצאותיו יותר בריוח בכלם אין לקנסו בכל אופן ומותר לכתוב כיון שדבר מצוה הוא. [ענין בב"י (סי' תקמה עמ' רעא: סד"ה מותר לטוות) שהביא מח' ראשונים האם קנסו את מי שכוון מלאכתו בענין צרכי מצוה (כגון לטות ציצית וכד'). ועיין במ"א (שם ס"ק י) שהחמיר בכוון מלאכתו לעשות לאחרים. והבה"ל (סי' תקמה על סע' ג ד"ה לעצמו) הכריע לקולא].

אירוסין ונשואין בחול המועד

לערך התונות בחוה"מ

אין נושאין נשים במועד, לא בתולות ולא אלמנות, ולא מיבמין. ואפילו נשואין בלבד בלא סעודה ג"כ אסור. [שו"ע (סי' תקמו סע' א) ומ"ב (ס"ק א). וכת' השעה"צ (אות ב) דאף למאן דסבירא לה דנשיאת נשים במועד הוא איסור דאי' (עיי בזה בשעה"צ אות ט"ז), הוא דוקא נשואין עם סעודה, אבל נשואין בלא סעודה או סעודה בלא נשואין, כגון שהיה הנשואין בערב הרגל והסעודה בלילה, אף למאן דאוסר אינו אלא מדרבנן]. כי אין מערבין שמחה בשמחה. [מ"ב (ס"ק א). וכתב בשעה"צ (אות א) שיש עוד טעמים בזה, דכתיב ושמחת בחגך ולא באשתך, וגם שמא יבטל ע"י זה מפריה ורביה, דאם נתיר לישא במועד ישהה כל אחד עד המועד ודאמא לבו פניו, וגם דעל ידי זה לא יצטרך להוציא הוצאות על הסעודה, דיסתפק במה שהוציא לשמחת יום טוב. ועיי"ש במ"ב דהא דאין מערבין שמחה בשמחה דוקא באדם אחד אבל מותר לשני בני אדם לפיכך מותר לעשות חופת יתום ויתומה או עני עם שמחת נשואי בניו ביום אחד אכן משני אחים או שתי אחיות או אח ואחות נוהגין שלא לעשות ביום אחד].

אירוסין

מותר לארס אפילו ע"י קידושין, ובלבד שלא יעשה סעודת אירוסין הארוס בבית ארוסתו בשעת אירוסין, ומותר לעשות ריקודין ומחולות ללא סעודה מותר אף בבית ארוסתו. [שו"ע (סי' תקמו סע' א) ומ"ב (ס"ק ח)]. ולעשות סעודת הארוס עם מרעיני שלא בבית ארוסתו, וכן לסעוד הארוס בבית ארוסתו שלא בשעת אירוסין, מותר, כי באופנים אלו לא נקרא סעודת אירוסין. [שו"ע (שם) ומ"ב (ס"ק ו)]. וכל זה כשעושה האירוסין בתוך הסעודה או שעושה הסעודה תיכף אחריה אבל אם עורך הסעודה אחר זמן מופלג מותר אף באותו יום ויש מחמירין בזה וכשעושה האירוסין ביום זה והסעודה ביום אחר בודאי יש להקל. [מ"ב (ס"ק ד)].

תנאים

מותר להתקשר בתנאים לשידוך בחוה"מ כנהוג בינינו. והסעודה שרגילין לעשות אחר כתיבת התנאים יש מי שאוסר כמו לענין אירוסין, אבל שארי אחרונים מקילין בזה כי לא נחשב שמחה כאירוסין ועכ"פ אם אינו עושה סעודה גמורה כ"א מרקחת וכדומה בודאי אין להחמיר. [מ"ב (ס"ק ב). ועיי בשעה"צ (אות ח) שאפילו בסעודה גמורה הוא דוקא כשעשה בשעת התנאים, אבל שלא בשעת מעשה אין להחמיר כלל. וערוה"ש (אות ח) היקל לגמרי לענין סעודת תנאים].

מוחזיר גרושתו

מוותר להחזיר גרושתו מן הנשואין, כי אינה שמחה לו כל כך. [שו"ע (סי' תקמו סע' ב) ומ"ב (ס"ק ז). ועיי"ש (ס"ק ח) שאם גירשה מן האירוסין אסור להחזירה ולכונסה ואפי' לארס אותה בלבד ולעשות סעודה ג"כ אסור דכיון דלא נשאה מעולם היא עתה חדשה לו ואיכא שמחה]. ולענין סעודה נחלקו הפוסקים אם מותר ועכ"פ שלא ביום הנשואין בודאי יש לסמוך להקל. [מ"ב (ס"ק ז). ועיי בפמ"ג (שם א"א ס"ק ג) שמסתפק בענין מי שקידש אשה ונמצאה טעות בקידושין והוצרך לקדשה שנית האם מותר לקדשה במועד. ובת"ס (על מסי' מ"יק) נקט שאם כבר חיוי חיי אשות ואח"כ נודעה הטעות דשרי לקדשה].

לישא ערב הרגל

הכל מותרים לישא ערב הרגל, בין בתולות בין אלמנות. [שו"ע (סי' תקמו סע' א)]. ומ"מ יש ליהרר לכתחלה לעשות הנשואין בבוקר כדי שיהא יכול לשמוח עמה יום אחד קודם הרגל וגם שיהא יכול לעשות סעודה ראשונה בחול, ואם מאיזה סיבה נתאחר והוא שעת הדחק יש להקל לישא אפילו סמוך לחשיכה. ומ"מ המנהג שלא לישא כלל בעיו"ט אכן אם יש צורך גדול בדבר אין להחמיר. [מ"ב (ס"ק ט)].

עריכת הסעודה כשנשא ערב הרגל (שבע ברכות בחוה"מ)

מי שנשא בערב הרגל מותר לו לערוך סעודת הנשואין ברגל. [שו"ע (שם)]. כי אין עיקר השמחה אלא תחלת הנשואין ואף על פי שמשמחין בסעודת הנשואין כל שבעה מותר. ואפילו בליל הו"ט כבר מותר לעשות סעודה כי הוא יום אחר. ויש מחמירים שהלילה נגרר אחר היום ואסור לעשות סעודה הראשונה בלילה. ועכ"פ בשעת הדחק מותר לישא ערב הרגל ולעשות סעודה בלילה. [מ"ב (ס"ק י)].

סעודת ברית מילה, **פדיון הבן** ו**שאר סעודות מצוה**

מותר לעשות ברגל סעודת ברית מילה וכן סעודת פדיון הבן. [שוי"ע (סי' תקמו סעי' ד)]. ואין נ"מ בין היו בזמן ובין שלא בזמן כּי אינם בכלל שמחה אלא סעודת נישואין ואירוסין בלבד. [מ"ב (סי' ק"א)]. ועי' מותר לערוך חנוכת הבית בחוה"מ אף לסוברים שהיא סעודת מצוה וכן מותר שאר סעודת מצוה. [כן משמע מהמ"ב הנ"ל. וכן הביא הכה"ח (אור' יט). ועי' בשד"ח (אסיפת דינים מעי' חוה"מ אות כג)].

הספר

במועד

חול המועד אסור בהספד ותענית, לפיכך אין מניחין את המטה ברחוב (או בבית הלוויות), כדי שלא ישתאה המת ברחוב ויבואו להספידו, ומטעם זה אין מוליכין את המת לבית הקברות עד שיהיה הקבר מתוקן. [שוי"ע (סי' תקמו סעי' א), מ"ב (סי"ק א') וכה"ח (אות ה)].

שלישים יום לפני המועד

כל' ל' יום לפני המועד אסור להספיד על המת שמת לו לפני שלשים יום קודם המועד. [שוי"ע (שם סעי' ג)].
כי אין המת משתכח מן הלב עד אחר שלשים יום ואם יספידו פחות מל' יום לפני הרגל יבוא עי"ז לבכות ולהצטער ברגל כי עדיין לא שכחו. [מ"ב (סי"ק ב)]. ואפילו אם יש לו הספד של אחר שמותר להספידו (כמבואר להלן) אסור להספיד על זה. [שוי"ע (שם). ועי' במ"ב (סי' ד) שמצדד שקודם ר"ה ויוה"כ מותר. ועי"יש שהביא שאף בכך חודש אלו מותר. ומשמע אפילו הוא תוך ל' לחג הסוכות. וכן הוא בעולת שמואל (סי' עז) כי הוא חודש שמרבים ובקשות ובכי, דלא כאגודת אוזב (קונטרס אלוז בכות דרוש ו) שאסור ל' יום לפני סוכות].

קרובי הנפטר לא נמצאים

אם קרובי הנפטר אינם נמצאים בשעת ההספד, מותר להספידו אף בתוך שלשים כיוון שבאופן זה ההספד הוא כדי לעורר את העם לתשובה. [אגודת אוזב (קונטרס אלוז בכות דרוש ו), חכ"א (כלל קנה אות יט) ושו"ח (מעי' אבילות אות פט)].

על תלמוד הכם

אסור להספיד שלשים יום לפני המועד אפילו על ת"ח שמת כי אין דין ת"ח בזמננו. [מ"ב (שם סי"ק ג) ושעה"צ (אות ד)].
ויש שהקילו בזה. [עיי' בדעת תורה למהרש"ם (שם על סעי' יב) בשם הא"ר (סי' תכ אות ב) ע"פ הלבוש ובשם תשובה מאהבה (ח"א סי' רז)].

על אדם גדול

אדם גדול מותר להספידו אפילו אם שמע שמועה רחוקה (שמע עליו שמת אחר ל' יום מיום מותו) שמת קודם ל' יום לפני הרגל אם לא היתה שעת הכושר להספידו מקודם מותר להספידו תוך ל' יום לפני המועד. [מ"ב (שם סי"ק ג). ועי' בהלכ"ש (פורים פ"י"ט הגה' 92) שהגרש"א זצ"ל הורה להספיד את בעל האג"מ זצ"ל באר"י תוך ל' לפני פסח משום שהיה גדול הדור ועוד משום שלא היו האבילים באר"י. ועיי' במ"ב (סי' תכ סי"ק ד) בשם הטי"ז שמותר לומר צדוק הדין על אדם גדול אף בימים שלא אומרים תחנון].

שלתלמוד הכם במועד

מחמירין בחוה"מ שלא להספיד אפילו על ת"ח. [בה"ל (סי' תקמו על סעי' ג ד"ה שמותר)]. ופעמים שהתירו להספיד על ת"ח שהרביץ תורה לאלפים. [הגרש"א זצ"ל (ישא יוסף ח"א אור"ח סי' קג), עי"יש הטעם].

לאשת חבר במועד

לא מספידים אף לאשת חבר במועד. [הגרש"א זצ"ל (ישא יוסף ח"א אור"ח ססי' מג וססי' קג). ומי"מ בערי"ש התי"ר בשנת ס"ט להספיד אשת חבר בערי"ש (ועי' לעיל בשמו שערי"ש קיל מחוה"מ)].

באה לו שמועה רחוקה

מי שבאה לו שמועה רחוקה בתוך ל' יום קודם הרגל, מותר לספדו, כי המרירות כבר קבוע בלבו בלא ההספד ודינו כמת בתוך ל' יום קודם הרגל שמותר להספידו קודם הרגל. [שוי"ע (שם סעי' ד) ומ"ב (סי"ק ו)].

מות תוך שלשים לפני החג

אם מת לו מת בתוך ל' מותר לספדו אפילו מת ערב הרגל, אסור להספיד עמו על המת שמת לפני שלשים יום קודם המועד, מפני שהוא לו חדשה והמרירות קבוע לו בלבו ואינה מיתוספת בשביל ההספד. [שוי"ע (שם סעי' א) ומ"ב (סי"ק ה)].
וזה מותר אפילו אם המספיד נוטל שכר ואפילו על שאר כל אדם שאינו ת"ח. [מ"ב (שם)]. ואף להספיד שלא בשעת הלוויה (גדון בגמר השבעה) מותר. [הגרש"א זצ"ל (שש"כ פ"ה הגה' רצז)].

אחר חצות ערב החג

אם הוא אחר חצות ערב החג וכן בערי"ש צ"ע האם מותר להספיד. [בה"ל (שם על סעי' ג ד"ה שמותר) כי אפשר דכמו שא"א צדוק הדין בעי"ש ועי"ט אחר חצות כמבואר ביו"ד סימן ת"א כן הוא לענין הספד. ודעת הגרש"א זצ"ל (הלכ"ש פורים פ"י"ט הגה' 89) שאין מספידים ערי"ש אחר חצות. ודעת הגריש"א זצ"ל (ישא יוסף ח"א אור"ח סי' מג) להקל בשעת הצורך כי ערי"ש קיל מחוה"מ]. ומי"מ ת"ח מספידין עליו בערי"ש ועי"וט וכן בערב פסח אחר חצות. [שם ע"פ הפמ"ג, כי אינו עדיף מחוה"מ דמספידין עליו ואף דאנו מתמירין בחוה"מ שלא להספיד אפילו על ת"ח כמ"ש הפוסקים מ"מ לענין עיי"ש ועי"ט בודאי אין להחמיר בזה].

הספד אחר י"ב חודש

מה שאנו נוהגים בתשלום השנה לספד המת ולהזכיר נשמתו אינו בכלל זה, ומותר לעשותו בתוך שלשים לרגל. [שוי"ע (שם סעי' ה)]. כי אדרבה דעתו להפסיק עי"ז אבילותו. [מ"ב (סי"ק ט)].

אמירת קל מלא רחמים

מה שנוהגין להזכיר נשמות בקל מלא רחמים אף ברגל עצמו מותר ואינו הספד אלא שמתפללין עליהן. [מ"ב (סי"ק ח)].
אולם אמירתו על הקבר זה היו בכלל הספד שאסור שלשים לפני המועד (על המת שמת לו לפני שלשים יום קודם המועד), אולם מה שנוהגים לאמרו אחר תשלום השנה מותר כי על ידי זה מפסיק האבילות, וגם בזה נוהגין העולם להקל לילך תמיד אף לפני הרגלים [שעה"צ (שם אות ו)], ונטעם שנהגו להקל כי אין זה בכלל הפסד אלא הוא נוסח שווה שאומרים עבור כל נפטר. [צ"ח (אבן עזקב סי' ו) ע"פ הישוע"י (סי"ק ב)].

העמדת מצבה

אין להעמיד מצבה תוך שלשים קודם החג למת לפני שלשים קודם החג, כי המנהג להספיד את המת כשמעמידים מצבה על קברו, ואסור להספיד את המת אפילו בתוך שלושים לחג.

[לבושי מרדכי (ח"ב יו"ד סי' קמ) ומנח"י (חי"ג סי' נא-נב)].

עליה לקבר

אם חל יום השביעי בחוה"מ יש שדוחים בקור הקבר לאחר השלשים ויש שהולכים לבקור אחר החג. [גשר החיים (פכ"ט אות ו)]. וכשחל יום השלשים או היארצייט בחוה"מ רבים דוחים אותו ביקור לגמרי. [גם (אות ז ופ"ב אות ה)].

חוזר לחו"ל

תושבי חו"ל המגיעים לארץ בערב יו"ט ומיד אחרי יו"ט חוזרים לחו"ל, ורוצים ללכת בחוה"מ לבית הקברות לקבר ההורים, י"א שאין שום תועלת בזה מכיוון שבימים אלו הנפטרים לא נמצאים שם כלל, אבל אין איסור בדבר, ואם רוצים יכולים ללכת. [הגרש"א זצ"ל (הלכות המצוויות ביו"ט - דינר פכ"א אות מג הגה' עד)]. וי"א שהמנהג שאין הולכים כלל לבית הקברות בימים אלו. [הגר"ק זצ"ל (שם הגה' עה)].

קברי צדיקים

מותר להתפלל בקברי צדיקים במועד, ואף אם קבורים בבית חיים מותר. [עי' מה שהביא בזה בספר פסקי תשובות (סי' תקמו אות ו)].

אבל לחיות ש"ץ

אבל בתוך השנה אינו ש"ץ בשחרית ומוסף וכדאי שלא יתפלל אף ערבית ומנחה, וכן נוהגים ברוב המקומות שגם ערבית אינו מתפלל בחוה"מ. [גשר החיים (פכ"ג אות ד סי"ק ד)].

דיני סעודה ושמחה במועד

מצות שמחה נוהגת אף בימי חולו המועד. [עיי' במ"ב (סי' תקכט סי"ק טו) ובבה"ל (סי' תקמב סעי' ב ד"ה עיי' פועל וסי' תקלט סעי' ד ד"ה ויוציא יותר) כדאינא ברמב"ם (נו"ט פי"ו הי"ז). ועיי' בזה בשפ"א (יומא ג. על תוס' ד"ה פז"ר), בערולי"ג (סוכה מ. ד"ה בבתי"א) ובמניח (מצוה תפד אות ד)]. ועיי' עוד בענין מצות שמחה בגליון שפ"ט.

שתית יין משום שמחה

י"א שאע"פ שביו"ט עיקר השמחה היא ביין בחוה"מ אין חיוב לשתות יין בכל. [תשובות והנהגות (ח"ה סי' קנ) והגר"ח שלי"א (קובץ תשובות ח"א סי' נז)]. וי"א שחובה זו היא גם בכל יום ויום של חוה"מ. [הגר"ש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סי' קנ)].

לכבדו במאכל ומשתה וכסות נקיה

חייב לכבד חוה"מ במאכל ובמשתה וכסות נקיה שלא ינהג בהן מנהג חול. ומהרי"ל לבש הקט"א של שבת, ומי"מ אין המנהג ללבוש בגדי שבת, ומהרי"ל הידור נהג בעצמו, ומכל מקום יותר מימי החול בודאי צריך כל אדם לנהוג. [מ"ב (סי' תקל סי"ק א) ושעה"צ (אות ד)].
וכן אינו צריך לכבדו במאכל ומשתה כמו יו"ט אלא צריך לכבדו יותר מימות החול. [שעה"צ (שם) כי לענין כבוד ועונג אין חייב בחול המועד דלא נאמר בהן מקרא קודש].

אכילת פת בסעודה

אינו מחוייב לאכול פת דוקא בחוה"מ [כן מוכח מדברי השו"ע (סי' קפח סעי' ז) וכ"כ המ"ב (סי' תקל ססי"ק א)], מ"מ לכתחלה מצוה לקבוע סעודה על הפת פעם אחת בלילה ופעם אחת ביום כי מצוה לכבדו באכילה ושתיה ועיקר אכילה הוא לחם. [מ"ב (שם)].

תענית

אסור להתענות בחוה"מ. [שוי"ע (סי' תקמו סעי' א) ומ"ב (סי' תקל סי"ק א). ועיי' בשעה"צ (סי' תקעב אות ג) שאיסור זה הוא מדרבנן]. ועל כן יש להקפיד לטעום עכ"פ משהו לפני חצות היום. [מ"ב (סי' תרנב סי"ק ז) ושעה"צ (אות ו). ועי' במ"ב (סי' רפח סי"ק א) שכתב לענין שבת שלשם תענית אפילו שעה אחת אסור].

הזכרת מעין המאורע

כשמברך בהמ"ז בחולו של מועד אומר : יעלה ויבא, ואם חל אחד מהם בשבת אומר : רצה והחליצנו, ואח"כ : יעלה ויבא, ואינו מזכיר של שבת ביעלה ויבא, ולא של יום טוב וחוש"מ ור"ח ברצה והחליצנו. [שוי"ע (סי' קפח סעי' ה)]. ומי"מ אין לומר בחוה"מ בבהמ"ז הרחמן הוא ינחילנו יום שכולו טוב כי חוה"מ אינו נקרא יו"ט. [מ"ב (סי' תצ סי"ק ה)].

שבח להזכיר

אם טעה ולא הזכיר בה של חג בחוה"מ, בין ביום בין בלילה, אומר : בא"י אמ"ה שנתן מועדים (או יאמר ימים קדושים, אבל לא יאמר ימים טובים) לעמו ישראל לששון ולשמחה ואינו חותם, והוא שנוצר קודם שהתחיל הטוב והמטיב; אבל אם לא נזכר עד שהתחיל הטוב והמטיב, אינו חוזר מפני שאינו חייב לאכול פת כדי שיתחייב לברך בהמ"ז.

[שוי"ע (סי' קפח סעי' ז), מ"ב (סי"ק כז) ושעה"צ (אות יט)].

קביעות סעודה בערב שבת ויו"ט

אסור לקבוע בערב שבת ויו"ט סעודה שאינו רגיל בימי החול, מפני כבוד השבת ויו"ט שיכנס לשבת כשהוא תאב לאכול. [שוי"ע (סי' רמט סעי' ב)]. ומכל מקום סעודת מצוה כגון סעודת ברית מילה וכדו' שזמנה ערב שבת מותר. [רמ"א (שם)]. אלא שלכתחלה יעשנה קודם חצות היום. [רמ"א (סי' תרצה סעי' ב) ומ"ב (סי"ק ה וסי' רמט סי"ק ג)]. וי"א שהי"ה בערב שבת או יו"ט שבימי חוה"מ. [כן משמע מסתימת הפוסקים הנ"ל. וכן דעת הגר"ק זצ"ל (חוט שני ח"א עמי' סו)]. וי"א שבחוה"מ מותר לכתחלה לקבוע סעודה בערב שבת ובערב יו"ט כיון שהדרך לקבוע סעודה בחול המועד. [א"א (מהדו' תני' סי' רמט). ועיי' בארחות רבנו (ח"א עמי' קא) שהיה נוהג לאכול סעודה עם פת בערי"ש חוה"מ אפילו לאחר זמן מנחה גדולה].

להאזנה לשיעורי בעמח"ם שמעתא עמיקתא שליט"א במספר ישיר 073-295-1244

✉ להצטרפות לרשימת התפוצה ללא עלות ניתן לשלוח בקשה לדוא"ל: amikta@amikta.co.il

הגליון נתרם כעילום שם להצלחת התורם ומשפחתו | © **שמעתא עמיקתא** – לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 052-767-0503